

Nr 2.

Ankom till riksdagens kansli den 14 maj 1928 kl. 10 f. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten jämte i ämnet väckta motioner.

I årets statsverksproposition har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att, i avbidan på den proposition i ämnet, som Kungl. Maj:t kunde komma att avlåta till riksdagen, för budgetåret 1928—1929 beräkna under *nionde huvudtiteln* dels för statens egnahemsstyrelse ett belopp av 43,000 kronor (punkten 84), dels till förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlarna ett belopp av 820,000 kronor (punkten 85), dels för utlämnande av statsbidrag till hushållningssällskap för jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamhet ett belopp av 125,000 kronor (punkten 86), dels ock för utlämnande av premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten ett belopp av 725,000 kronor (punkten 87), ävensom under *utgifter för kapitalökning*, bil. 4, såsom kapitalökning för egnahemslånefonden ett belopp av 9,000,000 kronor (statens utlåningsfonder, punkten 2).

Genom en den 17 februari 1928 dagtecknad proposition, nr 97, vilken hänvisats till jordbruksutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för samma dag, föreslagit riksdagen att

1) *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må, i huvudsaklig överensstämmelse med de i bilagorna A, B och C till statsrådsprotokollet intagna bestämmelser, utfärda

a) kungörelse angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten,

b) kungörelse med reglementariska föreskrifter angående den statsunderstödda egnahemslåne- och premielåneverksamheten,

c) kungörelse med reglementariska föreskrifter angående den statsunderstödda jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamheten;

2) *dels* godkänna sådan ändring av § 3 tredje stycket av de utav riksdagen 1925 antagna allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna, att ledningen av och kontrollen över kolonisationsnämndernas verksamhet skall utövas av statens egnahemsstyrelse i stället för genom jordbruksdepartementet;

2 *Sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2.*

3) *dels* för statens egnahemsstyrelse för budgetåret 1928—1929 anvisa ett *extra förslagsanslag* av kronor 40,000;

4) *dels* för utlämnande för 1928 av förvaltningsbidrag till egnahems-läneförmedlarna för budgetåret 1928—1929 anvisa ett *extra förslagsanslag* av..... kronor 810,000;

5) *dels* för utlämnande för 1928 av statsbidrag till hushållningssällskap för jordförmedlingsverksamhet för budgetåret 1928—1929 anvisa ett *extra förslagsanslag* av kronor 125,000;

6) *dels* för utlämnande av premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett *extra reservationsanslag* av kronor 725,000;

7) *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må för 1929 bevilja statslån från egnahemslänefonden intill ett belopp av 18,000,000 kronor, därav 12,500,000 kronor för jordbrukslägenheter och 5,500,000 kronor för bostadslägenheter;

8) *dels* såsom kapitalökning till egnahemslänefonden för budgetåret 1928—1929 anvisa ett *reservationsanslag* av kronor 9,000,000;

9) *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må av jordförmedlingsfondens kapital-behållning till jordanskaffningslån åt hushållningssällskap, enligt av departementschefen i statsrådsprotokollet härom tillstyrkta grunder, disponera under 1929 tillhoppa högst så stort belopp, att vad som utestår i beviljade jord-anskaffningslån icke vid något tillfälle under sagda år överstiger 1,500,000 kronor;

10) *dels ock* medgiva, att den del av jordförmedlingsfondens till ny ut-låning disponibla kapitaltillgång, som ej anvisas såsom jordanskaffningslån jämlikt vad ovan under 9 sägs, må av Kungl. Maj:t under 1929 användas för utlämnande av förlagslån åt aktiebolag och föreningar enligt av departementschefen i statsrådsprotokollet härom tillstyrkta grunder.

I samband med denna proposition har utskottet till behandling förehåft tjugusex inom riksdagen väckta motioner, nämligen

dels följande före propositionens avlämnande väckta motioner:

I: 118 av herrar *Tjällgren* och *Per Andersson*,

I: 163 av herr *Möller* m. fl.,

I: 203 och 204 av herr *Lindhagen*,

I: 236 av herr *Sjöblom*,

II: 199 av herr *Laurin* m. fl.,

II: 295 av herr *Hansson* i Stockholm m. fl.,

II: 305 av herrar *Andersson* i Tungelsta och *Olovson* i Västerås samt

II: 357 och 360 av herr *Hage* m. fl.;

dels ock följande i anledning av propositionen väckta motioner:

I: 260 av herr *Gabrielsson*,

I: 267—276 av herr *Lindhagen*,

I: 277 av herr *Erik Anderson* m. fl.,

II: 447 av herr *Sköld* m. fl.,

II: 454 av herrar *Lilliecreutz* och *Hedlund* i Häste,

II: 455 av herr *Månsson* i Erlandsro samt

II: 456 av herr *Magnusson* i Tumhult m. fl.

För motionärernas yrkanden redogöres här nedan.

Av motionerna hava I: 163, 203 och 204 samt II: 295, 357, 360 och 455 hänvisats till lagutskottet och för behandling överlämnats till andra lagutskottet; de övriga motionerna hava hänvisats till jordbruksutskottet.

Enligt överenskommelse mellan andra lagutskottet och jordbruksutskottet hava ifrågavarande proposition och förenämnda motioner hänskjutits till behandling i sammansatt andra lag- och jordbruksutskott.

Genom statsmakternas beslut hava vissa åtgärder redan vidtagits i syfte att befordra uppkomsten av egna hem och mindre jordbruk.

Vid 1904 års riksdag beslöts inrättandet av *egnahemslånefonden* i syfte att bereda tillfälle för mindre bemedlade personer att erhålla lån för förvärvande på landsbygden av egna hem. De närmare bestämmelser, som reglerat lånerörelsen, hava under årens lopp varit föremål för jämkningar.

Nu gällande egnahemslånebestämmelser återfinnas i kungörelsen den 27 juni 1919 (nr 483) angående allmänna villkor och bestämmelser för statens egnahemslånerörelse, med däri sedermera vidtagna ändringar genom kungörelser den 25 maj 1923 (nr 126), den 29 juni 1926 (nr 359), den 17 december 1926 (nr 512), den 18 juni 1927 (nr 239) och den 23 september 1927 (nr 369). Därjämte må nämnas kungörelsen den 26 september 1919 (nr 623) med särskilda föreskrifter angående erhållande och tillgodonjutande av statslån från egnahemslånefonden samt kungörelsen den 30 juni 1920 (nr 509) angående särskilda villkor och bestämmelser för livförsäkring å personer, som erhålla lån ur statens egnahemslånefond, med i sistnämnda kungörelse genom kungörelsen den 23 september 1927 (nr 370) vidtagen ändring.

Enligt hithörande bestämmelser äger Kungl. Maj:t att årligen bevilja statslån från egnahemslånefonden till s. k. låneförmedlare (hushållningssällskap, kommuner samt vissa aktiebolag och föreningar), vilka hava att på egen risk och med egen beslutanderätt men under viss statlig kontroll använda erhållna statslånebelopp för utlämnande av egnahemslån enligt givna regler. Hushållningssällskap bedriver lånerörelsen genom en egnahemsnämnd, bestående av utav sällskapet tillsatta personer jämte en för statens räkning, av vederbörande länsstyrelse utsedd ledamot, vilken äger deltaga i överläggningarna men ej i besluten. Egnahemsnämnden utser ombud i kommunerna. Låneförmedlarna åtnjuta årligt förvaltningsbidrag av statsmedel, belöpande sig till 0.5 procent av förmedlarens ej till betalning förfallna kapitalskuld till egnahemslånefonden vid årets början. Låneförmedlarna stå under uppsikt och kontroll av egnahemsavdelningen inom jordbruksdepartementet. Egnahemslånerörelsen avser lägenheter å landsbygden eller å till stad hörande område, för vilket stadsplan ej blivit fast-

De nuvarande egnahemslånebestämmelsernas allmänna grunddrag.

Egnahemslånefonden.

4 Sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2.

ställd, samt omfattar två olika grenar, en för främjande av förvärv av jordbrukslägenheter och en för bostadslägenheter. Lån för jordbrukslägenheter får utgå till högst $\frac{5}{6}$ av lägenhetens värde och lån för bostadslägenheter till högst $\frac{3}{4}$ av värdet.

Enligt i propositionen återgivna uppgifter hava under åren 1905—1926 utlämnats 45,339 egnahemslån, varav

10,545	lån för obebyggda jordbrukslägenheter,
18,019	» » bebyggda » ,
13,497	» » obebyggda bostadslägenheter,
3,278	» » bebyggda » .

Härav hade det helt övervägande antalet lån förmedlats av hushållningssällskapen, vilka utlämnat 40,033 egnahemslån, därav 27,071 för jordbrukslägenheter och 12,962 för bostadslägenheter. Sammanlagda lånesumman utgjorde i runt tal 172 miljoner kronor, varav 117 miljoner kronor i lån för jordbrukslägenheter och 55 miljoner kronor i lån för bostadslägenheter. Särskilt under de fem senaste åren hade lånerörelsen nått stor omfattning, i det under denna tid årligen utlämnats ungefär 3,500 egnahemslån till ett sammanlagt årligt belopp av 16 à 17 miljoner kronor.

Premielån.

Vid 1923 års riksdag infördes en anordning med *premielån* till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten. För ändamålet har riksdagen anvisat särskilda anslag. Bestämmelser om anslaget användning äro meddelade i kungörelsen den 25 maj 1923 (nr 128).

Premielån får av vederbörande låneförmedlare beviljas egnahemslåntagare, som åsyftar att genom nyodling och nybyggnad bilda ett helt och hållet nytt jordbruk eller att genom mera väsentligt nyodlings-, byggnads- eller grundförbättringsarbete i avsevärd mån förbättra eller utvidga den med egnahemslånet förvärvade jordbrukslägenheten. Då de med premielånet avsedda odlings- och byggnadsarbetena äro färdiga, anses premielånet guld.

Enligt i propositionen återgiven statistik hava under åren 1923—1926 premielån beviljats till 4,207 egnahemslåntagare, som nybildat jordbruks-egnahem, till sammanlagt belopp av 2,142,670 kronor. Av premielånen hava 4,104 utlämnats av hushållningssällskapen.

Jordförmedlingsfonden.

Vid 1907 års riksdag inrättades *jordförmedlingsfonden*, avseende underlättande av inköp på landsbygden eller å till stad hörande, men utanför det planlagda området belägen mark av större jordområden, som kunde erhållas för billigt pris och särskilt lämpade sig att helt och hållet eller till väsentlig del utstyckas till egnahemslägenheter.

De bestämmelser, som för närvarande reglera utlåningen från jordförmedlingsfonden, äro intagna i kungörelsen den 27 juni 1919 (nr 484) angående allmänna villkor och bestämmelser för lån från jordförmedlingsfonden, kungörelsen den 26 september 1919 (nr 622) med särskilda föreskrifter angående erhållande och tillgodonjutande av statslån från sagda fond samt kungörel-

sen den 19 mars 1926 (nr 55) angående utlämnande av förlagslån från jordförmedlingsfonden.

Enligt uppgift i propositionen uppgick jordförmedlingsfondens kapitalbehållning i början av maj 1927 till 3,560,898 kronor, varav 1,383,236 kronor vid tillfället ifråga voro utlånade.

Statsbidrag för understödjande av jordförmedlingsverksamhet utgick under åren 1911—1923 såsom statsanslag till särskilt upprättade jordförmedlingsbyråer. En omläggning av hithörande statsbidrag beslöts vid 1923 års riksdag, i det statsbidrag till jordförmedlingsbyråer upphörde från och med 1924. Riksdagen anvisade i stället från och med budgetåret 1923—1924 anslag för utlämnande av statsbidrag till hushållningssällskap för täckande av kostnader och risk, som åsamkas dem i samband med bedriven jordförmedling. Bidraget utgår efter 2 och i vissa fall 3 procent av egnahems-lånebeloppet för lägenheter, som uppbringas genom sällskapens jordförmedling. I ämnet nu gällande bestämmelser återfinnas i kungörelsen den 18 mars 1927 (nr 119).

Statsbidrag
till jordför-
medling.

Under senaste tid hava vissa offentliga utredningar verkställt rörande egnahemsfrågan och andra härmed sammanhängande jordspörsmål, vilka utredningar antingen legat till grund för förslagen i nu förevarande proposition eller åberopats i vissa av de i ämnet väckta motioner.

Ärendets för-
historia.

Beträffande den senare gruppen av utredningar må erinras om de förslag i ämnet, som framstälts av den utav Kungl. Maj:t den 29 november 1918 tillsatta *jordkommissionen*.

Jordkommis-
sionen.

Vid jordkommissionens tillsättande uppdrogs åt denna att bland annat verkställa utredning och avgiva förslag, huruvida och i vad mån tvångsavlösning av jord för tillgodosende av jordbruksändamål utöver vad för det dåvarande vore stadgat borde på lagstiftningens väg genomföras. I anledning härav avlämnade kommissionen den 11 november 1922 två alternativa, med I och II betecknade och av skilda ledamöter omfattade *förslag till lagstiftning om statsåtgärder för bildande av nya jordbruk*, därvid ytterst expropriation för markanskaffning skulle ifrågakomma. Förslagen med motiveringar jämte reservationer ingå i jordkommissionens betänkande, del IV, »om bildande av nya jordbruk m. m.» (statens offentliga utredningar 1922: 47). I andra lagutskottets utlåtande nr 39 till 1924 års riksdag lämnas en sammanfattande redogörelse över förslagen ävensom däröver avgivna yttranden. Jordkommissionens nu åsyftade förslag äro jämväl såsom bilagor fogade till den vid årets riksdag av herr Lindhagen väckta motionen I: 267.

Jordkommissionen hade i sitt den 11 november 1922 avgivna betänkande, del IV, jämväl upptagit frågan om en enhetlig organisation för jordfrågan till övervägande i samband med av kommissionen avgivna tvenne förslag angående lagstiftning för anskaffande av jord för bildande av nya jordbruk. Det förslag, som betecknats såsom I, innehöll även ett *förslag till lag om en statsorganisation för sociala jordfrågor*. Redogörelse över förslaget jämte däröver avgivna yttranden återfinnes i andra lagutskottets utlåtande nr 41

6 Sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2.

till 1924 års riksdag. Lagförslaget i fråga är även fogat såsom bilaga till den av herr Lindhagen vid årets riksdag väckta motionen I: 274.

Den 28 februari 1923 avlämnade jordkommissionen, i sitt betänkande del VI, (statens offentliga utredningar 1923: 40) principutlåtande rörande *lagbestämmelser om avlösning av vissa arrendejordbruk samt förbättring av ofullständiga jordbruk* jämte ett av kommissionens ordförande, herr Lindhagen, för dennes del uppgjort utkast till lag i förenämnda ämnen. Redogörelser för jordkommissionens hithörande förslag jämte däröver avgivna yttranden återfinnas, i vad angår frågan om tvångsavlösning av arrendejordbruk, i andra lagutskottets utlåtande nr 37 till 1924 års riksdag samt, i vad angår frågan om lagstiftning angående förbättring av ofullständiga jordbruk, i andra lagutskottets utlåtande nr 31 till 1925 års riksdag. Förenämnda av herr Lindhagen uppgjorda utkast till lag i berörda ämnen är därjämte såsom bilaga fogat till motionen I: 268 till 1928 års riksdag.

I jordkommissionens betänkande den 28 februari 1923, del VI, ingår vidare, jämte annat, ett principutlåtande rörande *lagstiftning om försäljning av fideikommissjord*. I första lagutskottets utlåtande nr 38 till 1924 års riksdag lämnas redogörelse över jordkommissionens betänkande i denna fråga.

Slutligen må nämnas, att i jordkommissionens sist nämnda betänkande, del VI, jämväl framlagts ett utkast till *lag om tillhandahållande av tomtmark för nya bostäder*. Även i detta hänseende bygger jordkommissionens förslag på tvångsätgärder genom expropriation av mark. Redogörelse över lagutkastet och däröver avgivna yttranden är lämnad i andra lagutskottets utlåtande nr 39 till 1924 års riksdag.

Riksdagen 1924—1927. De av jordkommissionen sålunda avhandlade spörsmål hava tidigare bringats inför riksdagens prövning genom motioner åren 1924—1927.

Expropriation av jord för bildande av nya jordbruk. Vid 1924 års riksdag väcktes två likalydande motioner, I: 97 och II: 178, vari yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt låta i överensstämmelse med i motionerna angivna allmänna synpunkter utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lag om expropriation av jord för, bland annat, bildandet av nya jordbruk. Andra lagutskottet framhöll i utlåtande nr 39, bland annat, att utskottet ej vore övertygat om, att något verkligt behov av tvångsförfarande för beredande av nödig jord till bildande av nya jordbruk skulle föreligga. Staten hade möjlighet att genom upplätelser från kronojord, genom befordrande av egnahemslänerörelsen samt genom understödjande och organiserande av offentlig jordförmedling verksamt främja landets kolonisation och bereda den jordsökande allmänheten tillfälle att förvärva erforderliga brukningsdelar. Utskottet hemställde, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd. Vid utskottets utlåtande var fogad en reservation av sju ledamöter, vilka hemställde om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om skyndsamt förslag till lag om expropriation av jord för bildande av nya jordbruk. Riksdagen biföll utskottets hemställan, i första kammaren med 63 röster mot 35 och i andra med den förseglade sedelns tillhjälp.

Vid 1925 års riksdag väcktes fyra motioner i ämnet. I motionerna I: 162

och II:167 hemställdes, att riksdagen ville hos regeringen anhålla, att det av norrlandskommittén framlagda och av regeringen ännu ej prövade krav på en expropriationslagstiftning såsom stöd för angelägenheten att i Norrland och Dalarna å bolags och enskilda spekulanter mark bilda nya jordbruk måtte omsider upptagas till behandling och föranleda en proposition till riksdagen. I motionerna I:163 och II:168 hemställdes, att riksdagen ville hos regeringen anhålla, att jordundersökningens och jordkommissionens framställningar om en expropriationslag även för mellersta och södra delarna av riket, såsom yttersta stöd för strävandet att därstädes å bolags, enskilda spekulanter och större enskilda jordägares mark bilda nya jordbruk, måtte upptagas till behandling och föranleda en proposition till riksdagen. I utlåtande, nr 25, över sagda fyra motioner hemställde andra lagutskottet, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Vid utskottets utlåtande var fogad en reservation av sju ledamöter, vilka hemställde, att riksdagen ville anhålla dels att Kungl. Maj:t, med beaktande av norrlandskommitténs förslag i ämnet, ville till stöd för bildande av nya jordbruk (kolonisation) å bolags och enskilda spekulanter mark i Norrland och Dalarna överväga förslag till en lag om expropriation, och dels att Kungl. Maj:t, med beaktande av jordundersökningens och jordkommissionens förslag i ämnet, ville till stöd för bildande av nya jordbruk (kolonisation) å bolags, enskilda spekulanter och större enskilda jordägares mark i mellersta och södra delarna av riket överväga förslag till en lag om expropriation. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Vid 1926 års riksdag väcktes två motioner, II:176 och II:177, vari framställdes enahanda yrkande, som i motionerna I:162 och I:163 vid 1925 års riksdag, d. v. s. angående expropriationslagstiftning för främjande av kolonisationen dels i Norrland och Dalarna dels ock i södra och mellersta Sverige. I utlåtande nr 14 hemställde andra lagutskottet — under erinran om pågående utredningar genom 1925 års kolonisations-sakkunniga samt 1925 års jordundersökningskommission — att förenämnda motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Reservationer avgåvos av två ledamöter. Riksdagen biföll vad utskottet hemställt.

Vid 1927 års riksdag väcktes en motion, I:168, angående nödvändigheten av expropriation såsom ett yttersta medel för vissa jordfrågors lösning, däribland strävandet för rikets kolonisation. Motionen hänvisades till första kammarens andra tillfälliga utskott, som i utlåtande nr 2 enhälligt avstyrkte motionen. Första kammaren beslöt, att motionen ej skulle föranleda någon kammarens åtgärd, vadan frågan alltså ånyo avvisades.

Vid 1925 års riksdag behandlades vissa motioner, vilka anslöto sig till jordkommissionens förenämnda betänkande angående bildande av nya jordbruk, dock utan att expropriationsfrågan därvid särskilt berördes. Dessa motioner föranledde den riksdagsskrivelse, som sedermera legat till grund

för igångsättande av den utredning, varpå nu förevarande proposition i väsentliga delar bygger. I berörda motioner, I: 164 och II: 169, hemställdes, att riksdagen ville *dels* uttala sig för att kolonisationsfrågan inriktades på rikets kolonisation och att detta borde ske genom en allmän, av staten ledd nybyggesverksamhet och *dels* för ändamålet för egen del besluta eller hos Konungen begära en lagstiftning i huvudsaklig anslutning till grunderna för jordkommissionens förslag till lag om statsåtgärder för bildandet av nya jordbruk. Motionerna i fråga behandlades av sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, som i sitt utlåtande, nr 1, anförde följande.

Att undersöka möjligheterna för beredande av försörjning åt rikets starkt tillväxande befolkning vore uppenbarligen en angelägenhet av stor samhällelig vikt. Genom den hämmade emigrationen till främmande länder i förening med industriens och stadsmannanäringarnas begränsade förmåga att giva sysselsättning åt de växande skarorna trädde landets befolkningsfråga allt mera i förgrunden. Icke minst betydelsefull torde frågan vara för landsbygdens del, varest det årliga födelseöverskottet för det dåvarande uppginge till mellan 30,000 och 40,000 personer. Mot bakgrunden av tidens befolkningsproblem torde därför böra övervägas, huruvida icke landsbygdens tätnade skaror måtte kunna — där förutsättningar härför funnes — beredas tillfälle att kvarstanna inom jordbruket ävensom i vad mån den produktiva jorden måtte kunna ytterligare utnyttjas i syfte att skapa vidgade utkomst-möjligheter för folköverskottet, särskilt genom bildandet av nya jordbruk och erforderlig utveckling av äldre. Inom olika trakter av riket funnes helt visst betydande arealer odlingsbar jord, som genom kolonisationsåtgärder av skilda slag kunde erövrast för kulturen och giva upphov till nya försörjningstillfällen. De av kolonisationskommittén verkställda inventeringarna bekräftade, att vidsträckta odlingsarealer vore till finnandes inom Norrland. Enligt uttalanden av lantbruksstyrelsen, domänstyrelsen, lantmäteristyrelsen, länsstyrelserna i Norrbottens och i Jämtlands län samt svenska mosskulturöreningen, vilka uttalanden återgaves i Kungl. Maj:ts proposition till 1925 års riksdag, nr 90, angående kolonisation å kronoparker i Norrland och Dalarna, skulle den i enskild ägo befintliga norrländska odlingsjorden vara med hänsyn till läge och beskaffenhet vida mera lämplig för bebyggelse än de huvudsakligen i Lapplands skogsregion belägna kronoparkernas mark. Men även inom landets mellersta och södra delar funnes odlingsmöjligheter, vilka hittills icke utnyttjats. Det syntes vara av vikt att snarast få undersökt, huruvida och på på vad sätt en systematisk kolonisation må kunna bedrivas även å andra trakter än de norrländska kronoskogarna. Genom den statsunderstödda egnahemsverksamheten torde visserligen en ganska omfattande jordbruksbildning hava ägt rum, särskilt under senaste år, liksom därigenom också åstadkommits rätt avsevärda utvidgningar å äldre lägenheter i form av tilläggsodlingar och markförbättringar. Men för uppbringande av större till jordbruksnybildning lämpade jordområden liksom för utförande av erforderliga grövre, flera lägenheter gemensamt berörande kolonisationsåtgärder — såsom anläggande av vägar, vattenavledning m. m. — torde nuvarande egnahemsanordningar näppeligen vara tillräckliga. Härtill komme, att egnahemslåneförmedlarna knappast torde kunna med nu utgående statsunderstöd påtaga sig de kostnader och den risk, som antagligen bleve förenad med dylik bygdbyggnad, och ej heller lämna nybyggaren det stöd, som torde krävas för att en mindre bemedlad skulle

kunna mäktigt genomföra det helt visst oftast vanskliga och kostsamma företaget att från obruten mark skapa ett nytt självständigt jordbruk. Hela den föreliggande frågan torde emellertid böra göras till föremål för en skyndsamt, objektiv och förutsättningslös utredning rörande möjligheterna och förutsättningarna för en vidgad inre kolonisation samt vägarna för dennas ändamålsenliga bedrivande. Enär en verksamhet av denna art inrymde omfattande ekonomiska problem samtidigt som den givetvis vore en fråga av stor social räckvidd, torde spörsmålet ekonomiska sida därvid jämväl böra vederbörligen utredas.

Under återropande av det anförda hemställde sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet, att riksdagen i anledning av förevarande motioner I:164 och II:169 måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om utredning, huruvida och på vad sätt kolonisation å odlingsbar jord må kunna genom statliga åtgärder åvägbringas inom landet i vidare utsträckning än vad för närvarande är fallet, samt för riksdagen framlägga de förslag, som därav må föranledas. En ledamot anmälde reservation mot motiveringen.

Riksdagen biföll vad utskottet hemställt och anhöll i skrivelse till Kungl. Maj:t den 29 april 1925, nr 150, under återropande av vad som anförts i förenämnda av riksdagen godkända utskottsutlåtande, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om sådan utredning, som avsåges i utskottets hemställan.

Vid 1924 års riksdag väcktes två likalydande motioner I:98 och II:179, vari yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt för riksdagen framlägga förslag till en för handläggning av de sociala jordärendena lämpad organisation. I utlåtande, nr 41, hemställde andra lagutskottet, att riksdagen måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande behovet och lämpligheten av en för sociala jordärenden lämpad organisation samt för riksdagen framlägga de förslag, som härutinnan kunde erfordras. Fyra ledamöter yrkade i reservation, att motionerna ej skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda. I första kammaren avslögs utskottets hemställan med 52 röster mot 37, medan andra kammaren med 91 röster mot 84 antog skrivelseförslaget.

Organisation
för sociala
jordärenden.

Vid 1925 års riksdag yrkades i motionerna I:169 och II:174, att riksdagen ville anhålla hos regeringen om ett övervägande och förslag till en ändamålsenlig och ekonomiskt överkomlig organisation för sociala jordärenden. Dessa motioner behandlades av sammansatt andra lag- och jordbruksutskott, som i utlåtande nr 2 hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse hos Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande behovet och lämpligheten av en för sociala jordärenden lämpad organisation samt för riksdagen framlägga de förslag, som härutinnan kunde erfordras. Åtta ledamöter yrkade i reservation, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Med bifall till reservationen avslögs riksdagen utskottets hemställan.

Vid 1926 års riksdag väcktes inom andra kammaren en motion, nr 179,

vari yrkades, att riksdagen ville anhålla hos regeringen om ett övervägande och förslag till en ändamålsenlig och ekonomiskt överkomlig organisation för sociala jordärenden. Motionen behandlades av andra lagutskottet, som i utlåtande nr 7 — under hänvisning till pågående utredning i organisationsfrågan — hemställde, att motionen icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Ingen reservation avgavs. Riksdagen biföll vad utskottet hemställt.

Tvångsavlösning av arrendejordbruk.

Vid 1924 års riksdag hemställdes i motionerna I: 92 och II: 173, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt för riksdagen framlägga förslag till lag om tvångsavlösning av arrendejordbruk. I utlåtande nr 37 hemställde andra lagutskottet, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Vid utlåtandet voro fogade dels en reservation av sex ledamöter, vilka hemställde, att riksdagen ville anhålla, att Kungl. Maj:t skyndsamt för riksdagen framlade förslag till lag om avlösning av arrendejordbruk, dels ock en blank reservation. Riksdagen biföll utskottets hemställan, i första kammaren med 65 röster mot 35 och i andra kammaren med 82 röster mot 77.

Vid 1925 års riksdag hemställdes i motionerna I: 166 och II: 171, att riksdagen ville, i anslutning till norrlandskommitténs avsikter samt jordkommissionens framställningar, hos regeringen begära övervägande och förslag till en lagstiftning om frilösning av arrendejordbruk. Andra lagutskottet anförde i utlåtande, nr 32, i huvudsak följande.

Det måste i stort sett anses såsom en synnerligen önskvärd utveckling, att de självägande jordbrukarnas antal ökades genom att arrendatorer och andra brukare av annans jord med äganderätt förvärvade den jord, de brukade. Vissa hämmande faktorer förefunnes emellertid, vilka gjorde, att ett överförande av de osjälvständiga jordbruken i brukarnas ägo för närvarande icke komme till stånd i den omfattning, som önskligt vore. Berörda hinder borde undanröjas och åtgärder vidtagas, vilka vore ägnade att underlätta överenskommelse mellan vederbörande angående äganderättens överlåtande å brukaren. I detta avseende framstode såsom en önskvärd åtgärd genomförandet av en förbättrad jorddelningslagstiftning. Vidare ville utskottet understryka vikten av att spörsmålet om förenkling i fråga om fastighets frigörande från densamma besvärande in-teckningar med det snaraste bringades till lösning. Det väsentligaste hindret bottnade emellertid i de svårigheter, som för respektive arrendatorer vore förknippade med köpens finansiering. Utskottet ville betona önskvärheten av att från statsmakternas sida möjliggjordes ekonomisk hjälp åt de osjälvständiga brukare, som ville och vore i tillfälle att förvärva äganderätten till av dem brukade områden. Viss utvidgning av egnahemslånerörelsen skulle i hög grad främja frilösen av arrendejordbruk. Andra utvägar kunde måhända ock för ändamålet utfinnas. En närmare undersökning från statsmakternas sida av vad i hit-hörande hänseende kunde åtgöras vore av förhållandena påkallad. Vidare borde från det allmännas sida vidtagas en närmare undersökning, huru det förhölle sig med benägenheten från bolagens sida att vilja avyttra av dem tidigare förvärvade jordbruk, vilka sedermera av bolagen förvandlats till arrendejordbruk. Skulle det därvid visa sig, att å bolagen ankommande hinder för jordbrukens förvärvande befunes möta för respektive brukare,

syntes utskottet fog finnas för övervägande av lagstiftningsåtgärder, syftande till att överkomma sålunda mötande hinder. Vad nu sagts rörande bolag syntes utskottet till viss del gälla även beträffande s. k. enskilda spekulanter.

Utskottet hemställde, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhänga om övervägande från regeringens sida av åtgärder, som voro ägnade att främja frilösning av arrendejordbruk i större utsträckning än för närvarande skedde, därvid jämväl borde komma under prövning behovet av en särskild lagstiftning för frilösning av arrendejordbruk, tillhöriga bolag och enskilda spekulanter, ävensom om framläggande för riksdagen av de förslag, vartill dessa överväganden kunde föranleda. Vid utskottets utlåtande voro fogade dels en reservation av fyra ledamöter, vilka hemställde, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda, dels en blank reservation av en ledamot, dels ock en reservation av en ledamot, som yrkade, att riksdagen ville hos regeringen begära övervägande av en lagstiftning och andra åtgärder för främjande av frilösning av arrendejordbruk, tillhöriga bolag, ekonomiska föreningar, enskilda spekulanter och större godsägare. Riksdagen biföll utskottets hemställan samt avlät i ämnet skrivelse till Kungl. Maj:t den 2 juni 1925, nr 309.

Vid 1927 års riksdag hemställdes i motionen I:168, att riksdagen hos Kungl. Maj:t ville begära, att vid övervägandet av jordfrågorna jämväl beaktades nödvändigheten av ett expropriationsförfarande såsom ett yttersta medel bland annat i strävandet för utbrytning av arrendejordbruk. Första kammarens andra tillfälliga utskott avstyrkte enhälligt motionen i utlåtande nr 2. Första kammaren beslöt bifalla utskottets hemställan.

Vid 1925 års riksdag väcktes motioner, I:168 och II:173, vari yrkades, att riksdagen ville anhänga hos regeringen att, på sätt norrlandskommittén och jordkommissionen ansett nödigt, måtte övervägas och för riksdagen framläggas förslag till lagstiftning om förbättring av ofullständiga jordbruk. Andra lagutskottet hemställde i utlåtande, nr 31, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Vid utlåtandet voro fogade dels en reservation av tre ledamöter, vilka hemställde, att riksdagen måtte besluta skrivelse till Kungl. Maj:t i motionernas syfte, dels ock av en ledamot, som hemställde, att riksdagen ville hos regeringen begära övervägande av en lagstiftning och andra åtgärder för förbättring av ofullständiga jordbruk. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Förbättring
av ofullständiga
jordbruk.

Vid 1926 års riksdag väcktes två motioner, I:135 och II:178, vari framställdes enahanda yrkande, som i nyssnämnda motioner I:168 och II:173 vid 1925 års riksdag. I utlåtande nr 15 framhöll andra lagutskottet i huvudsak följande.

Det i motionerna väckta spörsmålet vore föremål för övervägande såväl vid den pågående undersökningen rörande möjligheten att uppbringa jord för bildande av nya jordbruk och utvidgning av ofullständiga jordbruk som vid den under riksdagens prövning liggande frågan om jorddelningslagstiftning. Man syntes under sådana förhållanden för närvarande icke kunna bilda sig någon mera bestämd uppfattning om den utsträckning, i vilken

12 Sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2.

den i motionerna framförda jordfrågan under den närmaste tiden kunde väntas bli främjad genom statens understödjande verksamhet eller genom annan lagstiftning än expropriationslagstiftning. Det vore tydligt, att man till följd härav även saknade möjlighet att nu överblicka det område, inom vilket sistnämnda slag av lagstiftning skulle kunna avses att komma till användning.

Utskottet hemställde, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. En ledamot hemställde i reservation, att riksdagen måtte bifalla motionerna. Riksdagen beslöt i enlighet med utskottets hemställan.

Vid 1927 års riksdag hemställdes i motionen I:168, att riksdagen hos Kungl. Maj:t ville begära, att vid övervägandet av jordfrågorna jämväl beaktades nödvändigheten av ett expropriationsförfarande såsom ett yttersta medel i strävandet för fulländning av ofullkomligt jordbruk. I utlåtande nr 2 blev motionen enhälligt avstyrkt av första kammarens andra tillfälliga utskott. Första kammaren biföll utskottets hemställan.

Vid 1924 års riksdag väcktes de likalydande motionerna I: 97 och II: 178, vari yrkades, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville skyndsamt låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag, bland annat, till lag om expropriation för bostadsändamål. I utlåtande, nr 39, hemställde andra lagutskottet, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. Till utskottets utlåtande var fogad en reservation av sju ledamöter, vilka hemställde om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om skyndsamt förslag till lag om expropriation av jord för bostadsändamål. Riksdagen beslöt enligt utskottets hemställan, i första kammaren med 63 röster mot 35 och i andra kammaren med den förseglade sedelns tillhjälp.

Vid 1925 års riksdag hemställdes i motionerna I: 165 och II: 170, att riksdagen ville i anslutning till jordundersökningens och jordkommissionens förslag hos regeringen begära övervägande och förslag rörande 1:o) en lagstiftning om tillhandahållande av tomtmark för nya bostäder; och 2:o) en expropriationslagstiftning såsom stöd för uppgörelser om anskaffande av erforderlig tomtmark för nya bostäder, i den mån detta skäligen kunde äga rum, från bolags, enskilda spekulanter och större enskilda jordägares fastigheter. I utlåtande, nr 26, hemställde andra lagutskottet, att motionerna icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda. I reservation hemställde sju ledamöter om bifall till motionernas under 2:o) angivna yrkande. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen.

Kungl. Maj:t igångsätter utredning rörande de jordfrågor, varom riksdagen begärt utredning. Såsom framgår av den nu lämnade redogörelsen hava de under senare år vid upprepade tillfällen motionsvis framställda yrkanden om riksdagskrivelser till Kungl. Maj:t med begäran om förslag till lagbestämmelser i ovan angivna, av jordkommissionen utredda frågor icke föranlett några riksdagens åtgärder, med undantag dock beträffande två spörsmål, varom riksdagen år 1925 begärde utredning, nämligen frågorna angående rikets kolonisation och frilösning av arrendejordbruk.

Riksdagens förut nämnda skrivelse den 29 april 1925, nr 150, angående rikets kolonisation anmäldes för Kungl. Maj:t den 6 juni 1925, därvid Kungl. Maj:t bemyndigade chefen för jordbruksdepartementet att tillkalla högst fem sakkunniga personer för verkställande inom departementet av utredning av frågan om ytterligare åtgärder för främjande av kolonisationen å mark i enskild ägo. I enlighet härmed tillkallade dåvarande departementschefen samma dag »1925 års kolonisationssakkunniga» att enligt vissa riktlinjer verkställa den sålunda beslutade utredningen.

Den andra av de här åsyftade riksdagsskrivelserna, nämligen riksdagens skrivelse den 2 juni 1925, nr 309, angående frilösning av arrendejordbruk anmäldes den 21 augusti 1925 för Kungl. Maj:t, som därvid beslöt att *dels* uppdraga åt 1925 års kolonisationssakkunniga att verkställa utredning, i vilken omfattning och under vilka former bistånd borde av staten lämnas arrendatorer för avhjälpande av de med frilösningen av arrendejordbruk förknippade finansiella svårigheter, *dels ock* uppdraga åt ordföranden hos förenämnda sakkunniga att jämte två av chefen för jordbruksdepartementet tillkallade sakkunniga personer verkställa undersökning rörande enskilda jordägares benägenhet att avyttra arrendejordbruk till respektive brukare samt mark för bildande av nya jordbruk liksom för utvidgning av ofullständiga jordbruk. Dåvarande departementschefen tillkallade samma dag utredningsmän att verkställa sist åsyftade undersökning, vilka konstituerade sig under benämningen »1925 års undersökningskommission för upplåtelse av jord».

Efter slutfört uppdrag avlämnade sagda kommission med skrivelse den 23 april 1927 berättelse över sin verksamhet, innehållande en av bilagor åtföljd redogörelse för verkställd undersökning rörande bolags villighet att upplåta för jordbruksändamål lämplig jord. I nu förevarande proposition lämnas å sid. 116—120 en sammanfattande redogörelse för innehållet av sist sagda berättelse.

Sedan 1925 års kolonisationssakkunniga verkställt utredningar rörande de spörsmål, som enligt Kungl. Maj:ts förenämnda beslut den 6 juni och den 21 augusti 1925 hänskjutits till dem, hava de sakkunniga den 14 juli 1927 avlämnat *betänkande med förslag angående den statsunderstödda egnahemsverksamheten* (statens offentliga utredningar 1927: 12).

Beträffande det närmare innehållet av kolonisationssakkunnigas förslag tillåter utskottet sig att hänvisa till propositionen. Här må blott lämnas en sammanfattande översikt över förslaget grunddrag.

Förslaget bygger i väsentliga delar på nuvarande egnahemsanordningar, därvid emellertid ifrågasättes reformering framför allt beträffande rörelsens lokala och centrala organisation samt i fråga om verksamhet för anskaffning av jord till bildande av nya jordbruk, för underlättande av arrendefrilösning och för utveckling av ofullständiga jordbruk.

1925 års kolonisationssakkunniga.

Rörande organisationen hava de sakkunniga ansett, att egnahemsverksamheten alltjämt borde utmärkas genom stark decentralisation. Såsom *lokalorgan* borde behållas hushållningssällskapens egnahemsnämnder. Egnahemsnämndernas ställning och sammansättning borde dock ändras. Egnahemsnämnds majoritet skulle tillsättas av staten, som skulle utse halva antalet ledamöter och en av ledamöterna att vara ordförande med utslagsröst. Staten skulle utöva ledning av och i ekonomiskt hänseende ensam stå bakom nämnden genom att icke blott tillhandahålla erforderliga låne- och anslagsmedel utan även i detalj pröva och direkt bestrida de med verksamheten förenade förvaltningskostnader och förluster. Hushållningssällskapens medverkan skulle i huvudsak inskränkas till deltagande i valet av ledamöter i egnahemsnämnden, som likväl skulle tillerkännas befogenhet att i sällskapets namn och å dess vägnar självständigt handlägga förekommande egnahemsärenden, varjämte sällskapen skulle stödja nämnderna genom tillhandahållande mot ersättning av tjänstemän och lokaler. De sakkunniga hava vidare förordat, att egnahemsnämnderna liksom nu skulle biträdas av egnahemsombud i socknarna. Därjämte har föreslagits, att ombudsinstitutionen kompletterades med av kommunerna utsedda representanter, därest kommun själv så önskade. Rätten för enskilda egnahemsföretag att ur egnahems-låne- och jordförmedlingsfonderna erhålla statslån föreslås borttagen.

De sakkunniga hava vidare funnit det vara mycket angeläget, att den omfattande och betydelsefulla egnahemsverksamheten erhöles en mera målmedveten och planmässig ledning än hittills, samt hava i detta syfte föreslagit, att det *centrala egnahemsorganet* förstärktes och gäves en mera självständig ställning. Sålunda skulle den nuvarande egnahemsavdelningen inom jordbruksdepartementet ombildas till en statens egnahemsstyrelse under sagda departement. För egnahemsstyrelsen, som skulle bestå av en chef och tre från det praktiska livet hämtade ledamöter jämte visst antal tjänstemän och biträden, beräknade de sakkunniga ett anslagsbehov av 58,000 kronor årligen.

En av den reformerade egnahemsorganisationens viktigaste uppgifter skulle vara *jordanskaffningsverksamhet* i syfte att för härtill lämpliga jordsökande personer beredes tillfälle att förvärva tjänlig jord till bildande av nya jordbruk eller till utveckling av ofullständiga jordbruk eller att frilösa arrendejordbruk. Det borde åligga egnahemsnämnd att, med anledning av inkomna jordansökningar och nämndens kännedom i övrigt om behovet att uppbringa jord, söka tillgodose dylika ansökningar och sådant jordbehov. Verksamheten borde i första hand ske med anlitan av det enskilda initiativet. De sakkunnigas förslag avser därjämte, att egnahemsorganen böra vara beredda att — i den mån så erfordras för reglering och komplettering av det enskilda initiativet — själva ombestyra jordanskaffning, d. v. s. genom jordinköp, styckningar och försäljningar driva fastighetshandel. Sådan verksamhet hava de sakkunniga benämnt *jordanskaffning i egnahemsnämndernas egen regi*. Utgångspunkten för igångsättande härav skulle, enligt förslaget, städse vara det verkliga behovet och de förefintliga möjligheterna i varje särskild trakt, vilket skulle medföra, att sådan verksamhet bleve av skiftande art allt efter olika förhållanden och landsdelar. Rörelsekapital för egnahemsnämndernas jordanskaffning i egen regi skulle tillhandahållas av staten i form av lån från en fond, benämnd jordanskaffningsfonden och bildad genom omändring av den nuvarande jordförmedlingsfonden, samt i vissa fall — då fråga vore om oodlad jord — därjämte genom anslag från det till nyuppförande under nionde huvudtiteln

föreslagna jordanskaffningsanslaget. Verksamheten skulle helt ske på statens ekonomiska risk. Uppkomme överskott, skulle detta inbetalas till statsverket, att tillföras den s. k. jordanskaffningsfondens riskfond. Täckning av underskott skulle ske med anlåtande av medel från sagda riskfond, vilken vid verksamhetens början borde genom särskilt anslag tillföras ett belopp av 250,000 kronor. Verksamheten skulle ske under egnahemsstyrelsens överinseende samt jämlikt särskilda reglementariska föreskrifter. Vid all av egnahemsorganisationen bedriven jordanskaffningsverksamhet skulle nog tillses, att jorden vore för ändamålet tjänlig, att lägenheterna erhöles lämplig storlek och marktilldelning så att bärkraftiga jordbruk uppstode, att jordsökande prövades äga goda personliga förutsättningar, samt att jorden tillhandahölltes till sådant pris och under sådana villkor i övrigt, att tillträdaren borde kunna genomföra företaget.

I fråga om *egnahemslåne- och premielåneverksamheten* anknyter förslaget sig mycket nära till nuvarande anordningar, dock med den skillnad, att den ekonomiska risken för lånerörelsen skulle överflyttas från låneförmedlarna till staten. I fråga om villkoren för de enskilda egnahemslånen utlämnande föreslås endast smärre jämkningar, såsom, bland annat, att lånegränsen mellan jordbruks- och bostadslägenheter skulle uppflyttas, att bostadslån i regel icke finge beviljas i eller kring tätare bebyggt samhälle, samt att den nuvarande övre åldersgränsen (50 år) för låns erhållande skulle bortfalla. Ett viktigt förslag — som har samband med frågan om utveckling av ofullständiga jordbruk — är införandet av en ny typ av tilläggslån, vilken fråga behandlas här nedan. Årsutlåningen från egnahemslånefonden föreslås höjd från 18 miljoner kronor till 20 miljoner kronor. Likaså föreslås, att det belopp, vartill premielån åt egnahemslåntagare per år få utlämnas, höjes från 650,000 kronor till 800,000 kronor.

På i huvudsak samma sätt, som ovan angivits i fråga om jordanskaffningsverksamheten, skulle den reformerade egnahemsorganisationen vidare hava till allmän uppgift att underlätta *arrendefrilösningar* i syfte att innehavare av arrendegårdar, åtminstone upp till 25 hektar åker, förhjälpes att förvärva av dem innehavda jordbruk.

För *utveckling av ofullständiga jordbruk* hava de sakkunniga föreslagit åtgärder i syfte, att tillskottsjord anskaffades till de för små jordbruken, att kredit bereddes innehavarna för tillskottsjordens förvärv och för den sålunda vidgade eller förutvarande arealens tillgodogörande genom odling eller andra kulturåtgärder eller genom åbyggnadernas på grund härav eventuellt behövliga till- eller ombyggnad ävensom att direkt ekonomisk hjälp lämnades innehavarna till uppmuntran och underlättande av dylika nyttiga arbeten. Statens medverkan härvid borde ske i omedelbar anslutning till egnahemsverksamheten i övrigt. Under erinran att enligt nuvarande egnahemslånebestämmelser finge tilläggslån — avsedda för utvidgning av jordområdet å jordbrukslägenhet eller bostadslägenhets omläggning till jordbrukslägenhet — blott beviljas person, som redan innehade egnahemslån, hava de sakkunniga föreslagit utvidgad kreditgivning till ofullständiga jordbruks utveckling genom att särskilda lån ur egnahemslånefonden («tilläggslån») finge utlämnas, även om den person, som avsåge att utvidga och förbättra innehavd lägenhet till ett mera bärkraftigt jordbruk, icke förut åtnjöte statens egnahemslån. För utlämnande av dylika tilläggslån skulle, jämte de för egnahemslåneverksamheten i allmänhet gällande föreskrifter, särskilda villkor och bestämmelser lända till efterrättelse.

Slutligen hava de sakkunniga ifrågasatt, att egnahemsorganisationen skulle

16 Sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2.

i viss ordning medverka jämväl vid *egnahemsupplätelser från publik jord*, därvid egnahemsnämnderna i vissa fall skulle i sin jordanskaffningsverksamhet helt övertaga till styckning lämpliga kronoegendomar.

Över kolonisationssakkunnigas betänkande hava *infordrade utlåtanden* avgivits av fullmäktige i riksgäldskontoret, statskontoret, lantbruksstyrelsen, lantmäteristyrelsen, domänstyrelsen, socialstyrelsen, kammarkollegium, samtliga länsstyrelser, bostadskreditsakkunniga, prästlöneregleringssakkunniga, allmänna civilförvaltningens lönenämnd, samtliga hushållningssällskap, ett antal egnahemslåne- och jordförmedlande föreningar, bolag och kommuner samt Sveriges allmänna lantbrukssällskap. I propositionen lämnas redogörelse för yttrandenas innehåll.

Ärendet har därefter varit föremål för *ytterligare utredning och beredning inom jordbruksdepartementet*.

Huvuddragen
av Kungl.
Maj:ts förslag
i propositionen
nr 97
till 1928 års
riksdag.

Kungl. Maj:ts förslag i propositionen nr 97 till årets riksdag utgör en överarbetning av 1925 års kolonisationssakkunnigas förenämnda förslag och innebär på flera viktiga punkter avvikelser från detta. De förslag, som Kungl. Maj:t nu förelagt riksdagen, avse — i likhet med kolonisationssakkunnigas förslag — viss reformering av den statsunderstödda egnahemsverksamheten i syfte att ernå efter nuvarande förhållanden bättre anpassade *ekonomiskt organisatoriska anordningar* för anskaffande och tillgodogörande av till jordbruksnybildning tjänlig jord, för underlättande av arrendefrilösning och för utveckling till större bärkraft av ofullständiga jordbruk.

I propositionen har föredragande departementschefen gjort följande allmänna uttalande om grundprinciperna för det fortsatta egnahemsarbetet.

»Den uppfattningen torde numera vara allmän, att egnahemsfrågan är av synnerligen stor samhällelig betydelse. Särskilt gäller detta sådan verksamhet, som avser att främja bildandet av självständiga, bärkraftiga jordbruk av den art, att brukaren med familj därav erhåller utkomst och arbete. Denna verksamhets sociala och ekonomiska betydelse är icke minst framträdande under en tid, då svårigheter finnas för beredande av försörjning åt den befintliga och än mer åt en växande befolkning.

Den hittillsvarande egnahemsverksamheten har otvivelaktigt åstadkommit stora och goda resultat. Riksdagens förut nämnda framställningar i ämnet äro emellertid ett uttryck för den helt visst riktiga uppfattningen, att ytterligare åtgärder äro behövlige, i syfte att främja anskaffande och tillgodogörande av för jordbruksnybildning tjänlig jord, frilösning av arrendejordbruk och utveckling av äldre jordbruk. Under den tidrymd av drygt tjugo år, varunder det statsunderstödda egnahemsarbetet pågått, hava hithörande anordningar varit föremål för en av förhållandena och vunen erfarenhet betingad successiv ombildning och utveckling. Sålunda hava vid nära nog varje riksdag partiella reformer vidtagits ifråga om egnahemsväsendet, ej sällan — såsom särskilt 1908, 1919 och 1923 — av ganska genomgripande natur. I själva verket har egnahemsrörelsen visat sig äga sådan inneboende egen styrka och sådana naturliga förutsättningar, att den för verk-

samheten tid efter annan ändrade ramen snart nog visat sig för trång eller i allt fall i behov av förbättringar.

Tiden torde nu vara inne att taga ett nytt steg i arbetet att främja uppkomsten av självständiga och bärkraftiga mindre jordbruk och därigenom underlätta för landsbygdens obesuttna befolkning att bilda egna hem. Därvid gäller det särskilt att, såsom riksdagen också begärt, söka ernå efter nuvarande förhållanden bättre anpassade ekonomiskt-organisatoriska anordningar för anskaffande och tillgodogörande av till jordbruksnybildning tjänlig jord, för underlättande av arrendefrilösning samt för utveckling till större bärkraft av ofullständiga jordbruk.

I fråga om förutsättningarna för egnahemsverksamhetens utveckling i antydd riktning hava de sakkunnigas utredningar givit det — i yttrandena i stort sett ej motsagda — resultat, att erforderlig tillgång till tjänlig jord och lämpligt folkmaterial torde finnas. För min del vill jag understryka de sakkunnigas principuttalande, att allenast för ändamålet fullt lämplig jord bör komma till användning samt att den största omsorg måste iakttagas vid valet av egnahemsbildare. Över huvud taget bör hela den hithörande verksamheten vila på en sund ekonomisk grund, så att endast sådana åtgärder vidtagas, som äro ägnade att befordra uppkomsten av ekonomiskt bärkraftiga företag. I detta hänseende är det av vikt, att jordbruken erhålla lämplig storlek samt att kostnaderna för förvärvet och iordningställandet ej bliva högre, än att de kunna förräntas.

Den fortsatta egnahemsverksamheten bör icke forceras utan avse en lugn, av förhållandenas naturliga krav anpassad utveckling i syfte att ernå ett gott och bestående resultat. I likhet med de sakkunniga anser jag, att den fortsatta egnahemsverksamheten bör bedrivas med rikligt utrymme för det enskilda initiativet och med smidig anpassning efter olika traktens förhållanden och behov ävensom att man i största möjliga omfattning bör bygga på hittillsvarande anordningar och utnyttja vunnen god erfarenhet. Jag är även ense med de sakkunniga om vikten av, att det allmännas befogade krav på ökad planmässighet och ändamålsenlighet i rörelsens skötsel tillgodoses, så att största möjliga garanti ernås för de anvisade statsmedlens rätta och fruktbara användning. Med hänsyn härtill torde denna omfattande och starkt växande, socialt betydelsefulla verksamhet vara i behov av något fastare och mera planmässig organisation än hittills, med i viss mån ökat statligt inflytande på verksamhetens ledning och kontroll.»

Om de viktigaste bestämmelserna i Kungl. Maj:ts föreliggande förslag må i detta sammanhang i korthet erinras.

Beträffande *egnahemsverksamhetens lokala organisation* föreslås följande anordningar rörande hushållningssällskapens egnahemsnämnder. Under uppsikt och kontroll av statens centrala egnahemsorgan skall hushållningssällskap för sitt områdes vidkommande omhänderhava den statsunderstödda egnahemsverksamheten enligt de av staten i särskilda kungörelser i ämnet meddelade bestämmelser. Skötseln av sällskapets egnahemsverksamhet skall utövas genom en av sällskapet inrättad, under detta sorterande egnahemsnämnd med uppgift att i sällskapets namn och å dess vägnar handhava sällskapets egnahemsverksamhet. Egnahemsnämnd bör bestå av fem ledamöter eller, där sällskapet av särskild anledning finner ökning av antalet påkallad, sju ledamöter. Till ledamöter böra utses för uppdraget lämpliga

och sakkunniga personer, företrädande den jordbrukande befolkningen, den låne- och jordsökande allmänhetens intressen, de statligt-administrativa synpunkterna samt förtrogenhet med områdets olikartade bygdeförhållanden. Av ledamöterna skola en mera än hälften väljas av sällskapet (genom dess förvaltningsutskott). Övriga ledamöter (alltså två av fem eller tre av sju) tillsättas för statens räkning av det centrala egnahemsorganet. Ordföranden utses bland nämndens ledamöter av sällskapet (dess förvaltningsutskott) eller, om sällskapet så bestämmer, av nämnden.

Hushållningssällskapen skola driva egnahemslänerörelsen, liksom nu, på egen ekonomisk risk. Till täckande av sällskapens med egnahemsverksamheten förenade förvaltningskostnader och å egnahemslänerörelsen uppkommande förluster skall dock varje sällskap åtnjuta visst årligt statsbidrag, utgående efter andra grunder än de nu gällande. De sakkunnigas förslag om egnahemsombud och fakultativa egnahemskommittéer i socknarna har i huvudsak upptagits i propositionen. Egnahemsföreningar och -bolag samt kommuner bibehållas vid rätten att kunna på i huvudsak nu gällande villkor erhålla statslån ur egnahemslåne- och jordförmedlingsfonderna.

Rörande *det centrala egnahemsorganet* biträdades de sakkunnigas förslag, att jordbruksdepartementets egnahemsavdelning omändras till en särskild statens egnahemsstyrelse med uppgift att svara för egnahemsärendenas centrala handläggning och därvid utöva ledning, uppsikt och kontroll över den lokala egnahemsorganisationen samt vidtaga eller hos Kungl. Maj:t föreslå övriga erforderliga åtgärder för egnahemsverksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling. Därjämte skall å egnahemsstyrelsen överflyttas utövandet av den ledning av och kontroll över de norrländska kolonisationsnämndernas verksamhet, som enligt § 3 av de utav riksdagen år 1925 antagna allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna ankommit på jordbruksdepartementet. Angående egnahemsstyrelsens sammansättning, arbetskrafter och avlöningsstat föreslås vissa inskränkningar i de sakkunnigas organisationsförslag, varigenom årskostnaden för styrelsen, som skulle uppföras å extra stat, nedbringas till 40,000 kronor.

Det föreslås vidare i propositionen, att egnahemsorganisationen på ett mera effektivt sätt än hittills upptager *jordförmedlings- och jordanskaffningsfrågorna* på sitt arbetsprogram. Under instämmande i de sakkunnigas förslag om allmänna grunder vid sådan verksamhet — såsom i fråga om jordsökandes förutsättningar, jordområdenas lämplighet, lotternas ändamålsenliga storlek och minsta möjliga kostnad vid egnahemsbildandet — föreslås, att egnahemsorganisationen bör vid jordanskaffningsverksamhetens bedrivande söka att i första rummet och i största möjliga utsträckning taga det enskilda initiativet i sin tjänst samt därvid leda, understödja och kontrollera detta, så att resultatet bliver ur allmän synpunkt tillfredsställande. Jordanskaffning i egnahemsorganisationens egen regi bör i regel igångsättas allenast i sådana fall, där dylik verksamhet visat sig erforderlig för

att tillgodose ett påtagligt behov från jordsökandes sida, som icke på ett tillfredsställande sätt kan fyllas genom enskildas verksamhet på området. Finansieringen av verksamheten bör ske medelst användandet av viss, av riksdagen bestämd del av jordförmedlingsfondens kapitaltillgång. De sakkunnigas förslag om jordanskaffningsanslag har ej upptagits. I huvudsaklig överensstämmelse med vad riksdagen medgivit i fråga om utlämnande av viss del av jordförmedlingsfondens kapital såsom förlagslån för jordförmedling böra de lån, som utlämnas för jordanskaffning i egnahemsorganens egen regi, utlämnas mot fyra procents årlig ränta och de närmare villkor, som Kungl. Maj:t i vart fall må finna lämpligt föreskriva, i syfte att garantier erhållas för lånens rätta och lämpliga användning. Därvid bör såsom huvudregel gälla, att Kungl. Maj:t må äga att, efter utredning av egnahemsstyrelsen och efter prövning av de i vart enskilt fall förekommande omständigheter samt med anlitande av den härför avsedda delen av jordförmedlingsfonden, bevilja hushållningssällskap *jordanskaffningslån* för inköp av viss fastighet och bestridande av de för fastighetens exploatering, enligt fastställd plan, förenade kostnader. Det sammanlagda belopp, som sålunda torde böra få beviljas såsom jordanskaffningslån, torde till en början böra begränsas till 1,500,000 kronor, medan jordförmedlingsfondens återstående del, ungefär 2,000,000 kronor, bör få användas för utlämnande av förlagslån enligt härom nu gällande grunder till vissa egnahemsföreningar och egnahemsbolag. Jämte det staten påtager sig den egentliga affärsrisken för hithörande jordanskaffning, bör staten därjämte från ett särskilt förslagsanslag under nionde huvudtiteln tillhandahålla hushållningssällskapen visst förvaltningsbidrag för jordanskaffningsverksamheten. Jordköpet sker av sällskapet, efter förslag av dess egnahemsnämnd. Köpet liksom stycknings- och försäljningsplanen skall godkännas av Kungl. Maj:t. Lottförsäljningar beslutas i regel av sällskapet.

I viss ordning skall förlagslån ur jordförmedlingsfonden fortfarande få utlämnas till lämpligt befunda egnahemsföreningar och -bolag, vilka skulle bedriva jordförmedling på egen ekonomisk risk.

Reglerna för den fortsatta *utlåningen av egnahemslån och premielån* skola i det väsentliga anslutas till nuvarande bestämmelser. Sålunda föreslås, att låneförmedlarna liksom hittills skola bedriva lånerörelsen på egen risk. De av de sakkunniga föreslagna jämkningarna i vissa hänseenden av detaljreglerna för lånerörelsen hava delvis upptagits i propositionen. Därjämte har bland annat föreslagits införande av ett nytt stadgande i syfte att förebygga skövling av skog å egnahemslägenheter. Årsutlåningen ur egnahemslånefonden föreslås bibehållen vid 18 miljoner kronor. Anslaget till premielån åt egnahemslåntagare skulle höjas från 650,000 kronor till 725,000 kronor.

Vad därefter angår egnahemsorganisationens medverkan till *arrende-
frilösningars befrämjande*, ansluter propositionen sig till kolonisations-
sakkunnigas förslag, att hushållningssällskapens egnahemsnämnder böra, på

begäran av jordägare eller arrendatorer, söka lämna råd och biträde vid värdering, bedömning av lotternas storlek och förseende med jord av skilda slag, köpeavtals ingående, ordnande av lagfarts- och inteckningsfrågor samt upprättandet av ansökningar om erforderliga och påräkneliga lån eller bidrag av statsmedel. Skulle visst hushållningssällskap icke vara villigt att låta sin egnahemsnämnd tillmötesgå från jordägare eller arrendatorer framställda anspråk på biträde med lämnande av här ifrågavarande råd och hjälp, bör det i dylikt fall ankomma på statens egnahemsstyrelse att, i mån av behov och möjlighet, lämna den begärda medverkan. Även i andra fall, såsom särskilt vid planläggandet av omfattande arrendefrilösningar från exempelvis större bolagsdomäner, kunde anledning finnas för egnahemsstyrelsen att mera direkt medverka vid frågans ordnande. Den jordanskaffningsverksamhet i egnahemsnämndernas egen regi, som enligt förslaget må förekomma i vissa fall, torde understundom komma att till större eller mindre del avse även frilösningar av torp och andra arrendejordbruk.

De av de sakkunniga föreslagna åtgärder för *utveckling av ofullständiga jordbruk*, främst införande av s. k. tilläggslån, hava upptagits i Kungl. Maj:ts förslag.

Beträffande den *publika jordens användning för egnahemsändamål* upptager icke propositionen förslag till direkta åtgärder, utan meddelas, att hithörande frågor äro föremål för utredningar genom särskilda sakkunniga.

Huvuddragen
av motionerna.

Vissa av de till utskottets behandling hänskjutna motioner anknyta sig omedelbart till Kungl. Maj:ts förslag eller i övrigt till nu gällande egnahemsbestämmelser samt åsyfta ändringar eller tillägg i fråga om särskilt angivna delar av sagda förslag eller bestämmelser. Sålunda yrkas i motionerna I: 277 och II: 456 avslag på förslaget att omändra jordbruksdepartementets egnahemsavdelning till en statens egnahemsstyrelse. Motionerna I: 260 och II: 454 avse huvudsakligen den ändring i Kungl. Maj:ts förslag rörande jordanskaffningen, att egnahemsstyrelsen skall i stället för Kungl. Maj:t godkänna jordinköp och fastställa styckningsplan. I motionen II: 447 hemställas om bifall till propositionen med vissa jämkningar såsom *att* ombud för egnahemsstyrelsen skola utses för varje län med uppgift att tillvarata läntagarnas intressen m. m., och ifrågasättes härför ett nytt anslag av 50,000 kronor, *att* de hushållningssällskapens tjänstemän, som biträda egnahemsnämnden, ej få åtaga sig enskilda uppdrag åt jordsäljare, *att* skärpt kontroll åvägabringas över enskilda egnahemsföretag och jordförmedlare samt *att* årsutlåningen av egnahemslån höjes till 20 miljoner kronor och av premielån till 800,000 kronor. I sagda motion II: 447 yrkas därjämte, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville begära utredning och förslag till beredande av möjligheter för lantarbetare och därmed jämställda mindre bemedlade att komma i besittning av jord för jordbruks bedrivande. Yrkanden i sistnämnda syfte framföras jämväl i motionerna I: 118, II: 199 och II: 305, därvid i de två förstnämnda begäres utredning angående möjligheterna att

genom räntefria lån till högst $\frac{1}{6}$ av egnahemslägenhets värde underlätta vissa obemedlade personers förvärv av självständiga jordbruk. I motionen I: 236 hemställes om skrivelse till Kungl. Maj:t rörande åtgärder för att åt egnahemsköpare trygga tillgång till husbehovsskog.

De av herr Lindhagen i anledning av propositionen väckta motionerna I: 267—276 avse lösning av en serie jordsociala spörsmål genom i lag fastställda bestämmelser av i huvudsak samma innehåll, som på sin tid föreslagits av jordkommissionen. Yrkandena i motionerna grupperas särskilt kring spörsmålen om bildandet av nya jordbruk, frilösning av arrendejordbruk, förbättring av ofullständiga jordbruk och tillhandahållandet av tomtmark för nya bostäder, därvid städse såsom yttersta medel föreslås expropriationsbestämmelser för vinnande av erforderliga och rimliga uppgörelser vid den tid, på den plats, i den ordning, mot det pris och till förmån för den person som vederbör. Vidare ifrågasättes i vissa av dessa motioner särskild lagstiftning rörande försäljning av fideikommissjord ävensom angående skogsvården till stöd för egnahemsrörelsen. Även yrkas införande av låneunderstöd åt kooperativa jordbruk. I fråga om organisationen hemställes, att denna omläggas i huvudsaklig anslutning till jordkommissionens förslag i ämnet. Anslagssumman för hithörande låne- och understödsverksamhet föreslås höjd med ett belopp, förslagsvis 106 miljoner kronor. I den sista av nu nämnda motioner hemställes, att därest de föregående nio motionerna ej anses kunna i sin helhet eller till vissa delar omedelbarligen bifallas, riksdagen ville *antingen* med avslag å propositionen hemställa hos Kungl. Maj:t om nytt förslag enligt vissa åsyftade grunder *eller ock* besluta ett provisorium med iakttagande i möjligaste mån av gjorda erinringar samt i skrivelse till Kungl. Maj:t begära ett definitivt förslag, byggt på ovan angivna grunder.

Slutligen må nämnas en tredje grupp motioner, avseende mera speciella lagstiftningsspörsmål. I motionerna I: 163 och II: 295 hemställes sålunda om utredning rörande revision i vissa hänseenden av gällande lag om expropriation i syfte dels att utvidga de ändamål, varför expropriation må äga rum, dels ock att ernå ändrade grunder för prissättning vid expropriation. Jämväl i motionerna I: 204 och II: 360 avhandlas frågan om expropriationslagstiftning såsom yttersta medel i strävandena att anskaffa jord för bildande av nya jordbruk, arrendefrilösningar och utveckling av ofullständiga jordbruk. Frågan om kontroll å den vid 1927 års riksdag antagna sociala arrendelagens effektivitet behandlas i motionerna I: 203 och II: 357. I motionen II: 455 slutligen yrkas ändring i visst avseende av lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och föreningar att förvärva fast egendom.

I den mån nu föreliggande motioner ej lämpligen kunna behandlas i samband med utskottets yttrande rörande de olika delarna av Kungl. Maj:ts förslag, återkommer utskottet till sålunda kvarstående motioner i en särskild avdelning av detta utlåtande.

Utskottet. Granskningen av de utav Kungl. Maj:t framlagda förslagen och de i ärendet väckta motionerna har givit utskottet anledning till de uttalanden och ändringar, som nedan anmärkas.

A) Kungl. Maj:ts förslag och i omedelbar anslutning därtill motionsvis framställda ändrings- och tilläggsförslag.

1) Förslag till kungörelse angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten.

Rubriken och ingressen.

Propositionen. Detta kungörelseförslag innehåller bestämmelser huvudsakligen angående egnahemsorganisationen samt det ekonomiska mellanhavandet mellan staten och de lokala egnahemsorganen (de s. k. låneförmedlarna).

Beträffande ordningen för antagandet av de i förevarande kungörelseförslag — liksom i efterföljande två kungörelseförslag — intagna bestämmelser, har departementschefen uttalat, att det torde ankomma på Kungl. Maj:t att, sedan ärendet varit föremål för riksdagens prövning, i administrativ ordning utfärda berörda författningsbestämmelser. Dessa borde givetvis i fråga om såväl förslagens i statsrådsprotokollet behandlade huvudgrunder som ock dess övriga rent sakliga innehåll överensstämja med vad däri tillstyrkts, men torde Kungl. Maj:t böra äga att vid bestämmelsernas utformande, i mån av behov, vidtaga smärre jämkningar av huvudsakligen formell natur. Medgivande borde således inhämtas av riksdagen, att Kungl. Maj:t finge i ämnet utfärda kungörelser i huvudsaklig överensstämmelse med de i bilagorna A, B och C till statsrådsprotokollet angivna förslag.

Motioner. I de av herr *Lindhagen* väckta motionerna I:267—271 och I:273 hemställes, att de i hithörande ämnen erforderliga bestämmelserna måtte fastställas genom lag.

Utskottet. Beträffande ordningen för bestämmelsernas utfärdande biträder utskottet Kungl. Maj:ts förslag och förordar alltså, att hithörande bestämmelser intagas i kungörelse, som må utfärdas av Kungl. Maj:t efter riksdagens hörande.

Kap. I.

Om statens egnahemsstyrelse och den statsunderstödda lokala egnahemsorganisationen.

§ 1.

Utskottet. Realgranskningen av det föreliggande organisationsförslaget har synts utskottet lämpligen böra äga rum i anslutning till behandlingen av de i följande paragrafer intagna bestämmelser om statens egnahemsstyrelse samt om den lokala egnahemsorganisationens olika led.

Statens egnahemsstyrelse.

§ 2.

Det centrala organet för den statsunderstödda egnahemsverksamheten har sedan 1920 utgjorts av egnahemsavdelningen inom jordbruksdepartementet. Vid dennas inrättande 1919 utgingo statsmakterna (Prop. 1919: 106; R. skr. 1919: 339) från, att det förr eller senare bleve nödvändigt att för egnahemsväsendets centrala ledning anordna en ny statsinstitution, men att man för det dåvarande borde — i avvaktan på ny utredning — stanna vid en provisorisk anordning med bildandet av en egnahemsavdelning a extra stat inom jordbruksdepartementet, vilken borde anordnas ungefär som om ett centralt ämbetsverk inflyttats i departementet. Särskild instruktion för egnahemsavdelningen, som utgöres av statens egnahemsinspektör med biträde av en amanuens och ett kvinnligt skrivbiträde, har ej utfärdats, men gällande kungörelser om egnahemslånerörelsen och jordförmedlingsverksamheten reglera avdelningens åligganden i olika hänseenden.

*Egnahems-
verksamhetens
nuvarande
centralorgan.*

I propositionen föreslås, att det nuvarande centrala egnahemsorganet skall omändras från en avdelning inom jordbruksdepartementet till en under detta sorterande statens egnahemsstyrelse.

*Proposi-
tionen.*

Enligt nu förevarande § 2 skall egnahemsstyrelsen, med säte i Stockholm, hava till uppgift att svara för egnahemsärendenas centrala handläggning och därvid utöva ledning, uppsikt och kontroll över låneförmedlarna i vad angår av dem utövad statsunderstödd egnahemsverksamhet och vad därmed sammanhänger samt vidtaga de övriga åtgärder, som enligt kungörelseförslaget och eljest meddelade föreskrifter ankomma på styrelsen, ävensom att i allmänhet verka för egnahemsverksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling.

Till stöd för detta förslag har departementschefen anfört bland annat följande.

Den statsunderstödda egnahemsverksamheten borde, trots den decentralisation som alltjämt skulle utmärka densamma, vara underkastad en ändamålsenlig och jämförelsevis stark central ledning och kontroll från det allmännas sida. Redan den utsträckning, vari statsmedel placerats i rörelsen, påkallade noggrann, sakkunnig och omfattande tillsyn över medlens riktiga och lämpliga användning. Betydelsen härav vore så mycket större, som egnahemsverksamheten i dess olika former vore i särskilt hög grad av ingripande samhällelig vikt. Ett antal hushållningssällskap hade såsom ett angeläget önskemål framhållit, att de lokala egnahemsorganen borde i ökad utsträckning få komma i åtnjutande av bistånd och råd i sitt arbete från ett centralt egnahemsorgan. Ett ytterligare skäl att nu ägna särskild uppmärksamhet åt centralorganets ändamålsenligaste anordnande låge däri, att rätt omfattande förslag nu framställdes om egnahemsverksamhetens utveckling med upptagande av delvis nya uppgifter.

Vidare syntes det vara av vikt, att i ledningen plats också bereddes för några personer från det praktiska livet. Dessa kunde mera direkt än tjänstemännen representera de intressen, särskilt jordbruksnäringen och den jord-

och lånesökande allmänheten, som omedelbart berördes av egnahemsarbetet. Ledningen skulle härigenom få ökad anslutning till det praktiska livet, större förtroende från de på liknande sätt sammansatta lokalorganen liksom från allmänheten samt bättre förutsättningar att kunna verkställa erforderliga utredningar av allmän innebörd rörande uppkommande egnahemsfrågor och andra hithörande spörsmål.

Även med den uppfattning, åt vilken departementschefen nu givit uttryck, nämligen att statens centrala egnahemsorgan behöfde förstärkas och omläggas, stode frågan ännu öppen, huruvida härför, såsom kolonisationsakkunniga under instämmande av ett stort antal myndigheter ifrågasatt, en särskild egnahemsstyrelse behöfde inrättas eller om den centrala ledningen fortfarande kunde omhänderhavas av en direkt med jordbruksdepartementet införlivad egnahemsavdelning eller borde anförtros åt något befintligt centralt ämbetsverk.

Vad då först anginge den eventuella utvägen att överflytta egnahemsärendenas centrala handläggning till ett befintligt ämbetsverk, därvid lantbruksstyrelsen ifrågasatts i några få yttranden, kunde departementschefen helt ansluta sig till den i propositionen nr 106/1919 under riksdagens instämmande uttalade mening, att denna väg icke borde beträdas. Frånsett den omständighet, som hade varit avgörande vid ärendets behandling av statsmakterna år 1919 — nämligen att egnahemsrörelsen vore av sådan speciell natur, bland annat med hänsyn till dess sociala och ekonomiskt-tekniska sidor, att den icke borde såsom sidouppgift inordnas under huvudsakligen för andra verksamhetsgrenar inrättade ämbetsverk — torde det varken av besparingsskäl eller ur egnahemsrörelsens egen synpunkt vara något att vinna genom dylik omflyttning.

Då departementschefen alltså icke kunde förorda, att egnahemsarbetets centrala ledning inlades under något redan existerande centralt ämbetsverk, återstode valet mellan ett bibehållande av en egnahemsavdelning inom jordbruksdepartementet eller dennas utbrytande ur departementet till en självständig styrelse. Med hänsyn till det förut påvisade behovet av centralorganets förstärkning måste dess sammansättning och arbetskrafter bliva i sak ungefär lika, antingen det ena eller andra alternativet valdes. Vid valet mellan dessa alternativ borde beaktas, att det centrala egnahemsorganets huvuduppgifter icke varit och i fortsättningen än mindre bleve av samma art som departementens arbete i övrigt med kanslimässig beredning av konseljärenden. De vore i stället av självständigt förvaltande, kontrollerande och utredande art. Att märka vore, att egnahemsavdelningen år 1919 uppbyggdes såsom ett försök att genomföra det av departementalkommitterade på sin tid förordade systemet med de centrala ämbetsverkens inflyttande i departementen. Den erforderliga kommunikationen mellan verket och departementschefen skulle därvid — såsom också skett i fråga om egnahemsavdelningen — huvudsakligen äga rum genom muntliga framställningar eller i särskilda fall genom promemorior. Ur konstitutionell och administrativ synpunkt torde det vara ägnat att bereda ökad klarhet och bättre ansvarsfördelning, om det centrala egnahemsorganet gäves samma ställning som andra statliga förvaltningsorgan med rätt och skyldighet att under eget ansvar självständigt handlägga de ärenden, som organet och icke Kungl. Maj:t skulle avgöra. Härtill komme, att det ur egnahemsrörelsens egen synpunkt givetvis bleve fördelaktigt, att det centrala organet finge odelat och självständigt ägna sig åt hithörande uppgifter. Den föreslagna, mycket viktiga anordningen med ledningen av centralorganet delvis förlagd i hän-

derna på lekmanaledamöter från det praktiska livet syntes ej heller lämpligen kunna förenas med centralorganets fortsatta inbyggande direkt inom Kungl. Maj:ts kansli. Ur kostnadssynpunkt torde det ej spela någon roll, om en på visst sätt utökad egnahemsavdelning bibehölles inordnad inom departementet eller om ett på samma sätt sammansatt och med samma arbetskrafter utrustat centralt egnahemsorgan förlades under departementet såsom en särskild egnahemsstyrelse. Det i vissa yttranden mot den senare anordningen framförda i och för sig beaktansvärda skälet, att nya ämbetsverk över huvud taget ej borde inrättas, torde dock icke böra vara så avgörande, att man av detta skäl borde avstå från en i och för sig önskvärd lösning av frågan. Det gällde ju icke att skapa ett alldeles nytt förvaltningsorgan, ty ett centralt egnahemsorgan finnes redan. Frågan vore, om det icke av sakliga och administrativa skäl vore lämpligare och riktigare att förläna detta organ en ändrad ställning. Då detta, såsom ock kolonisationssakkunniga och ett stort antal hörda myndigheter framhållit, kunde anses vara behöfligt och i ej ringa grad ägnat att befordra egnahemsverksamhetens ändamålsenliga utövning, förordade departementschefen den ifrågasatta omläggningen av jordbruksdepartementets egnahemsavdelning till en särskild statens egnahemsstyrelse.

I de likalydande motionerna I:277 av herr *Erik Anderson m. fl.* och II:456 av herr *Magnusson i Tumhult m. fl.* yrkas, att riksdagen måtte avslå propositionen nr 97 i vad den avsåge inrättandet av en statens egnahemsstyrelse.

Motioner.

Till stöd för detta yrkande har anförts i huvudsak följande.

Egnahemsstyrelsen bleve ett nytt ämbetsverk. Inrättandet och överorganiserandet av en del nya ämbetsverk under senaste årtionden manade till försiktighet. Styrelsen bleve också dyrbar, och fara vore för att hela verksamheten byråkratiserades. Dessutom vore det ingalunda ådagalagt, att endast på detta sätt en riktig och önskvärd ledning av egnahemsverksamheten kunde åstadkommas. Det nuvarande centralorganet inom departementet kunde tvivelsutan genom en utvidgning bliva fullt lämpligt att fortfarande fungera även efter det egnahemsverksamheten blivit så förstörad, som i propositionen avsåges. Många förhållanden talade för, att man endast med stor försiktighet borde rubba den förvaltningsorganisation, som hittills med framgång fungerat.

I motionen I:274 av herr *Lindhagen* hemställes, att riksdagen ville besluta sådana ändringar och tillägg i Kungl. Maj:ts organisationsförslag, 1) att organisationen får en enhetlig socialt betonad läggning, 2) att organisationen av de nya sociala uppgifterna skiljes från organisationen av de tekniska jordbruksvården i riket, 3) att organisationen i erforderlig mån kan framträda såsom målsman för den svagare, oerfarna och hjälplösare parten samt 4) att organisationen omlägges i huvudsaklig anslutning till de av jordkommissionen ifrågasatta linjerna.

Jordkommissionens åsyftade organisationsförslag innebar i huvudsak följande rörande centralorganet.

En *centralstyrelse för sociala jordfrågor* skulle organiseras antingen fristående eller i omedelbar samverkan med annan institution; i senare fallet dock så, att den kunde verka självständigt och ej hämmades av främmande

inflytelser. Centralstyrelsens uppgift skulle vara att representera enhetligheten i arbetet för de sociala jordfrågornas lösning, att taga de ledande initiativen i de förehavanden, som bleve organisationen förelagda, samt utöva effektiv inspektion över läns- och kommunorganens verksamhet. Styrelsen skulle ock utgöra instans för vissa besvär och klagomål.

Utskottet. Utskottet kan på i huvudsak de skäl, som anförts i propositionen, biträda förslaget om inrättande av en egnahemsstyrelse i stället för den nuvarande egnahemsavdelningen inom jordbruksdepartementet. Därigenom torde en bättre ledning av och en starkare kontroll över den mycket omfattande och ur olika synpunkter synnerligen betydelsefulla egnahemsverksamheten kunna vinnas. För erhållande av tillfredsställande resultat särskilt beträffande de nya uppgifter i fråga om jordanskaffning, arrendefrilösning och utveckling av ofullständiga jordbruk, som nu ifrågasättas, torde centralorganets förstärkning och omändring vara av behovet påkallad. Förevarande paragraf föranleder alltså icke erinran från utskottets sida.

§ 3.

Propositionen. I denna paragraf stadgas bestämmelser om egnahemsstyrelsens sammansättning och grunder för dess arbetssätt. Sålunda föreslås, att styrelsen skall bestå av en chef och fyra ledamöter, samtliga utsedda av Kungl. Maj:t, varjämte hos styrelsen anställas tjänstemän och biträden enligt vad därom särskilt bestämmes. Chefen, tillika benämnd statens egnahemsinspektör, skall i främsta rummet vara ansvarig för styrelsens förvaltning. Ledamöterna skola delta i överläggningar och beslut rörande sådana viktigare ärenden, som jämlikt styrelsens av Kungl. Maj:t utfärdade instruktion skola avgöras samfällt av chefen och ledamöterna i plenum. Till ledamöter böra utses för uppdraget lämpliga och sakkunniga personer, därav tre med insikt om egnahemsverksamhetens praktiska bedrivande och företrädande de olika intressen, som därav beröras. Den fjärde ledamöten, med uppgift att huvudsakligen delta vid behandlingen inom styrelsen av frågor rörande medelsförvaltningen och kontrollen däröver, skall representera samarbetet mellan statskontoret och styrelsen.

Motion. Under hänvisning till redogörelsen under § 2 för den av herr *Lindhagen* väckta motionen I:274, vari bland annat yrkats, att organisationen skulle omläggas i huvudsaklig anslutning till de av jordkommissionen ifrågasatta linjerna, må i detta sammanhang erinras om jordkommissionens förslag till sammansättning av den av kommissionen förordade centralstyrelsen för sociala jordfrågor.

Sist sagda styrelse skulle bestå av en ordförande och två andra ledamöter, vilka jämte tre suppleanter skulle utses av Konungen för tre år i sänder. Styrelsen skulle för vissa frågor behandling kunna efter Konungens förordnande förstärkas med en eller flera personer, som ägde delta i överläggningarna men ej i besluten. Vid tillsättande av såväl centralstyrelsen som de lokala organen enligt jordkommissionens förslag skulle gälla, att till

medlemmar endast utsåges personer, som kunde antagas äga erforderlig erfarenhet samt håg och förståelse för ifrågavarande statsverksamhet.

Utskottet tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i nu förevarande del med den ändring, att egnahemsstyrelsens ledamotsantal nedsättes från fyra till tre samt att samtliga tre ledamöter böra vara för uppdraget lämpliga och sakkunniga personer från det praktiska livet med insikt om egnahemsverksamhetens bedrivande och företrädande de olika intressen, som därav beröras. Den i paragrafens fjärde stycke andra punkten intagna föreskrift om särskild uppgift för en fjärde ledamot, vilken skulle representera samarbetet mellan statskontoret och styrelsen, bör alltså utgå. Det erforderliga samarbetet mellan sagda myndigheter bör kunna ordnas genom rådplägnung mellan vederbörande inom de bada ämbetsverken utan att särskild representant för statskontoret belägger en plats inom egnahemsstyrelsens ledning.

Utskottet.

I styrelsens instruktion torde böra intagas bestämmelser, bland annat, därom, att vid lika röstetal inom styrelsen skall den mening gälla, som biträdes av chefen.

Utskottet förutsätter, att till ledamot av egnahemsstyrelsen icke utses person, som samtidigt är ordförande eller ledamot i egnahemsnämnd eller i styrelse för bolag eller förening, som erhållit statslån för egnahemsverksamhetens bedrivande. Det krav måste nämligen upprätthållas, att samtliga inom egnahemsstyrelsen — vilken bland annat får till uppgift att uppgöra förslag till låne- och anslagsmedlens fördelning mellan låneförmedlarna samt att utöva kontroll över dem — komma att i görligaste mån stå obundna av den lokala organisationens intressen och åtgärder.

I anslutning till nu förevarande paragraf vill utskottet behandla ett yrkande i den av herr *Sköld m. fl.* väckta motionen II:447, nämligen förslaget att efter § 3 skulle införas en ny paragraf av följande innehåll: »I varje län skall finnas minst ett av egnahemsstyrelsen för två år i sänder utsett ombud med uppgift att företräda egnahemslåntagarnas intressen samt tillhandagå desamma med råd och upplysningar såväl vid övertagandet av egnahemslägenhet och dess bebyggande som även därefter. Såsom dylikt ombud bör utses för egnahemsverksamheten intresserad person, som besitter kunskap om jordbrukets skötsel, ekonomi och bebyggande samt är förtrogen med förfarandet vid fastighetsöverlåtelser.»

*Motionen
II: 447
i viss del.*

Denna hemställan har motiverats i huvudsak sålunda.

Egnahemslåntagarna vore i stort behov av råd och handledning beträffande såväl fastighetsköp som fastighetens bebyggande och jordbrukets igångsättande m. m. De behövde därför en kunnig rådgivare vid sin sida. Från låneförmedlaren finge de ej den nödiga hjälpen. Det vore därför till ofantligt gagn, om i varje län kunde utses åtminstone en kunnig och intresserad person att vara egnahemsstyrelsens ombud med uppgift att tillvarataga egnahemslåntagarnas intressen och bistå dem med råd och råd. Särskilt nödvändig vore tillgången till dylik rådgivare för arrendatorer, som önskade friköpa sina arrendegårdar. Erfarenheten vid tillämpningen av ensittarlagen hade klart visat betydelsen härav. Samtidigt skulle egnahems-

styrelsen få ett effektivt organ för sin kontroll över verksamheten ute på fältet. Ett dylikt ombudsmannaskap skulle säkerligen kunna skötas såsom bisyssla. Hushållningssällskapens tjänstemän borde i allmänhet ej utses härtill, men väl kunde man tänka på någon praktiskt inriktad lärare vid lantmannaskola eller dylikt.

Utskottet.

Utskottet tillmäter visserligen stor vikt, att råd och hjälp lämnas den låne- och jordsökande allmänheten, men det bör förväntas, att egnahemsorganen skola, efter den nu ifrågasatta reformeringen, kunna utöva sådan verksamhet på ett mera effektivt sätt än hittills. Med hänsyn härtill och till den beräknade kostnadsökningen av 50,000 kronor för den i förevarande motion föreslagna nya ombudsinstitutionen samt enär i allt fall erfarenheten först bör utvisa, att man icke genom egnahemsorganisationens omläggning i övrigt vinner vad i motionen åsyftats, vill utskottet icke för närvarande tillstyrka motionärernas förslag om anställande av ombud i länen för egnahemsstyrelsen.

Hushållningssällskapens egnahemsnämnder.

§ 4.

Propositionen.

I fråga om egnahemsverksamhetens lokala organisation innebär Kungl. Maj:ts förslag, att hushållningssällskapen skola liksom nu ombesörja den huvudsakliga verksamheten i orterna.

Nu förevarande paragraf stadgar, att hushållningssällskap skall utöva den statsunderstödda egnahemsverksamheten genom en av sällskapet inrättad, på i § 5 angivet sätt sammansatt egnahemsnämnd, med uppgift att i sällskapets namn och å dess vägnar bedriva egnahemslåne- och premielåneverksamhet samt jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamhet enligt de i kungörelsen samt särskilt utfärdade reglementen meddelade bestämmelser samt i övrigt verka för egnahemsverksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling inom sällskapets område. För egnahemsnämnd skall gälla instruktion, antagen av hushållningssällskapet och godkänd av egnahemsstyrelsen.

Av departementschefens yttrande i ämnet inhämtas i huvudsak följande.

En lösning av frågan om lokalorganisationen efter den linjen, att egnahemsnämnderna icke skulle uppträda i hushållningssällskapens utan i eget eller i statens namn, hade vid närmare övervägande visat sig behäftad med så stora praktiska och principiella olägenheter, att den icke kunde anses framkomlig. Därför hade det undersökts, huruvida ej de önskemål, som låge bakom ett förslag om fristående nämnder, kunde i huvudsak tillgodoses genom att hushållningssällskapens nuvarande ställning inom den lokala egnahemsorganisationen bibehölls till sina grunddrag. Dessa önskemål torde innebära, att staten finge något ökat inflytande på egnahemsarbetets lokala skötsel, så att större garantier skapades för verksamhetens bedrivande enligt det allmännas fordringar, att statens bidrag till bestridande av de med rörelsen förenade kostnader och förluster avvägdes på ett mera rättvist och rationellt sätt än nu samt att sällskapen kunde på ett effektivt sätt bidra till ordnandet av jordanskaffningsfrågan. En lösning av frågan med tillgodoseende av dessa önskemål men utan rörelsens full-

ständiga förstatligande i ekonomiskt hänseende kunde ske sålunda. Den lokala verksamheten skulle handhavas, liksom nu, av respektive hushållningssällskap genom en egnahemsnämnd, vilkens ställning dock borde så ändras, att staten erhöle något ökat inflytande på arbetet, dock ej så dominerande att sällskapets huvudmannaegenskap bortskymdes. Sällskapet borde, liksom nu, förmedla egnahemslån och därvid svara för förvaltningskostnader och låneförluster mot erhållande av visst årligt och lämpligt avvägt statsbidrag. Där jordanskaffning visade sig behöfelig, borde staten kunna i vart särskilt fall anlita sällskapet såsom dylik verksamhets utöware, mot det att staten tillhandahölle sällskapet härfor erforderligt rörelsekapital och — i detta fall i motsats till vad gällde rörande lånerörelsen — ställde sig såsom garant för jordanskaffningsföretagets ekonomi.

Yrkandena i herr *Lindhagens* motion I:274, för vilka redogjorts ovan under § 2, avse jämväl länsorganisationen. Jordkommissionens i motionen åberopade organisationsförslag innebar i detta hänseende i huvudsak följande.

Motion.

Inom varje län skulle finnas en *jordkommission*, som skulle i fråga om handläggningen av jordfrågor, som vore av social betydelse, företräda det praktiska initiativtagandet på orterna och det omtänksamma verkställande arbetet därstädes samt tillhandagå allmänheten med råd och upplysningar. Jordkommissionen skulle föra talan för staten såsom målsman för den angelägenhet, som föreläge, och för den person, som skulle tillgodoses.

Frågan om den lokala egnahemsorganisationens ändamålsenliga anordnande är av mycket stor vikt, enär det verkställande arbetet på området måste i det väsentliga utföras av i nära kontakt med ortsförhållandena stående länsorgan. I propositionen har diskuterats, huruvida denna organisation borde bibehållas inordnad under hushållningssällskapen eller göras fristående, därvid departementschefen kommit till det resultat, att den senare vägen icke kunde anses framkomlig. Med hänsyn till de i propositionen sålunda framhållna svårigheter att ur sällskapens organisation utbryta den med denna intimt sammankopplade egnahemsverksamheten samt i betraktande av behovet av fruktbarande växelverkan mellan arbetet för jordbruksnybildning och hushållningssällskapens verksamhet för det mindre jordbrukets allmänna utveckling, har utskottet ansett sig böra i denna del biträda Kungl. Maj:ts förslag. Detta förslag torde ock innebära avsevärda förbättringar ur allmän synpunkt rörande egnahemsnämndernas ställning jämfört med nuvarande anordningar. Den föreslagna ändringen av egnahemsnämndernas sammansättning, varom förmåles under § 5, bör sålunda vara ägnad att i ökad omfattning tillgodose statens intressen samt öka nämndernas förut-sättningar att på ett ur det allmännas synpunkt ändamålsenligt sätt utöva den statsunderstödda egnahemsverksamheten.

Utskottet.

§ 5.

Enligt gällande bestämmelser skall hushållningssällskaps egnahemsnämnd bestå av utav sällskapet eller dess förvaltningsutskott utsedda personer jämte

*Nuvarande
anordning.*

en för statens räkning, av vederbörande länsstyrelse utsedd ledamot, vilken äger deltaga i överläggningarna men ej i besluten.

Propositionen.

Rörande egnahemsnämnds sammansättning föreslås i propositionen följande. Hushållningssällskaps egnahemsnämnd skall bestå av fem ledamöter eller, där sällskapet av särskild anledning så finner påkallat, sju ledamöter. Suppleanter utses till i regel högst samma antal som ledamöter. Till ledamöter böra utses för uppdraget lämpliga och sakkunniga personer inom sällskapets område, företrädande den jordbrukande befolkningen, den jord- och länesökande allmänhetens intressen, de statligt-administrativa synpunkterna samt förtrogenhet med områdets olikartade bygdeförhållanden. Av ledamöterna skall halva antalet och en därutöver väljas av sällskapets förvaltningsutskott, som även utser suppleanter för dem. Övriga ledamöter och suppleanter utses för statens räkning och tillsätts av egnahemsstyrelsen. Ledamot liksom suppleant utses för en tid av högst fyra år. Egnahemsnämnds ordförande utses bland nämndens ledamöter av sällskapets förvaltningsutskott eller, om förvaltningsutskottet så bestämmer, av nämnden.

I de två sista styckena av förevarande paragraf stadgas därjämte föreskrifter rörande röstning inom egnahemsnämnden samt om nämndledamöternas inbördes ansvarighet.

Motion.

Det i herr *Lindhagens* förenämnda motion I: 274 åberopade organisationsförslaget (jordkommissionens förslag) innebar i huvudsak följande rörande länsorganens sammansättning.

Länens jordkommissioner skulle bestå av tre ledamöter, nämligen en av Konungen utsedd ordförande samt två andra ledamöter, valda den ena av landstinget och den andra av hushållningssällskapet. För varje ledamot skulle utses en suppleant. För vederbörande skulle gälla samma kvalifikationer, som här ovan angivits i fråga om ledamöterna av den utav kommissionen föreslagna centralstyrelsen för sociala jordfrågor.

I motiveringen till motionen har bland annat gjorts erinran mot, att egnahemsnämnds statsutsedda ledamöter skulle tillsättas av egnahemsstyrelsen; dessa borde under alla förhållanden utses av Kungl. Maj:t.

Utskottet.

Antalet ledamöter i egnahemsnämnd bör enligt utskottets mening bestämmas till fem jämte lika antal suppleanter. Förslaget i propositionen, att ledamotsantalet må kunna i särskilda fall höjas till sju, bör alltså utgå, något som kan vara ägnat att minska hushållningssällskaps förvaltningskostnader för nämnden, vilken med fem ledamöter lär erbjuda tillräcklig representation för olika intressen och sakkunskap på hithörande områden. I anslutning härtill bör det i tredje stycket förekommande, i formellt hänseende otillfredsställande uttrycket, att »av ledamöterna skall halva antalet och en därutöver väljas av sällskapets förvaltningsutskott», ersättas med den bestämmelsen, att tre av ledamöterna väljas av sällskapets förvaltningsutskott. Ändringsförslaget kräver jämväl viss omformulering av femte stycket.

Vad beträffar tillsättandet av de två ledamöterna för statens räkning jämte suppleanter för dem, vill utskottet i anslutning till vad som uttalats i motiven till herr Lindhagens motion I: 274 föreslå den ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att dessa ledamöter och suppleanter skola utses icke av egnahemsstyrelsen utan av Kungl. Maj:t. Tillsättandet av dessa ledamöter lärer nämligen vara en funktion av den art, att den icke lämpligen bör delegeras åt särskild ämbetsmyndighet utan förbehållas Kungl. Maj:t, som för övrigt torde hava större möjligheter att, efter inhämtande av erforderliga förslag och överbäggande av ärendet ur allmänna synpunkter, utvälja de för uppdraget mest lämpliga personer.

Kungl. Maj:ts förslag, att ordföranden skall utses bland nämndens ledamöter av sällskapet förvaltningsutskott eller, om förvaltningsutskottet så bestämmer av nämnden, bör enligt utskottets mening ändras i så måtto, att nämnden under alla förhållanden själf äger utse en av sina ledamöter att vara ordförande. Därest i vissa fall hushållningssällskaps av Kungl. Maj:t godkända stadgar innehålla annan föreskrift om ordningen för utseendet av ordförande i sällskaps nämnder, bör detta — därest riksdagen godkänner utskottets förslag — ej utgöra hinder för egnahemsnämnd att, på sätt nu föreslås, själf välja ordförande.

§ 6.

I denna paragraf föreslås, bland annat, att hushållningssällskap skall ansvara för, att dess egnahemsnämnd tillgodoses med för egnahemsverksamhetens behöriga bedrivande erforderliga tjänstemän och biträden samt nödiga lokaler och inventarier, ävensom att en av sällskapet anställd jordbrukskonsulent med åliggande att biträda egnahemsnämnden bör — så vida ej annan anordning medgives i nämndens instruktion — vid nämndens sammanträden närvara och föredraga ärendena.

Propositionen.

I motionen II: 447 av herr *Sköld m. fl.* har yrkats, att ett tillägg göres till § 6 av innehåll, att de hushållningssällskapens tjänstemän, som hava åliggande att biträda egnahemsnämnden, icke få åtaga sig enskilda uppdrag åt jordsäljare.

Motion.

Ur motiven för detta yrkande må här återgivas följande.

Det måste krävas, att hushållningssällskapens tjänstemän icke låta sig begagnas som den enskilde jordstyeckarens ombud. Därför måste åtminstone de hushållningssällskapens tjänstemän, som hava att tillhandagå egnahemsnämnden, förbjudas åtaga sig uppdrag för enskilda jordstyeckare.

Att till förevarande paragraf, mot vilken utskottet i övrigt ej haft erinran, göres ett tillägg i enlighet med yrkandet i nu förevarande motion II: 447, finner utskottet vara lämpligt. Det bör nämligen icke få förekomma, att någon av de hushållningssällskapens tjänstemän, som taga befattning med sällskapets egnahemsverksamhet, påtaga sig uppdrag mot ersättning i någon form av enskilda personer eller företag, som utöva jordstyeckningsverksamhet

Utskottet.

eller eljest bedriva försäljning av egnahemslägenheter. Dessa tjänstemän böra givetvis stå helt fria gent emot den egnahemssäljande allmänheten, vilkens åtgärder i vad angår upplåtelse av egnahemslägenheter kunna komma att bli föremål för samma tjänstemäns handläggning inom egnahemsnämnden. Bifaller riksdagen vad utskottet sålunda tillstyrkt, torde viss jämkning i bestämmelserna angående statsbidrag till avlönande av jordbrukskonsulenter böra vidtagas av Kungl. Maj:t.

§§ 7—8.

Utskottet. Utskottet har intet att erinra mot dessa paragrafer, vari bland annat stadgas föreskrifter rörande revision av egnahemsnämndernas förvaltning och räkenskaper.

Egnahemsombud och egnahemskommittéer i kommunerna.

§§ 9 och 10.

Nuvarande bestämmelser. Enligt nu gällande bestämmelser skall inom varje kommun av hushållningssällskaps område finnas anställt ett av egnahemsnämnden utsett ombud med uppgift att biträda nämnden i dess verksamhet samt tillhandagå lånesökande med råd och anvisningar, dock kan, där så finnes lämpligt, gemensamt ombud utses för högst tre kommuner.

Propositionen. I propositionen föreslås under § 9 följande. Hushållningssällskaps egnahemsnämnd skall utse egnahemsombud, i regel ett ombud för varje kommun inom sällskapet område, med uppgift att biträda nämnden och verka för egnahemsverksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling inom ombudets distrikt. Där särskilda skäl sådant betinga, må ombuds distrikt omfatta två eller flera intill varandra liggande kommuner eller ock del av kommun. Till egnahemsombud bör utses person i orten, som har intresse för egnahemsverksamheten samt besitter för uppdraget goda personliga förutsättningar. Det ankommer på sällskapet att besluta, huruvida och enligt vilka grunder egnahemsombud må för uppdraget tilldelas ersättning av sällskapet, börande härom meddelade föreskrifter intagas i egnahemsnämndens instruktion.

Den föreslagna § 10 innebär följande. En var kommun äger att, genom det organ som utövar kommunens beslutanderätt, välja två egna representanter, företrädande huvudsakligen den ene de jord- och lånesökandes krets och den andre de jordägandes, att jämte det enligt § 9 för kommunen utsedda egnahemsombud bilda kommunens egnahemskommitté med uppgift att, under egnahemsombudets ordförandeskap, biträda egnahemsnämnden och verka för egnahemsverksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling inom kommunen. Är kommun delad i två eller flera ombudsdistrikt, må två sådana representanter väljas för vart och ett av kommunens ombudsdistrikt. Kommun, som valt representanter till egnahemskommitté, har att härom underrätta egnahemsnämnden.

Herr *Lindhagens* yrkanden i motionen I:274 (se ovan under §§ 2—5) avse jämväl kommunorganen. I detta hänseende hade jordkommissionen, vars betänkande återopas i motionen, föreslagit följande.

Motion.

I varje kommun skulle i mån av behov finnas en *jordkommitté*. Dylik kommitté skulle också kunna tillsättas för två eller flera kommuner gemensamt. Likaså skulle två eller flera kommittéer kunna utses för kommun av stor omfattning. Kommitté skulle åligga att uti frågor, som berörde jord inom dess verksamhetsområde, medverka vid utförandet av jordkommissionens uppgift samt därvid bereda framställningar, tillmötesgå allmänheten med råd och upplysningar samt taga initiativ. Jordkommitté skulle inrättas, när kommunalfullmäktige eller, där sådana ej finnes, kommunalstämma ansåge sådant önskligt eller jordkommissionen i länet eller minst tjugo i kommunens allmänna angelägenheter röstberättigade personer därom hos kommunalfullmäktige eller kommunalstämma gjorde framställning. I kommun, där jordkommitté ej finnes, skulle kommunalnämnden vara jordkommitté intill dess sådan inrättats. Ordförande och övriga ledamöter i jordkommitté skulle väljas av kommunalfullmäktige eller, där sådan ej finnes, av kommunalstämma. Antalet ledamöter skulle vara minst tre med lämpligt antal suppleanter. För medlemmarna i jordkommitté skulle gälla samma kvalifikationer, som här ovan angivits i fråga om ledamöterna av den utav jordkommissionen föreslagna centralstyrelsen för sociala jordfrågor. Slutligen stadgades närmare föreskrifter i syfte att jordkommitté och dess medlemmar städes skulle på ett skyndsamt och välvilligt sätt besvara allmänhetens förfrågningar och dylikt.

Då utskottet i fråga om nu förevarande paragrafer tillstyrker Kungl. Maj:ts förslag i oförändrat skick, sker detta under framhållande av betydelsen, att egnahemsombuden och egnahemskommittéerna i kommunerna i största möjliga utsträckning lämna den jord- och lånesökande liksom den låntagande allmänheten råd och biträde rörande hithörande egnahemsangelägenheter. I 1925 års kolonisationssakkunnigas betänkande har ett kapitel ägnats frågan om egnahemsorganisationens upplysnings- och rådgivningsverksamhet (sid. 148—151). Departementschefen har i propositionen uttalat, att vid sådan verksamhets utövande de av de sakkunniga uppdragna riktlinjer borde bli uppmärksammade, men att något förslag av den art, att ärendet borde underställas riksdagen, icke vore av nöden i detta hänseende. Utskottet vill understrika rådgivnings- och upplysningsverksamhetens stora betydelse samt förutsätter, att egnahemsstyrelsen, enligt den för styrelsen tillämnade instruktionen, vidtager av förhållandena påkallade åtgärder i syfte att de av kolonisationssakkunniga härom uppdragna riktlinjer omsättas i handling.

Utskottet.

Låneförmedlande kommuner, aktiebolag och föreningar.

§§ 11—12.

Kungl. Maj:ts förslag innebär, att kommuner samt vissa aktiebolag och föreningar bibehållas vid rätten att på i huvudsak nu gällande villkor erhålla statslån för bedrivande av egnahemsverksamhet.

Propositionen.

34 Sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2.

Motion.

I motionen II:447 av herr *Sköld m. fl.* yrkas *dels* ändring av § 12 mom. 1 c) i så måtto, att uttrycket »att aktiebolaget eller föreningen har till uppgift att befrämja förvärvandet av egna hem» erhåller lydelsen »att aktiebolaget eller föreningen har till uteslutande uppgift att befrämja förvärvandet av egna hem medelst statslån och statsanslag», *dels ock* att § 12 mom. 3 måtte utgå.

Till stöd för dessa yrkanden har i motionen anförts bland annat följande.

I syfte att utesluta vinstmöjligheter för enskilda låneförmedlare borde föreskrivas, att de icke få bedriva någon annan verksamhet än att vara organ för den statsunderstödda egnahemsverksamheten, ty endast härigenom kunde det kontrollerande organet få full överblick över affärstransaktionerna. För att icke förtäckt vinstutdelning ägde rum genom fastställande av orimliga löner och arvoden eller därigenom, att intressenter tillförsäkrades otillbörliga fördelar vid t. ex. styckningsföretags realiserande, torde i egnahemsstyrelsens instruktion böra intagas åläggande för styrelsen att även i detta avseende hålla vederbörande under sträng uppsikt.

Utskottet.

Utskottet finner de motionsvis sålunda framställda ändringsförslagen förtjäna beaktande. Genom dessa torde ytterligare säkerhet erhållas för att såsom låneförmedlare icke komma att anlitas andra föreningar och bolag än sådana, vilkas tillvaro helt dikteras av intresse för egnahemsverksamheten och ej av andra motiv. Då det emellertid liksom hittills kan förekomma och i särskilda fall befinnas lämpligt, att en enskild låneförmedlare vid sidan av den statsunderstödda egnahemsverksamheten bedriver viss annan med denna sammanhängande, gagnande verksamhet — såsom exempelvis ordnandet och vidmakthållandet av det uppkomna egnahemssamhällets väg- och ledningsnät, uppmuntrande av trädgårdsodling å egnahemsplotterna m. m. — torde hinder icke böra möta för Kungl. Maj:t att, där särskilda skäl så föranleda, medgiva dispens från den ifrågasatta föreskriften, att företaget skall hava till uteslutande uppgift att befrämja förvärvandet av egna hem med statsunderstöd. Där dylik dispens lämnas, torde den i § 12 mom. 3 intagna föreskrift om förande av särskilda räkenskaper för företagets statsunderstödda egnahemsverksamhet böra tillämpas. Utöver vad nu anförts föranleda paragraferna ej erinran från utskottets sida.

Kap. II.

Om statslån och statsanslag till låneförmedlarna.

Egnahemsstatslån och premielåneanslag.

§§ 13—25.

Utskottet.

Här intagna bestämmelser, reglerande mellanhavandet mellan staten och låneförmedlarna rörande lån från egnahemslånefonden och premielåneanslag, överensstämma i allt väsentligt med i ämnet gällande föreskrifter samt kunna av utskottet lämnas utan erinran.

Jordanskaffningslån.

§§ 26—31.

Såsom förut erinrats understödjer staten för närvarande verksamhet för jordförmedling huvudsakligen genom utlämnande av lån från jordförmedlingsfonden.

Enligt kungörelsen den 27 juni 1919 (nr 484) gälla vissa allmänna villkor och bestämmelser för lån från jordförmedlingsfonden.

Vid sidan om dessa bestämmelser kan emellertid, enligt riksdagens medgivande 1923, 1924 och 1926, *förlagslån* ur jordförmedlingsfonden utlämnas i friare former.

I kungörelsen den 19 mars 1926 (nr 55) har sålunda meddelats, att riksdagen medgivit att, utan hinder av de utav riksdagen 1919 antagna allmänna villkor och bestämmelser för lån från jordförmedlingsfonden, Kungl. Maj:t må av fondens tillgängliga kapitalbehållning till förlagslån för förmedling genom eller under kontroll av hushållningssällskap av jord till egna hem för jordbruksändamål disponera från och med 1926 tillsvidare tillhoppa högst så stort belopp, att vad som utestår i beviljade förlagslån icke vid något tillfälle överstiger sammanlagt 2,500,000 kronor, att utlämnas mot en ränta av fyra procent om året och under de villkor i övrigt, som Kungl. Maj:t kan finna gott att i varje särskilt fall föreskriva, i syfte att betryggande garantier ernås för förlagslånen användande till avsett ändamål. I kungörelsen förordnas, att ansökning om erhållande av sådant förlagslån skall, ställd till Kungl. Maj:t, ingivas till jordbruksdepartementets egnahemsavdelning, som har att föranstalta om erforderlig utredning i ämnet och därefter underställa ansökningen Kungl. Maj:ts prövning.

Medan utlåningen ur jordförmedlingsfonden enligt 1919 års allmänna bestämmelser varit mycket ringa — under tiden 1920—1927 hava blott 347,100 kronor beviljats i dylika lån — har efterfrågan på förlagslån i friare former däremot varit mera omfattande. Under tiden $\frac{1}{7}$ 1923— $\frac{31}{12}$ 1927 hava sålunda 1,333,000 kronor beviljats i form av förlagslån.

I propositionen föreslås nu, att statslån ur jordförmedlingsfonden må, under benämning jordanskaffningslån, utlämnas till hushållningssällskap på de ändrade villkor, som närmare angivas i förevarande paragrafer. Propositionen upptager därjämte särskilt förslag till kungörelse med reglementariska föreskrifter rörande bland annat den verksamhet, som hushållningssällskap må komma att bedriva medelst jordanskaffningslån.

I motionen I:270 av herr *Lindhagen* yrkas under 1), att i jordanskaffningen även skall ingå tillhandahållande av tomtmark för nya bostäder.

Motionären anser det vara en lucka i propositionen, att man ej ägnat omsorg om anskaffande av tomtmark för bostäder, en fråga som hotade att bli undanskjuten trots dess betydelse.

Nuvarande villkor för lån från jordförmedlingsfonden.

Propositionen.

Motioner.

36 *Sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2.*

I motionen I:260 av herr *Gabrielsson* hemställes om sådan ändring i Kungl. Maj:ts förslag, att varje jordinköp skall underställas egnahemsstyrelsen för godkännande samt att, innan försäljning av jordområde, som inköpts med statsmedel, får ske, egnahemsstyrelsen skall fastställa plan för områdets exploatering och styckning. Vidare yrkas i motionen II:454 av herrar *Lilliecreutz* och *Hedlund i Häste*, att sådan ändring göres i Kungl. Maj:ts förslag, att det uppdrages åt statens egnahemsstyrelse att *dels* bevilja jordanskaffningslån, *dels ock* besluta om godkännande av inköp av och fastställande av exploateringsplan för fastighet, som av hushållningssällskap förvärfvas med anlåtande av sådant lån. Till stöd för dessa yrkanden hava huvudsakligen följande synpunkter framhållits.

Jordanskaffningsverksamheten borde, för att få praktisk betydelse, ej tyngas av allför omständliga och tidsödande formaliteter. Om varje jordinköp skulle underställas Kungl. Maj:t, uppstode tidsutdräkt och verksamheten försvårades i hög grad. Med hänsyn såväl till den sammansättning, som egnahemsstyrelsen enligt Kungl. Maj:ts förslag vore avsedd att erhålla, som ock därtill, att styrelsen skulle förordnas av Kungl. Maj:t, syntes beslutanderätten i här berörda frågor utan olägenhet eller risk för det allmänna kunna överlåtas på egnahemsstyrelsen.

Utskottet.

Utskottet vill ansluta sig till den i propositionen av departementschefen uttalade uppfattning, att verksamhet i syfte att för lämpliga jordsökande personer underlätta ändamålsenlig anskaffning av tjänlig egnahemsjord är grundläggande för egnahemsarbetet. Lämpliga anordningar, som kunna befrämja jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamhet, äro därför förtjänta av att genomföras. Kungl. Maj:ts föreliggande förslag torde vara ägnat att öka möjligheterna för egnahemsorganen att jämte den läneförmedlande rörelsen även bedriva en av förhållandena påkallad direkt verksamhet för anskaffande av jord. Utskottet kan därför i huvudsak biträda detta förslag, därvid utskottet dock förordar bifall till de i förenämnda motioner I:260 och II:454 framställda ändringsförslag, innebärande att egnahemsstyrelsen medgives rätt godkänna jordinköp m. m. och bevilja jordanskaffningslån. Genom dessa ändringsförslag torde en förenkling i proceduren för jordanskaffningsföretags igångsättande vinnas, utan att den erforderliga kontrollen eftersättes, något som icke kan vara annat än till gagn för verksamhetens praktiska bedrivande.

Då utskottet sålunda förordar godkännande i sak av nu förevarande paragrafer med sist nämnda ändring, innebär detta, att utskottet ej funnit yrkandet i motionen I:270 om tomtmarksanskaffning böra föranleda ändring av förslaget. Jordanskaffningsverksamhetens främsta uppgift bör enligt utskottets uppfattning avse bildandet av bärkraftiga jordbruk, och i detta hänseende synes § 26, där det rörande användningen av jordanskaffningslån talas om egna hem huvudsakligen för jordbruksändamål, vara tillfredsställande.

Förlagslån.

§§ 32—35.

Granskningen av Kungl. Maj:ts förslag under dessa paragrafer har ej Utskottet. föränlett erinran.

Kap. III.

Om bidrag av statsmedel till bestridande av låneförmedlarnas förvaltningskostnader och förluster.

§§ 36—40.

Kungl. Maj:ts förslag rörande reglerna för utlämnande av statsbidrag till Utskottet. bestridande av låneförmedlarnas förvaltningskostnader och förluster synes utskottet väl avvägt samt påkallar följaktligen ej erinran.

Kap. IV.

Övergångsbestämmelser.

§§ 41—43.

Ej heller i denna del föranleder förslaget i propositionen anmärkning från Utskottet. utskottets sida.

2) Förslag till kungörelse med reglementariska föreskrifter rörande den statsunderstödda egnahemslåne- och premielåneverksamheten.

Rubriken och ingressen.

Rörande ordningen för utfärdandet av hithörande bestämmelser vill utskottet, beträffande såväl propositionen och motioner som utskottets uttalande, åberopa vad som anförts under rubriken och ingressen till det ovan under 1) granskade kungörelseförslaget. Utskottet.

§ 1.

Kungl. Maj:ts förslag innebär, att egnahemslån må, liksom hittills, utlämnas till viss person för att bereda honom tillfälle att förvärva ett eget hem. Egnahemslån kan avse antingen jordbrukslägenhet (*jordbrukslån*) eller bostadslägenhet (*bostadslån*). Under erinran att enligt nuvarande lånebestämmelser därjämte få utlämnas tilläggslån, avsett för utvidgning av jordområdet å jordbruksegnahem eller bostadsegnahems omläggning till jordbrukslägenhet, åt person, som redan innehar egnahemslån, föreslås vidare i propositionen kreditgivning till ofullständiga jordbruks förkovran genom att egnahemslån (*tilläggslån*) få utlämnas för utvidgning och förbättring av jordbrukslägenhet, som lånesökanden redan innehar, till ett mera bärkraftigt jordbruk, så och för bostadslägenhets omläggning till jordbrukslägenhet. Här avsett tilläggslån skulle alltså få utlämnas, även om sökanden ej förut Propositionen.

38 *Sammanfattning andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2.*

åtnjöte statens egnahemslån. För dylika tillägglån föreslås särskilda låne-regler, vilka intagits i § 15.

Med anledning av utredning, som 1925 års kolonisationssakkunniga verk-ställt rörande kreditgivning med anlitande av egnahemslånefonden jämväl för samfälld jordbruksdrift (kooperativa jordbruk), har departementschefen meddelat i propositionen, att han icke vore beredd att därom tillstyrka åtgärd.

Motion. I motionen I:272 av herr *Lindhagen* hemställes, att riksdagen med anledning av egnahemspropositionen ville uttala sig för, att lån må efter prövning för varje särskilt fall utlämnas ur egnahemslånefonden såsom understöd åt kooperativa jordbruk.

Utskottet. Under framhållande av den stora betydelse, som bör tillmätas de föreslagna tillägglånen för ofullständiga jordbruks utveckling, vill utskottet förorda nu förevarande paragraf. Därjämte önskar utskottet påkalla närmare uppmärksamhet åt det i herr Lindhagens nyss nämnda motion av-handlade spörsmål om låneunderstöd jämväl åt kooperativa jordbruk.

Inom riksdagen tidigare motionsvis framställda förslag om statlig kredit åt kooperativa jordbruk hava visserligen icke föranlett någon riksdagens åtgärd. Åren 1922 och 1924 beslöt dock andra kammaren skrivelse till Kungl. Maj:t angående utredning i frågan, men första kammaren biträdde icke beslutet. Vid 1926 års riksdag avstyrkte jordbruksutskottet i utlåtande nr 10 en motion i ämnet, men motiverade detta med att utredning om be-redande av kapital till samfälliga jordbruk redan påginge genom 1925 års kolonisationssakkunniga. I de sakkunnigas betänkande har ett kapitel ägnats frågan, därvid de sakkunniga förklarat sig icke vilja avstyrka, att den an-ordning försöksvis finge prövas, att om i något konkret fall en lämplig förening för samfälld jordbruksdrift komme att uppträda såsom lånesökande, det icke borde möta avgörande hinder för Kungl. Maj:t att, efter förslag från vederbörande egnahemsnämnd och egnahemsstyrelsen samt efter nog-grann prövning, medgiva, att dylikt lån ur egnahemslånefonden finge be-viljas föreningen. I anslutning härtill hava de sakkunniga å sid. 146 och 147 i sitt betänkande skisserat särskilda bestämmelser att gälla vid utläm-nande av sådant lån ur egnahemslånefonden, som avsåge förvärv av sam-fällt jordbruk.

För egen del anser utskottet, att förnyat övervägande bör ske, huruvida icke den av de sakkunniga anvisade vägen eller annan åtgärd må kunna genomföras i syfte att i särskilda fall förhjälpa härtill lämpliga personer att gemensamt förvärva och bruka någon större eller medelstor jordbruks-egendom. Utan att förbise de vanskigheter, som kunna vara förenade med samfälld jordbruksdrift, anser utskottet det vara rimligt, att låneunderstöd icke ovillkorligen förnekas dylika företag. Utskottet kommer därför att föreslå skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag rörande låneunderstöd åt kooperativa jordbruk.

§ 2.

I denna paragraf stadgas föreskrifter om lånesökandes personliga kvalifikation. Därvid föreslås, att egnahemslån ej må tilldelas annan person, man eller kvinna, än den, som är svensk medborgare, minst 21 år gammal, gjort sig känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel och visserligen ej saknar medel att i någon mån bidra till genomförande av med lånet avsett företag men är i behov av kraftigt bistånd härför samt prövas äga goda personliga förutsättningar för genomförandet av företaget, däri inbegripet, då fråga är om jordbrukslån och tillägglån, drivande av ett mindre jordbruk. Propositionen.

I detta sammanhang må redogöras för motionsvis framförda yrkanden om utredning eller omedelbara åtgärder i syfte att ökade möjligheter må öppnas för mindre bemedlade och obemedlade att förvärva egna jordbruk. Hithörande yrkanden sammanhänga jämväl med frågan om lånehjälpens storlek samt åtgärder för jordanskaffning, men har det syntts utskottet lämpligt, att åsyftade motioner behandlas i anslutning till nu förevarande paragraf, som berör frågan om de personer, vilka kunna ifrågakomma till låns erhållande. Motioner.

I de likalydande motionerna I: 118 av herrar *Tjällgren* och *Per Andersson* samt II: 199 av herr *Laurin m. fl.* hemställes, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning angående möjligheten ett genom räntefria lån till högst $\frac{1}{6}$ av värdet å den till förvärv föreslagna egnahemslågenheten underlätta obemedlade lantarbetares, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöners förvärv av självständiga jordbruk. I motionen II: 305 av herrar *Andersson i Tungelsta* och *Olovson i Västerås* yrkas, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om förslag till sådan ändring av bestämmelserna rörande egnahemslån för jordbruksändamål, att egendomslösa lantarbetare kunna bli i tillfälle att förvärva från större egendomar utstyckade mindre brukningsdelar. I motionen I: 267 av herr *Lindhagen* hemställes under 2) och 3), att det beträffande förslaget om bildandet av nya jordbruk klart utsäges, att obemedlade med personliga kvalifikation skola beredas tillgång till nya jordbruk likaväl som andra kolonister samt att bidrag utan återbetalningsskyldighet lämnas dylika obemedlade, i den mån detta vore nödvändigt för att jordbruket skulle bära sig eller kunna göra det utan orimliga försakelser. I punkt 4) i motionen hemställes vidare, att omtanke icke minst ägnas hemmasöner och hemmadöttrar, vilka lättare kunna gå till verket med stöd av föräldrahem och andra förbindelser i hemorten. I motionerna I: 268 och 269 av herr *Lindhagen* framställas yrkanden i enahanda syften, som under 2) och 3) i motionen I: 267, rörande åtgärder för frilösning av arrendejordbruk och förbättring av ofullständiga jordbruk. I den av herr *Sköld m. fl.* väckta motionen II: 447 hemställes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag till beredande av möjlighet för lantarbetare och därmed

jämställda mindre bemedlade att komma i besittning av jord för jordbruks bedrivande.

Ur motiven för dessa yrkanden må följande i korthet här återgivas.

I herrar *Tjällgrens och Per Anderssons samt herr Laurins m. fl. motioner* framhålles, att många dugliga lantarbetare och med dem likställda på grund av otillräckligt eget kapital nu utestängdes från möjligheten att skaffa sig egna jordbruk. Deras brist på medel borde ej få utgöra ett oöverstigitligt hinder, ty de personliga förutsättningarna vore de viktigaste. Genom räntefria lån av statsmedel med framskjuten amortering kunde utsikterna för obemedlade att egnahemslånevågen skaffa sig självständiga jordbruk ökas.

Herrarna *Andersson i Tungelsta och Olovson i Västerås* anmärka, att vid styckning av egendomar hade omtanke i regel ej ägnats de anställda lantarbetarna. Trots deras kvalifikationer för nybyggesverksamhet saknade de möjligheter att bli självständiga jordbrukare, ty de hade så knapp inkomst, att de ej kunnat spara ihop det kapital, som egnahemsbyggarna själva måste äga för att erhålla egnahemslån. Möjlighet borde öppnas för dem, därest de ansåges lämpliga, att förutom egnahems- och premielån erhålla räntefritt lån å lång frist.

I herr *Lindhagens motioner* uttalas, att personer med två tomma händer men goda personliga förutsättningar icke borde förvägras hjälp för bildandet av jordbruk. Blev kostnaderna för företagets bildande och igångsättande för stora, så att nybygget ej skäligen kunde bära dem, borde genom statsbidrag värdet nedsättas till vad för nybygget och dess innehavare ansåges överkomligt.

I herr *Skölds m. fl. motion* betonas, att problemet att för de mindre bemedlade öppna en väg till jorden vore svårlöst. Uppslagen att utlämna lån på ännu billigare villkor än de vanliga borde undersökas, ehuru åtskilligt talade för att svårigheterna ej därmed vore ur världen. Därför borde även andra vägar undersökas för möjliggörande av jordanskaffning åt mindre bemedlade. Tillstånd kunde t. ex. givas låneförmedlare att med anlitande av särskild avdelning av egnahemslånefonden utarrendera styckningslotter med rätt för arrendatorn att efter viss tid övertaga lägenheten som eget hem. Någon verkligt obemedlad kunde dock ej heller på denna väg ha stora möjligheter, ty en arrendator måste disponera 2 å 3,000 kronor för att komma igång. Torpsystemet vore möjligen en väg för obemedlade lantarbetare att svinga sig upp till självständiga jordbrukare. Kanske statslån kunde givas jordägare för uppförande av torp att på vissa villkor utlämnas till obemedlade lantarbetare. Åtgärder borde vidtagas för en utredning av spörsmålet om de obemedlades jordfråga, varvid de framförda liksom andra uppslag borde övervägas.

Utskottet.

Jämte det utskottet tillstyrker nu förevarande paragraf, vill utskottet med anledning av motionerna påkalla skrivelse om utredning rörande ökade möjligheter för de mindre bemedlade att erhålla egna jordbruk. Utskottet finner nämligen dessa motioners syfte behjärtansvärt. Spörsmålet är emellertid svårlöst. För bildande och drivande av ett eget jordbruk kräves i regel ett ganska betydande kapital icke blott för fastighetens förvärvande och iordningställande utan även för anskaffande av levande och döda inventarier samt för driftens igångsättande. Befintligheten hos en jordsökande av ett sparkapital är ofta en borgen för hans förmåga att ekonomiskt ordna

för sig samt medverkar till att skuldbördan för lägenhetens förvärvande bliver mindre tyngande. Emellertid bör i anslutning till de i motionerna framförda olika synpunkter undersökas, vad som ytterligare lämpligen kan åtgöras för att underlätta för eljest väl kvalificerade personer ur den egendomslösa lantbefolkningens led, vilka i brist på tillräckligt eget kapital hittills varit utestängda från egnahemsanordningarna, att på ena eller andra vägen nå målet att bli självständiga jordbrukare. Mycket talar för, att det i herr Skölds m. fl. motion framförda uppslaget med arrendesystemet såsom mellanform vid en lantarbetares strävan att erhålla eget jordbruk kan — åtminstone för vissa landsdelars vidkommande — vara förtjänt av att närmare övervägas. Vid utredningen böra emellertid jämväl de av de övriga motionärerna anvisade vägarna bli föremål för beaktande. Utskottet kommer alltså att hemställa om skrivelse till Kungl. Maj:t med begäran om utredning och förslag i förevarande motioners syfte.

§ 3.

I likhet vad nu gäller stadgas i paragrafens första stycke, att egnahems- *Propositionen.* lån för jordbrukslägenheter bör beviljas i syfte att främja nybildning av jordbruk samt att sådant lån i regel icke bör beviljas i andra, än i sagda stycke närmare angivna fall.

Rörande tillämpningen i visst fall av nu förevarande stadgande har i propositionen uttalats följande.

Då departementschefen förordade sagda föreskrifts bibehållande, ifrågasattes dock, att detta ej skulle utgöra hinder för Kungl. Maj:t att medgiva undantag från åsyftade allmänna föreskrift, där fråga vore om sådan långivning, som skulle föranledas av det förslag, som framställdes i den till årets riksdag avlätna propositionen, nr 51, angående organiserande av en reservstat för furirer vid Gotlands trupper. Därvid hade ifrågasatts, att furirer, som med s. k. egnahemskontrakt överginge till sagda reservstat, borde kunna erhålla egnahemslån företrädesvis för inköp av *bebyggd* fastighet. I anslutning till vad chefen för försvarsdepartementet vid propositionens avlåtande härom anfört förordade nu chefen för jordbruksdepartementet, att Kungl. Maj:t vid tilldelandet av statslån ur egnahemslånefonden till Gotlands läns hushållningssällskap må äga rätt att lämna medgivande åt sällskapet att bevilja egnahemslån åt nyss åsyftade furirer utan hinder därav, att lägenheten ej vore av den art, som avsåges i förut nämnda allmänna föreskrift. Under förutsättning att riksdagen ej hade erinran mot sådan tillämpning av föreskriften, torde Kungl. Maj:t böra äga rätt att redan från och med ingången av budgetåret 1928 - 1929, då sagda reservstat vore avsedd att organiseras, lämna Gotlands läns hushållningssällskap dispens i förevarande hänseende.

I paragrafens andra och tredje stycke föreslås nya bestämmelser rörande arten av de jordbrukslägenheter, för vilkas förvärvande egnahemslån böra få utgå. Sälunda bör lägenhet befinnas lämplig till jordbruk med härför tjänlig jord och ändamålsenlig storlek samt erforderlig tillgång av olika markslag, varjämte upplåtelsevillkoren böra vara för köparen skäligen. Vidare bör jordbrukslån företrädesvis beviljas för förvärv av lägenhet av den stor-

lek, att bärkraftigt jordbruk uppstår, varå brukaren med familj erhåller bärgning och sysselsättning; dock må jordbrukslån ock kunna beviljas för förvärv av jordbrukslägenhet av mindre storlek, avsedd till hantverkare- eller arbetaresmåbruk eller dylikt.

Paragrafens tredje stycke innehåller viss ändrad föreskrift rörande lånegränsen mellan jordbruks- och bostadslågenheter.

Motioner.

I motionen I:267 av herr *Lindhagen* hemställes i fråga om bildandet av nya jordbruk under 5) och 6), att grundläggande bestämmelser fastställas och verksam kontroll utövas för att jordbruken må erhålla tillräckligt med inägor, skog och bete samt att — i huvudsaklig anslutning exempelvis till jordkommissionens förslag I till lag om statsåtgärder för bildande av nya jordbruk — skäligen grunder för prissättningen föreskrivas. I motionerna I:268 och 269 av herr *Lindhagen* hemställes om liknande bestämmelser beträffande frilösning av arrendjordbruk och förbättring av ofullständiga jordbruk. I motionen I:268 yrkas vidare under 2), att vid prissättningen arrendatorerna i synnerhet fritagas från att ersätta deras egna och förfädrens nyodlingsarbeten.

I det uti herr Lindhagens motion I:267 åberopade förslaget av jordkommissionen stadgades rörande grunder för prissättningen bland annat följande.

Lösen för jord skulle bestämmas efter det värde, vartill uti orten jord av ifrågavarande läge och beskaffenhet kunde anses böra skäligen uppskattas. Till ledning för bestämmande av berörda värde, vartill skulle tjäna fastighetens taxeringsvärde, gåvos i övrigt åtskilliga reglerande föreskrifter, däribland att odlingsbar mark skulle ersättas efter det värde, som borde åsättas den utan hänsyn till det särskilda värde, vartill markens brukbarhet för odling kunde uppskattas.

I motionen I: 236 av herr *Sjöblom* hemställes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t måtte taga under omprövning, vad som kan åtgöras för att åt egnahemsköpare trygga tillgången till husbehovsskog. Ur motiven till denna hemställan inhämtas i huvudsak följande.

När statsmakterna genom bestämmelsen i 5 § mom. 2 i 1923 års skogsvårdslag sörjt för att å redan befintliga brukningsdelar husbehovsskogen icke finge äventyras, syntes konsekvensen bjuda, att åtgärder jämväl vidtoges för att tillgången på husbehovsskog — i den mån detta vore möjligt — säkerställdes å de många småbruk, som nybildades. Tyvärr avverkade åtskilliga jordägare och jordförmedlare huvudparten av den icke yngre skogen, innan en egendom styckades till småbruk. Olägenheterna för de nyvordna jordinnehavarna att blott få kvar trasskog och orensade hyggen hade varit påtagliga. Det skulle för egnahemssträvandenens lyckliga framgång vara synnerligen önskvärt, att ett samarbete mellan jordsäljaren och skogsvårdsstyrelserna städse komme till stånd vid styckningsplanens upprättande. Under alla förhållanden borde åtgärder vidtagas av staten för att nyss berörda förutsättning för en lycklig framtid av egnahemsbildandet ej äventyrades. I vad mån dessa åtgärder borde omfatta ändrade grunder för jordavsöndringsförfarandet eller ändrade normer för egnahemslånen be-

viljande eller om möjligen andra utvägar kunde utletas, syntes lämpligen böra bliva föremål för snar utredning.

Departementschefens förenämnda uttalande rörande tillämpningen av föreskriften i paragrafens första stycke, då fråga är om utlämnande av egnahemslån åt furirer vid Gotlands trupper, som med s. k. egnahemskontrakt övergå till den vid årets riksdag beslutade reservstaten för furirer vid sagda trupper, föranleder ej erinran från utskottets sida.

Utskottet.

De i paragrafens andra och tredje stycke intagna föreskrifter om lägenhets utrustande med erforderlig tillgång av olika markslag, om för köpare skäliga upplåtelsevillkor och om låns beviljande företrädesvis för bildande av bärkraftigt jordbruk torde i huvudsak tillgodose de krav, som i hithörande avseenden böra uppställas ur allmän synpunkt. Vid tillämpningen av dessa föreskrifter bör givetvis i görligaste mån tillses, att jordbrukslägenhet förutom erforderlig areal åker även innehåller, där så kan ske och ortens förhållanden det påkalla, skogs- och betesmark för husbehov av bränsle och gagnvirke samt för erforderligt bete å härför lämplig mark. Att egnahemsorganen vid låneansökningars prövning och styckningsplaners granskning jämväl böra ägna uppmärksamhet åt spörsmålet, att egnahemsplotterna ej upplåtas med skövlat skogskapital, synes vara av vikt. Likaså förutsätter utskottet, att egnahemsorganen komma att tillse, att prisen å egnahemslägenheterna bliva för de tillträdande läntagarna skäliga.

Under framhållande av det nu sagda tillstyrker utskottet godkännande av paragrafen samt anser de förenämnda motionerna vara därmed besvarade.

§§ 4—21.

Kungl. Maj:ts i dessa paragrafer intagna förslag föranleder ej erinran eller uttalanden från utskottets sida.

Utskottet.

3) Förslag till kungörelse med reglementariska föreskrifter rörande den statsunderstödda jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamheten.

Rubriken och ingressen.

Rörande ordningen för bestämmelsernas utfärdande åberopar utskottet vad i denna sak ovan anförts under kungörelseförslaget angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten.

Utskottet.

Allmänna bestämmelser.

§§ 1—4.

Vad här föreslagits i propositionen biträdes av utskottet.

Utskottet.

Jordansökan och egnahemsombuds befattning härmed.

§§ 5—6.

I dessa paragrafer stadgas föreskrifter om jordsökandes personliga kvalifikationer samt om den ordning, i vilken jordsökande har att påkalla den

Propositionen.

statsunderstödda egnahemsorganisationens biträde för erhållande av jord till bildande av nytt jordbruk eller till utveckling av ofullständigt jordbruk eller för frilösning av arrendjordbruk.

Motioner. I motionen I: 267 av herr *Lindhagen* hemställes under punkt 1), att det allmännas bistånd framstår såsom kolonistens rättighet, begränsad visserligen av det möjliga, och ej såsom företrädesvis en nåd, slumpvis utdelad av jordägaren och tämligen okontrollerade myndigheter, samt under punkt 7), att vägledande bestämmelser om behörighet beträffande såväl kompetens som företrädesrätt vid konkurrens om visst jordbruk stadgas. I motionerna I: 268 och 269 av herr *Lindhagen* hemställes, att vad yrkats i motionen I: 267 under punkt 1) måtte i tillämpliga delar jämväl gälla vid frilösning av arrendjordbruk och förbättring av ofullständiga jordbruk. Slutligen yrkas i motionen I: 268 av herr *Lindhagen* under punkt 1), att arrendator och hans familj erhålla skälig företrädesrätt till frilösning och rätt att skäligen välja den tid därtill, som är för dem överkomlig.

Utskottet. Beträffande nu förevarande spörsmål vill utskottet tillstyrka Kungl. Maj:ts förslag.

Hushållningssällskaps egnahemsnämnds allmänna befattning med jordförmedlingsverksamheten.

§ 7.

Propositionen.

I propositionen föreslås, att hushållningssällskaps egnahemsnämnd bör med anledning av till nämnden inkomna jordansökningar, vilka böra inregistreras i särskild förteckning och nämndens kännedom i övrigt om behovet att för i § 1 avsedda ändamål uppbringa jord, söka vidtaga erforderliga åtgärder för tillgodoseende av dylika ansökningar och sådant jordbehov.

Egnahemsnämnd bör för den skull för sitt områdes vidkommande

a) söka förvärva ingående kännedom om tillgången å jord för förenämnda ändamål, oavsett om jorden är i enskild eller publik ägo, samt i särskild förteckning inregistrera sålunda erhållna uppgifter,

b) verka för att lämplig jordtillgång genom den enskilda företagsamheten utnyttjas för ifrågavarande ändamål samt därvid, bland annat, sprida uppgifter om tillgänglig jord,

c) lämna jordsökande, som avses i § 5, anvisning å i den allmänna marknaden salubjuden lämplig jord, samt i mån av behov och möjlighet, biträde vid jordområdes och köpevillkors bedömning, köps avslutande och härmed sammanhängande angelägenhetens ordnande, ävensom

d) på begäran av jordsäljare, i mån av behov och möjlighet, granska styckningsplaner, salupris och försäljningsvillkor samt medverka vid utväljandet av köpare ävensom, där så befinnes lämpligt, för jordsäljares räkning och på hans risk enligt skriftligt avtal ombestyrda hithörande verksamhets utförande.

I motionen II: 447 av herr *Sköld m. fl.* hemställes, att § 7 d) erhåller följande lydelse, nämligen att egnahemsnämnd bör för sitt område vidkommande — — — »d) granska jordsäljares styckningsplaner, salupris och försäljningsvillkor, i anledning därav göra de erinringar och vidtaga de åtgärder, som kunna vara av behovet påkallade, samt medverka vid utväljandet av köpare ävensom, där så befinnes lämpligt, för jordsäljares räkning och på hans risk enligt skriftligt avtal ombestyras hithörande verksamhets utförande.» I motionen yrkas vidare, att i förslaget intages en ny paragraf så lydande. »Då annan låneförmedlare än hushållningssällskap planlägger styckning av område till egnahemslägenheter, skall preliminär plan för områdets styckning, exploatering och försäljning jämte kalkyler för styckningsföretagets genomförande ingivas till egnahemsstyrelsen senast åtta dagar innan åtgärder vidtagas för styckningslottens utbudande till försäljning. Om annan än låneförmedlare planlägger dylik styckning, skall motsvarande uppgifter i enahanda ordning ingivas till vederbörande låneförmedlare, vid risk att redan på grund av försummelse härutinnan egnahemslån icke komma att beviljas. Nu senast omförmälda uppgifter skola av låneförmedlaren ofördröjligen delgivas egnahemsstyrelsens ombud i länet.»

Motion.

Till stöd för dessa yrkanden hava motionärerna anfört i huvudsak följande.

För att underlätta egnahemsorganens kontroll över enskilda jordstykare borde viss anmälningsplikt för de senare stadgas. Då det i många fall tillgått så, att enskilda jordstykare inköpt en egendom, styckat den och försålt lotterna till jordsökande, innan egnahemsnämnderna fått tillfälle att pröva företagets lämplighet i och med ansökan om egnahemslån, hade den jordsökande ofta kommit in i en för honom ruinerande affär, utan att de organ, som bure ansvaret för egnahemsverksamhetens bedrivande, blivit i tillfälle att ställa saken till rätta. Givet vore, att egnahemsnämnderna även genom ett sådant förfarande i vissa fall fått sin prövningsfrihet beskuren vid behandling av låneansökningar. Vad som nu sagts om enskilda jordstykare, gällde ofta även om t. ex. egnahemsbolag. För att sätta de inför det allmänna ansvariga organen i tillfälle att från början följa jordstyckningsföretagen borde därför stadgas skyldighet för jordstykare samt egnahemsföreningar och bolag att till vederbörande ingiva preliminära styckningsplaner redan innan styckningslotterna utbjödes till försäljning. Härav borde likväl icke följä, att dylika planer skulle godkännas, innan styckningen finge fullföljas. Ingripandet från de officiella organen borde, då sådant funnes erforderligt, i stället ske genom förhandlingar.

Kungl. Maj:ts förslag i denna del synes utskottet lämpligen böra, på sätt i herr *Skölds m. fl.* motion föreslagits, jämkas och kompletteras i syfte att starkare kontroll från egnahemsstyrelsens och egnahemsnämndernas sida utövas över jordsäljares stycknings- och försäljningsverksamhet, i den mån denna är avsedd att befrämjas genom statslån. Utskottet förordar alltså de i motionen i denna del framställda ändrings- och tilläggsförslag, dock

Utskottet.

46 *Sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2.*

bör sista punkten i den föreslagna nya paragrafen utgå i betraktande därav, att utskottet här ovan avstyrkt anställande av särskilda ombud för egnahemsstyrelsen i länen.

Hushållningssällskapens jordanskaffning medelst användande av jordanskaffningslån.

§§ 8 och 9.

Utskottet.

I anslutning till vad utskottet förordat under §§ 27 och 28 i förslaget till kungörelse angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten torde — i anledning av motionerna I: 260 och II: 454 — sådan ändring böra vidtagas i nu förevarande § 9 a) och b), att det uppdrages åt egnahemsstyrelsen att godkänna här avsett jordköp och fastställa stycknings- och exploateringsplan.

4) Förslag om viss ändring av § 3 tredje stycket av de utav riksdagen 1925 antagna allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna.

Nu gällande bestämmelser.

Vid 1925 års riksdag antogos på förslag av Kungl. Maj:t allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna (prop. nr 90; R. skr. nr 299). Dessa grunder äro intagna i kungörelsen den 26 juni 1925 (nr 291). Enligt § 3 första stycket äger Kungl. Maj:t att, i mån av behov, tillsätta kolonisationsnämnder i de sex nordligaste länen för handläggning av frågor om kolonisationsåtgärder å kronoparker i Norrland och Dalarna. Enligt sista stycket i paragrafen utövas ledningen av och kontrollen över sagda nämnders verksamhet genom jordbruksdepartementet. I kungörelse den 18 december 1925 (nr 486) med tillämpningsföreskrifter till nyss nämnda kungörelse nr 291/1925 stadgas i § 11, att den närmare uppsikt och kontroll över kolonisationsnämnds verksamhet, som jämlikt § 3 i den senare kungörelsen skall utövas genom jordbruksdepartementet, skall omhänderhavas av egnahemsinspektören i samma departement.

Propositionen.

Under framhållande av att ett behov föreläge att fastare än vad nu vore fallet, knyta den centrala ledningen och kontrollen över de norrländska kolonisationsnämndernas verksamhet till det centrala egnahemsorganet, har i propositionen hemställts, att riksdagen ville godkänna sådan ändring av de utav riksdagen 1925 antagna allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna, att ledningen av och kontrollen över kolonisationsnämndernas verksamhet skall utövas av statens egnahemsstyrelse i stället för genom jordbruksdepartementet.

Utskottet.

Enär utskottet här ovan förordat Kungl. Maj:ts förslag om egnahemsavdelningens inom jordbruksdepartementet omändring till en statens egnahems-

hemsstyrelse, har utskottet ej erinran mot, att den uppgift, som egnahemsinspektören hittills haft i fråga om kontroll och ledning över de norrländska kolonisationsnämndernas verksamhet, i samband med centralorganets utflyttning från departementet uppdrages åt egnahemsstyrelsen.

5) Anslagsbehovet för budgetåret 1928—1929.

I propositionen har erinrats därom, att staten för närvarande understödjer egnahemsverksamheten genom medelsanvisningar sålunda, att å nionde huvudtiteln plägar årligen upptagas *dels* ett extra förslagsanslag för egnahemsavdelningen inom jordbruksdepartementet av 18,400 kronor, *dels* ett extra reservationsanslag för utlämnande av premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten av 650,000 kronor, *dels ock* anslag till hushållningssällskapen för jordförmedlingsverksamhet till belopp, att för ändamålet kan beviljas 125,000 kronor årligen, varjämte riksdagen under utgifter för kapitalökning plägar *dels* medgiva, att 18,000,000 kronor årligen må utlånas från egnahemslånefonden och *dels* såsom kapitalökning till fonden anvisa reservationsanslag till belopp, som behöver tillföras fonden för möjliggörande av dylik årlig maximiutlåning. Genom beslut vid 1927 års riksdag begränsades sistnämnda kapitalökningsanslag att avse ett belopp, som erfordrades för närmast förestående utbetalningar å beviljade egnahemslån. Några nya kapitalökningsanslag till jordförmedlingsfonden hava under senaste år icke varit av nöden. Såsom bidrag till egnahemslåneförmedlarnas förvaltningskostnader och låneförluster äger Kungl. Maj:t årligen disponera ett belopp, motsvarande 0.5 procent av förmedlarnas ej till betalning förfallna kapitalskuld till egnahemslånefonden vid årets början.

*Nu utgående
anslag.*

Rörande frågan om medelsbehovet har departementschefen inledningsvis anfört följande.

Propositionen.

Att för en längre tid framåt uppskatta de önskvärda och erforderliga anslagsbeloppen för hithörande verksamhet torde näppeligen vara möjligt. För övrigt torde det på detta område böra vara så, att verksamhetens omfattning bestämdes av de anslagsbelopp, som riksdagen för ett år i sänder anvisade, och icke tvärtom. De i propositionen tillstyrkta anordningar vore nämligen icke av den art, att de framtvingade automatiska anslagsstegringar, utan bleve riksdagen i tillfälle att år från år, allt efter föreliggande omständigheter, bestämma storleken av de låne- och anslagsmedel, som borde anvisas för ändamålet. I sistnämnda avseende utgjorde dock statsbidragen till lokalorganens förvaltningskostnader och låneförluster så till vida ett undantag, som dylika bidrag i likhet med vad hittills varit fallet även för framtiden måste utgå enligt en fast regel samt i förhållande till rörelsens omfattning och de uteliggande lånens kvarvarande kapitalbelopp. Vad

angående storleken av sistberörda förvaltnings- och riskbidrag hade departementschefen därför låtit uppgöra beräkningar jämväl för vissa kommande år. Hithörande beräkningar återfunnes i bilagan E till statsrådsprotokollet.

De anslagsfrågor, som nu borde göras till föremål för riksdagens prövning, gällde budgetåret 1928—1929 samt avsåge statens egnahemsstyrelse, b) förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlarna, c) statsbidrag till husållningssällskap för jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamhet, d) premielån till egnahemslåntagare samt e) kapitalökning till egnahemslånefonden.

a) Statens egnahemsstyrelse.

Propositionen.

Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att för statens egnahemsstyrelse för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 40,000 kronor. Kostnadsstaten för styrelsen har av departementschefen beräknats sålunda.

Befattningshavare.

Chefen för egnahemsstyrelsen, tillika statens egnahemsinspektör, arvode å 13,000 kronor	—
1 byrådirektör för tekniskt-ekonomiska ärenden	B. 26
1 sekreterare	B. 21
1 kanslibiträde	B. 7

Avlöningsstat.

Avlöningar	29,848:—	
Arvodet till tre ledamöter vardera å 1,000 kronor och till en ledamot å 500 kronor	3,500:—	33,348:—
Vikariatsersättningar m. m., förslagsvis		1,200:—
Dagarvodet, förslagsvis		2,000:—
Extra biträden, högst		3,452:—
	Summa	40,000:—

Vidare har i propositionen uttalats, att expensmedel torde böra av Kungl. Maj:t ställas till styrelsens förfogande av nionde huvudtitelns allmänna expensanslag. För sådant ändamål torde kunna beräknas komma att åtgå omkring 2,000 kronor. Styrelsens resekostnader torde redovisas å anslaget till rese- och traktamentsersättningar under nionde huvudtiteln. Därest lokal för styrelsen ej skulle kunna beredas i kronan tillhörig fastighet utan förhyrande av lokal för någon tid bleve nödvändig, torde härför erforderligt belopp kunna av Kungl. Maj:t anvisas av tillgängliga medel.

Motioner.

I detta sammanhang erinras om de förut redovisade motionerna I: 277 och II: 456, vari yrkas avslag på förslaget om egnahemsstyrelsens inrättande.

Utskottet.

Utskottet, som ovan tillstyrkt inrättandet av statens egnahemsstyrelse, men därvid förordnat nedsättning av styrelsens ledamotsantal från fyra till tre, får i anslutning härtill vidtaga den jämkning i anslagsberäkningen,

att, då arvodet till den fjärde ledamoten å 500 kronor enligt utskottets förslag icke kommer att utgå, anslaget nedsättes från 40,000 kronor till 39,500 kronor. Vidare vill utskottet göra den erinran, att benämningen å den befattningshavare, som föreslås placerad i lönegraden B. 21, bör ändras från sekreterare till notarie. I övrigt har granskningen av anslagsäskandet be-
träffande egnahemsstyrelsen ej föränlett erinran från utskottets sida.

I detta sammanhang får utskottet, som ovan förklarar sig ej kunna för-
orda förslaget i motionen II:447 av herr *Sköld m. fl.* om anställande i
länen av ombud för egnahemsstyrelsen, avstyrka den i samma motion under
2:o) framställda hemställan, att riksdagen för anställande av dylika ombud
mätte anvisa ett extra anslag av 50,000 kronor.

b) Förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlarna.

Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att för utlämnande för 1928 av
förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlarna för budgetåret 1928—1929
anvisa ett extra förslagsanslag av 810,000 kronor.

*Proposi-
tionen.*

Till stöd för detta äskande har departementschefen anfört i huvudsak
följande.

Enligt vad från *statskontoret* meddelats, uppgick sammanlagda be-
loppet av från egnahemslånefonden den 31 december 1927 hos låneför-
medlarna utestående statslån till 163,440,000 kronor. Om härifrån droges
det belopp, som statskontoret beräknat utgöra de under våren 1928 till fon-
den inflytande ordinarie kapitalavbetalningarna — det bortsåges här från de
svårberäknliga extra amorteringarna — eller i runt tal 1,173,000 kronor,
skulle låneförmedlarnas ej till betalning förfallna kapitalskuld till fonden
den 31 december 1927 hava utgjort i runt tal (163,440,000—1,173,000 =)
162,267,000 kronor. Förvaltningsbidragen, enligt gällande grunder, till låne-
förmedlarna skulle alltså för 1928 komma att uppgå till sammanlagt 811,335
kronor, vilket belopp kunde avrundas till 810,000 kronor. Hithörande
förvaltningsbidrag, avseende alltså *kalenderåret 1928*, torde utbetalas under
senare halvåret 1928; och borde därför av riksdagen nu äskas, att sagda be-
lopp, 810,000 kronor, anvisades såsom extra förslagsanslag för budgetåret
1928—1929. Förvaltningsbidragen till låneförmedlarna för kalenderåret 1929
skulle enligt beräkningar i bilaga till statsrådsprotokollet uppgå till sanno-
likt ungefär 860,000 kronor i procentbidrag, vartill skulle komma 125,000
kronor i form av de nya så kallade tilläggsbidragen. Då dessa bidrag icke
torde utbetalas förrän under senare halvåret 1929, läres anslag härför be-
höva äskas först för budgetåret 1929—1930.

Då utskottet ej funnit anledning till erinran mot nu förevarande anslags-
beräkning, får utskottet i denna del biträda Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet.

c) **Statsbidrag till hushållningssällskapen för jordförmedlings- och jord-
anskaffningsverksamhet.***Propo-
sitionen.*

Kungl. Maj:t har hemställt, att riksdagen måtte för utlämnande för 1928 av statsbidrag till hushållningssällskap för jordförmedlingsverksamhet för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 125,000 kronor.

Till stöd för detta yrkande har departementschefen anfört i huvudsak följande.

Egnahemsinspektören hade meddelat följande redogörelse rörande användningen av de av riksdagen hittills anvisade anslagen för statsbidrag till hushållningssällskapen för jordförmedlingsverksamhet.

Budgetår	Av riksdagen beviljat anslag kronor	År, som an- slaget avser	Av Kungl. Maj:t beviljat statsbidrag kronor	Belopp, som hushållnings- sällskapen styrkt sig äga utfå kronor
1923—1924	200,000: —	} ^{1/7} — ^{31/12} 1923 1924	75,000	37,834: 50
1924—1925	128,387: 16		1925	125,400
1925—1926	60,000: —	1926	125,000	96,568: —
1926—1927	60,000: —	1927	125,000	102,262: — ×
tillhoppa	448,387: 16	—	575,400	332,486: 50

Egnahemsinspektören hade vidare beräknat, att av det för 1927 av Kungl. Maj:t beviljade statsbidraget sällskapen torde efter styrkt behörighet komma att utfå omkring 115,000 kronor. Å anslaget skulle därefter återstå en behållning till 1928 av (448,387: 16—447,486: 50 =) 900 kronor 66 öre.

För verksamhetsåret 1928 gällde bestämmelserna i kungörelsen den 18 mars 1927 (nr 119) angående statsbidrag till hushållningssällskapen för jordförmedlingsverksamhet, innebärande att sällskapen icke på förhand beviljades statsbidrag utan finge rätt att, *efter utgången av 1928*, erhålla det statsbidrag, vartill verksamheten enligt kungörelsens bestämmelser berättigade. Det beräknades, att hushållningssällskapen skulle komma att för verksamhetsåret 1928 äga att i statsbidrag utfå i runt tal 125,000 kronor. Detta belopp komme att utbetalas under förra delen av kalenderåret 1929. Då såsom nyss visats ingen nämnvärd reservation komme att finnas tillgänglig på anslaget, torde Kungl. Maj:t böra föreslå riksdagen att för ändamålet för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 125,000 kronor.

Då *departementschefen* intet hade att erinra mot den av *egnahemsinspektören* sålunda verkställda anslagsberäkningen, förordade han, att Kungl. Maj:t måtte av riksdagen äska anvisande för instundande budgetår av anslag för ändamålet med sagda belopp 125,000 kronor. Anslaget avsåge bidrag till hushållningssällskap för den jordförmedlingsverksamhet, som de utövade under 1928 enligt nu gällande grunder.

Vad anginge statsbidrag till sällskapen för den jordanskaffningsverksamhet, som vissa av dem må komma att under 1929 bedriva med anlitanande av jordanskaffningslån enligt de nya bestämmelserna, torde anslag för ändamålet ej behöva äskas förrän av nästa års riksdag. Utbetalandet av här

Sammanfattning andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2. 51

ifrågavarande bidrag för 1929, sannolikt avseende ett belopp av omkring 40,000 kronor, torde nämligen ej äga rum förrän under förra halvåret 1930.

Jämväl rörande detta anslagsbelopp tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag.

Utskottet.

d) Premielån till egnahemslåntagare.

Kungl. Maj:t har hemställt, att riksdagen för utlämnande av premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten för budgetåret 1928—1929 ville anvisa ett extra reservationsanslag av 725,000 kronor.

Propositionen.

Rörande denna anslagsfråga inhämtas av propositionen följande.

Kolonisations-sakkunniga hade föreslagit, att det under en följd av år för ändamålet utgående anslagsbeloppet 650,000 kronor måtte för budgetåret 1928—1929 höjas till 800,000 kronor. Anslaget hade hittills visat sig knappt, samtidigt som premielåneverksamheten vore av mycket stor betydelse för jordbruksnybildningens främjande.

Departementschefen ansåge höjning av anslaget synnerligen önskvärd men funne sig nödsakad begränsa höjningen till 75,000 kronor. Ett belopp av 725,000 kronor borde sålunda äskas av riksdagen för budgetåret 1928—1929.

I motionen II:447 av herr *Sköld m. fl.* har under 3) hemställts, att anslaget i fråga måtte höjas till 800,000 kronor. Till stöd för yrkandet har anförts följande.

Motioner.

Utöver ändamålsenliga anordningar och tillgång på jord fordrades, att staten ställde nödigt kapital till förfogande. Genom förslagen i propositionen tillkomme nya uppgifter, vilka krävde kapital. I anslutning till ett av motionärerna framställt yrkande om höjning av årsutlåningen från egnahemslånefonden — för vilket senare skall redogöras — borde även anslaget för utlämnande av premielån höjas.

I detta sammanhang må vidare nämnas herr *Lindhagens* motion I:275, vari hemställs, att riksdagen ville 1) anslå erforderliga låne- och understödsmedel för de nya sociala uppgifter, som med anledning av propositionen och väckta motioner nu skola tillgodoses; samt 2) i sådant avseende, enligt statsutskottets närmare utredning, bevilja ett ytterligare anslag motsvarande exempelvis vad som ansetts böra ifrågakomma för flottans nybyggnad eller 106,000,000 kronor. Av motiveringen till detta yrkande inhämtas bland annat följande.

Beträffande bidrag utan återbetalningsskyldighet till medellösa jordbruksökande, så finnes redan en ansats därtill i premielånen, som kunde utbyggas. Under världskrisen subvenerades både nyodlingar och bostadsbyggande på nämnda sätt. Ansåges de nuvarande budgeterna ej räcka till för ovan nämnda ändamål, måste beloppet anskaffas genom lånemedel eller beskattning. Jordkommissionen hade för sådan händelse ifrågasatt övervägande av en extra beskattning på förmögenheten.

52 Sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2.

Utskottet.

Utskottet vill understryka det av departementschefen i statsrådsprotokollet i detta sammanhang gjorda uttalande, att det är synnerligen önskvärt, att anslaget för utlämnande av premielån — för närvarande 650,000 kronor — höjes. I propositionen har höjningen begränsats till 75,000 kronor, men utskottet finner de i förevarande motioner anförda skäl för ytterligare höjning starkt motiverade. Premielånen äro i särskilt hög grad ägnade att öka möjligheterna för jordbruksnybildning och för produktiv förkovran av egnahemsjordbruk samt att underlätta för de mindre bemedlade att åtkomma egna jordbruk. Mycket stor efterfrågan å premielån har också redan med nuvarande egnahemsanordningar förekommit, och med den i propositionen föreslagna utvidgningen av rörelsen med delvis nya uppgifter — såsom jordanskaffning och tilläggsån för utveckling av ofullständiga jordbruk — torde behov av detta anslags höjning säkerligen göra sig starkt gällande redan från och med 1929. Utskottet förordar därför anvisande av den i motionen II: 447 upptagna anslagssumman av 800,000 kronor.

e) Kapitalökning till egnahemslånefonden.

Propositionen.

Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må för 1929 bevilja statslån från egnahemslånefonden intill ett belopp av 18,000,000 kronor, därav 12,500,000 kronor för jordbrukslägenheter och 5,500,000 kronor för bostadslägenheter, *dels ock* såsom kapitalöfning till egnahemslånefonden för budgetåret 1928—1929 anvisa ett reservationsanslag av 9,000,000 kronor.

Angående *frågan om utlåningsbeloppet för 1929 från egnahemslånefonden* inhämtas av propositionen följande.

Kolonisationssakkunniga hade ifrågasatt beloppets höjning till 20 miljoner kronor, därav 14.5 miljoner kronor för jordbrukslägenheter och 5.5 miljoner kronor för bostadslägenheter. Det nuvarande utlåningsbeloppet (12.5 miljoner kronor för jordbruks- och 5.5 miljoner kronor för bostadslägenheter) hade redan nu — enligt de sakkunnigas uttalanden — visat sig knappt i förhållande till efterfrågan. Den vidgade egnahemsverksamheten komme att kräva ökat behov av lånemedel. En mera omfattande verksamhet för, bland annat, arrendjordbruks frilösning, införandet av tilläggsån för anskaffande av jord till ofullständiga jordbruk samt rörelsens tydligare inriktning på befrämjandet av bildande utav bärkraftiga större jordbruksegnahem komme givetvis att nödvändiggöra större årlig utlåning än hittills.

Departementschefen funne det vara ett i och för sig behjärtansvärt önskemål, att utlåningen kunde givas sådan omfattning, särskilt i vad anginge lån för jordbrukslägenheter, att det efter noggrann låneprövning fullt berättigade lånebehovet därigenom må bliva tillgodosett. Ur denna synpunkt kunde givetvis starka skäl anföras till stöd för förslaget om årsutlåningens ökning till 20 miljoner kronor. Emellertid måste härvid även statsfinansiella synpunkter beaktas, särskilt med hänsyn därtill, att en del av kapitalökningsanslagen täcktes av andra statsinkomster än lånemedel. Egnahemslånerörelsen vore även, icke minst på grund av lånens långa omloppstid och de ännu relativt små återbetalningarna å äldre lån, en

verksamhet som vore ställd på mycket lång sikt och som därför under en avsevärd tid framåt komme att ställa stora anspråk på statskassan. Det erinrades om chefens för finansdepartementet meddelande i årets statsverksproposition, att — även med en bibehållen årsutlåning ur fonden av 18 miljoner kronor — det skulle dröja ända till inpå 1950-talet, innan balans uppnåddes mellan amorteringarna till fonden och de utbetalade lånen. En verkställd särskild utredning hade vidare visat, att de för en årsutlåning av 18 miljoner kronor erforderliga kapitalökningsanslagen till fonden endast för närmaste tioårsperiod torde komma att uppgå till ungefär 114 miljoner kronor. Detta belopp skulle ökas till omkring 130 miljoner kronor, därest årsutlåningen höjdes till 20 miljoner kronor. Efter övervägande av olika på frågan inverkan omständigheter hade departementschefen stannat vid, att det belopp, vartill Kungl. Maj:t för 1929 må bevilja statslån från egnahemslånefonden borde bibehållas vid 18 miljoner, därav 12.5 miljoner kronor för jordbrukslån och 5.5 miljoner kronor för bostadslån.

Vad härefter angår frågan om kapitalökningsbehovet för egnahemslånefonden för budgetåret 1928—1929 inhämtas av propositionen följande.

Kolonisationssakkunniga hade i ämnet verkställt följande uppskattning.

Låneförmedlarnas påräkneliga utbetalningar $\frac{1}{7}$ 1928— $\frac{30}{6}$	
1929 å beviljade egnahemslån	18,000,000 kronor
Dessa utbetalningar torde kunna bestridas med av vissa förmedlare redan innehavda odisponerade lånebelopp till så stor del, som motsvarar ungefär	5,000,000 kronor
Låneförmedlarnas behov att under tiden $\frac{1}{7}$ 1928— $\frac{30}{6}$	
1929 i statskontoret utbetomma ytterligare lånemedel	13,000,000 kronor
Härför torde kunna disponeras dels sannolik kassabehållning i fonden $\frac{1}{7}$ 1928	1,000,000 kr.
dels påräkneliga amorteringar våren 1929	3,000,000 » 4,000,000 kronor
Återstående belopp erfordras såsom kapitalökning för budgetåret 1928—1929	9,000,000 kronor.

Departementschefen hade ej erinran mot denna anslagsberäkning, som vore grundad på antagandet, att årsutlåningen vore 20 miljoner kronor men att låneförmedlarnas utbetalningar under budgetåret 1928—1929 å beviljade egnahemslån likväl skulle omfatta 18 miljoner kronor; den av dem ifrågasatta höjda årsutlåningen skulle, med hänsyn till nu gällande föreskrift om beviljade statslåns utbetalande endast i mån av behov, först framdeles taga sig uttryck i form av ökade utbetalningar av lånebelopp.

Kapitalökningsanslaget till egnahemslånefonden för budgetåret 1928—1929 borde därför — oaktat departementschefen räknade med bibehållen årsutlåning av 18 miljoner kronor — upptagas till 9 miljoner kronor.

I den av herr Sköld m. fl. väckta motionen II: 447 har under 4) hemställt, att Kungl. Maj:t medgives rätt att för 1929 bevilja statslån från egnahemslånefonden intill ett belopp av 20,000,000 kronor, därav 14,500,000 kronor för jordbrukslägenheter och 5,500,000 kronor för bostadslägenheter. Till stöd härför har bland annat framhållits följande.

Motioner.

Trots det att institutet med tilläggsån komme till och krävde vissa belopp och trots att man förmodade, att genom de nya bestämmelserna arrende-frilösningen med tillhjälp av egnahemslån skulle ökas, skulle enligt propo-

sitionen icke mera medel stå till förfogande än förut. Detta måste medföra, att egnahemsverksamheten i övrigt skulle minskas och icke ökas. Då vore verkliga föga vunnit med att genomföra bättre bestämmelser. På grund härav framställdes förslag om utökning av Kungl. Maj:ts rätt att bevilja lån ur egnahemslånefonden från föreslagna 18 miljoner kronor till det av kolonisationssakkunniga äskade beloppet eller 20 miljoner kronor, varav 14.5 till jordbrukslägenheter och 5.5 till bostadslägenheter. Även detta belopp torde vara otillräckligt, men man borde nog avvakta någon erfarenhet om det nya systemets verkningar, innan ytterligare ökning av medelanslagningarna beslutades.

I detta sammanhang må ånyo erinras om herr *Lindhagens* motion I: 275, vari yrkas anvisande av ytterligare 106,000,000 kronor.

Utskottet.

Även beträffande årsutlåningen från egnahemslånefonden finner utskottet välgående skäl anförda i motionerna för beloppets höjande, nämligen från 18 till 20 miljoner kronor. Att märka är, att de föreslagna nya anordningarna med effektivare jordanskaffning och arrendefrilösning samt icke minst tilläggsån för ofullständiga jordbruks utveckling givetvis komma att ställa ökade krav på fonden. I propositionen har också framhållits, att starka skäl kunna anföras till stöd för förslaget om årsutlåningens ökning till 20 miljoner kronor. Av statsfinansiella skäl har Kungl. Maj:t dock stannat vid 18 miljoner kronor. Då emellertid statens ränteinkomst å de nya egnahemslån, som komma att utlämnas enligt förslaget, motsvarar något över 4.5 procent, torde det för rörelsen erforderliga lånekapitalet sannolikt kunna av staten uppbibras till sådan effektiv ränta, att statsverket vid denna utlåning numera icke torde åsamkas egentlig utgift. På det att utlåningen ur egnahemslånefonden må kunna givas sådan omfattning, särskilt i vad angår lån för jordbrukslägenheter, att det efter noggrann låneprövning fullt berättigade lånebehovet bliver tillgodosett, vill utskottet alltså förorda årsutlåningens ökning för 1929 till 20 miljoner kronor, därav 14.5 miljoner kronor för jordbrukslägenheter och 5.5 miljoner kronor för bostadslägenheter.

Då såsom framgår av nyss återgivna utredning i propositionen, kapitalökningsbehovet för fonden för budgetåret 1928—1929 utgör 9 miljoner kronor, även om årsutlåning 1929 höjes till 20 miljoner kronor, tillstyrker utskottet Kungl. Maj:ts förslag rörande kapitalökningsanslaget till egnahemslånefonden för instundande budgetår.

f) Utlåningen ur jordförmedlingsfonden av jordanskaffningslån och förlagslån.

Propositionen.

Kungl. Maj:t har föreslagit riksdagen att medgiva, att Kungl. Maj:t må av jordförmedlingsfondens kapitalbehållning till jordanskaffningslån åt hushållningssällskap, enligt i propositionen härom tillstyrkta grunder, disponera

under 1929 tillhoppa högst så stort belopp, att vad som utestår i beviljade jordanskaffningslån icke vid något tillfälle under sagda år överstiger 1,500,000 kronor, samt att den del av jordförmedlingsfondens till ny utlåning disponibla kapitaltillgång, som ej anvisas såsom jordanskaffningslån jämligt vad nyss sagts, må av Kungl. Maj:t under 1929 användas för utlämnande av förlagslån åt aktiebolag och föreningar enligt i propositionen härom tillstyrkta grunder.

Mot vad sålunda föreslagits har utskottet ej annan erinran, än att det enligt vad utskottet ovan tillstyrkt skulle uppdragas åt egnahemsstyrelsen att, inom sagda belopp av 1,500,000 kronor, bevilja ifrågavarande jordanskaffningslån.

Utskottet.

Innan utskottet övergår till de i vissa av förevarande motioner framställda förslag i särskilda spörsmål, må här anmärkas, att den av utskottet ovan intagna ståndpunkt rörande Kungl. Maj:ts föreliggande förslag giver vid handen, att utskottet icke kunnat biträda herr *Lindhagens* förut återgivna motion I: 276, vari yrkats avslag å propositionen eller beslutande av ett provisorium.

B) Motionsvis framställda särskilda förslag, ej avhandlade ovan under A.

1) Frågan om kontroll över den sociala arrendelagen.

I motionerna I: 203 av herr *Lindhagen* och II: 357 av herr *Hage m. fl.* har hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära övervägande av sådant tillägg till den sociala arrendelagen, att någon kontroll å lagens tillämpning utan omfattande kostsamma anordningar må kunna genom jordbrukskommissionerna eller annorledes åstadkommas.

Motioner.

Till stöd för detta yrkande har anförts bland annat följande.

Den vid 1927 års riksdag antagna sociala arrendelagstiftningen inläte sig icke på någon kontroll över lagens tillämpning. Denna omtanke vore fortfarande verkningslöst lagd på den svagare parten, som skulle skyddas. Såsom förnummes från orterna, komme lagen mångenstädes icke till tillämpning. Kontrakt vore ock ofta olagliga. Lagen vore i själva verket komplett oduglig, om jordägare önskade kringgå densamma. Jordkommissionen hade föreslagit en lagstiftning om en statsorganisation för sociala jordfrågor. Denna skulle äga utöva kontroll i mån av behov, och blotta hotet härom borde verka mäktigt till lagens efterlevnad. Enligt uppsiktslagen upprättades jordbrukskommissioner. Åt dessa kunde provisoriskt uppdragas att utöva även någon kontrollverksamhet på arrendelagens efterlevnad. Vid resor i orterna för uppsiktslagens kontrollerande låge det nära till hands, att kommissionerna samtidigt även toge stickprov på arrendelagens tillämpning och i lagen finge någon befogenhet att i det speciella

fallet och androm till varnagel påkalla upprättandet av ett laga kontrakt. Det förefölle, som om man vid stiftandet av en sådan lag måste intressera sig även för lagens effektivitet. Kontrollen behövde icke alls bli »av synnerligen omfattande art» med ovan förordade sticket utan extra kostnad. I Finland ansågs kontrollen vara en sådan huvudsak, att där föreskrevs till och med, att varje kontrakt skulle granskas och godkännas.

Riksdagen
1927.

I anledning av Kungl. Maj:ts proposition till fjolårets riksdag, nr 182, med förslag till lag om ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 om nyttjanderätt till fast egendom m. m. väcktes en motion (I: 313) i samma syfte som nu förevarande. Sammansatta andra lag- och jordbruksutskottet anförde i sitt utlåtande nr 1 (sid. 88 och 89) följande.

»Enligt utskottets mening torde en kontroll av den art, som avses i förevarande motion, komma att bli av synnerligen omfattande, därest den skall kunna fylla den uppgift, som motionärerna åsyftat. Motionärerna hava nämligen ansett, att vederbörande kontrollmyndighet skulle tilläggas initiativ, upplysningsverksamhet och målsmanskap. Utskottet har icke funnit sådana skäl anförda, att de föranleda utskottet att förordna anordnande av en dylik omfattande kontrollverksamhet.»

Två ledamöter avgåvo reservation och hemställde, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära förslag till 1928 års riksdag i syfte att skapa någon garanti på den sociala arrendelagens tillämpning genom de i uppsiktslagen omnämnda jordbrukskommissionerna eller annorledes.

Utskottets avstyrkande hemställan bifölls av riksdagens båda kamrar.

Utskottet.

Enär intet inträffat, som i föreliggande fråga skulle kunna föranleda ett ståndpunktstagande i annan riktning än 1927, vidhåller utskottet sitt förenämnda uttalande vid fjolårets riksdag samt finner alltså skäl icke anförda för förordande av den ifrågasatta kontrollverksamheten.

.....

2) Frågan om ändring i 1925 års lag om bolags fastighetsförvärv.

Motion.

I den av herr *Månsson i Erlandsro* väckta motionen II: 455 har hemställts, att riksdagen må besluta att i 1925 års lag om rätt att besitta fast egendom vidtaga sådan ändring, att egnahemsförening eller bolag, som av Kungl. Maj:t antagits såsom låneförmedlare för den statsunderstödda egnahemsverksamheten, måtte befrias från skyldighet att inhämta Kungl. Maj:ts tillstånd till fastighetsförvärv.

Till stöd för detta yrkande har motionären anført i huvudsak följande.

För att låneförmedlande bolag och föreningar må kunna utöva sin gagnande verksamhet på tillfredsställande sätt, borde de ej betungas med att, enligt 1925 års lag om rätt att besitta fast egendom, söka Kungl. Maj:ts tillstånd för jordförvärv i varje särskilt fall. Denna föreskrift ställde dem i sämre ställning än enskilda i rent affärssyfte verksamma fastighetsförmedlare, vilka utan särskilt tillstånd eller offentlig kontroll kunde köpa jord. För att göra ett fördelaktigt förvärv av jord vore det ofta nödvändigt, att affären kunde göras snabbt. En jordägare ställde sig ofta tveksam

till en försäljning, då jordförmedlaren måste göra förvärvet beroende av, att han efter en avsevärd tid framåt erhöle tillstånd till detta. Det syntes vidare mindre förenligt med hithörande koncessionslagstiftnings allmänna syften, att en förening av här avsedd art, som — under offentlig uppsikt och med stimulans av statsmedel — för sina medlemmars och andra mindre bemedlade jordspekulanters räkning arbetade för att på lämpligt sätt överföra jord i händerna på självägande jordbrukare, skulle i princip vara hindrad att förvärva jord på grund av lagbestämmelser, som torde tillkommit just för att befordra, att den produktiva jorden innehades av sådana personer, vilka lämpligen borde bruka och besitta dylik jord.

Före lagen den 18 juni 1925 angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom gällde *dels* den s. k. norrländska förbudslagen den 4 maj 1906 *dels* ock en liknande, provisorisk förbudslag av den 20 maj 1921 beträffande övriga delar av riket. Den senare lagen hade genom särskilda åren 1922, 1923 och 1924 utfärdade lagar givits förlängd giltighet, vardera gången för ett år.

I samband med behandlingen av proposition till 1923 års riksdag om den provisoriska lagens förlängning ytterligare ett år uttalade riksdagen, i anledning av väckt motion om generellt undantagande för egnahemsföreningar och egnahemsbolag från koncessionsplikt, att detta förslag vore väl värt beaktande, men då dylik undantagsbestämmelse ej funnes inrymd i den norrländska förbudslagen samt bristande överensstämmelse därutinnan mellan denna och 1921 års lag ej syntes önskelig, vore det lämpligt, att den i motionen väckta frågan ej i samband med prolongeringen av den provisoriska lagen tillsvidare på ytterligare ett år upptoges till bedömande, utan att därmed borde anstå till dess under då föreslagna provisorietid komme att tagas ståndpunkt till spörsmålet om en definitiv lagstiftning på området.

Frågan om definitiv lagstiftning på området behandlades vid 1925 års riksdag. Med anledning av Kungl. Maj:ts proposition i ämnet, nr 205, (däri under 4 § femte stycket av förslaget till lag angående förbud i vissa fall för bolag och förening att förvärva fast egendom bestämdes, att Konungen skulle äga giva bolag eller förening tillstånd att förvärva viss fastighet i det fall, att med fastighetens förvärvande vore avsett att främja bildandet av egna hem eller mindre jordbruk) ävensom i ämnet väckta motioner, däribland motionen I:283 av herr Lindhagen (vari yrkats att nyss nämnda stycke av § 4 borde utgå) anförde andra lagutskottet i sitt utlåtande, nr 33, i denna punkt godkänt av riksdagen, följande.

»Bildandet av egna hem och mindre jordbruk är ju ett i hög grad berättigat samhällsintresse. I åtskilliga yttranden, som avgivits beträffande ifrågasatt lagstiftning, har ock ifrågasatts att från tillämpningen av en förbudslagstiftning av nu ifrågasatt slag borde undantagas sådana bolag eller föreningar, vilka enligt sina stadgar syssla med anskaffande av bostäder och egnahem m. m. Då nu Kungl. Maj:t föreslagit, att förvärv, som avse att främja ifrågasatt ändamål, skulle hänföras till fallen av lindrigare koncessionsvillkor, vill utskottet uttala sin fulla anslutning härtill. Att en noggrann prövning av kvalifikationen hos vederbörande bolag eller förening

Riksdagen
1923 och 1925.

och av den uppgivna styckningens lämplighet icke därigenom kommer att eftersättas, förutsätter utskottet såsom visst. Härvidlag torde särskilt de lokala myndigheternas yttranden komma att bli för den prövande myndigheten vägledande. Beträffande förvärv, som avse fastigheter i närheten av stad och därmed likställt samhälle, torde inhämtande av yttrande jämväl från vederbörande myndigheter i staden eller samhället i förekommande fall böra ske.»

Pågående utredning i ämnet.

Enligt vad utskottet inhämtat har utredning i den fråga, som avses i nu förevarande motion II: 455, nyligen verkstälts genom de jämlikt Kungl. Maj:ts bemyndigande den 27 maj 1927 tillkallade sakkunniga för verkställande av utredning av frågan om ändringar i förfaringsättet och bestämmelserna rörande försäljningar och andra upplåtelse från kronans jordbruksdomäner. Dessa sakkunniga hava numera framlagt ett på Kungl. Maj:ts prövning beroende förslag till vissa lagändringar i det av motionären angivna syfte.

Utskottet.

Utskottet finner visserligen motionärens förslag i och för sig beaktansvärt. Med den av utskottet ovan tillstyrkta starkare kontrollen över låneförmedlande bolags och föreningars egnahemsverksamhet synes icke heller någon egentlig risk vara förenad med införande av friare former för dylika företag att förvärva fast egendom för bildande av egna hem och smärre jordbruk. Då frågan om lagändring i den i motionen åsyftade riktning emellertid redan gjorts till föremål för utredning och förslag genom särskilda sakkunniga, finner utskottet det ej vara påkallat att i frågans nuvarande läge förorda omedelbar åtgärd från riksdagens sida.

3) Frågan rörande lagstiftning om fideikommiss.

Motion.

I herr *Lindhagens* motion I: 271 hemställas, att riksdagen med anledning av egnahemspropositionen, så vitt den rör jordanskaffningen, ville besluta sådana ändringar och tillägg i förslaget, 1) att såsom bidrag till jordanskaffningen även skall tillitas särskilda prestationer vid försäljning av fideikommissjord i huvudsaklig anslutning till den danska lagstiftningen, samt 2) att grundlinjerna för detta bidrag utformas genom lag.

I motiven anför motionären bland annat följande.

En lag måste reglera fideikommissens snara avlösning. Nu realiserades förrådet av fideikommissens arrendegårdar på administrativ väg. Den här för åberopade 1810 års författning medgäve dock, enligt motionärens mening, icke den administrativa myndigheten rätt till sådan allmän realisation. Vidare behövdes vid denna ett lagligt skydd för arrendatorerna, så att jordägaren ej enhälligt bestämde, om försäljning skulle ske, om priserna och betalningssättet, om vilken som skulle tillåtas köpa samt om äventyret för arrendatorn att få övergiva arrendet, ofta fäderneärvt, därest han ej obetingat fann sig i villkoren. Slutligen borde övervägas, om ej från det allmännas sida borde krävas något vederlag i köpeskillingen och i rätt till inköp av någon del av jorden på grund av det ökade värde, som tillades fastigheterna

Sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2. 59

genom statsmakternas medgivande, att de i strid med fideikommissurkunden finge säljas till gängse pris i den allmänna marknaden. Den danska lagstiftningen om avlösning av fideikommiss hade slagit in på denna väg.

Den åberopade *danska lagstiftningen på området* innebär i korthet följande.

Genom lag den 4 oktober 1919 föreskrives, att innehavare av län, stamhus och fideikommissgods kunna få övertaga besittningen såsom fri egendom, därest den, som besitter dylikt gods, *dels* till statskassan inbetalar en viss kontant summa (20 eller 25 procent av godsets värde eller, om han dröjer med framställning i ämnet, 25 eller 30 procent), *dels ock* ställer en tredjedel av den till fri egendom övertagna jorden till statens förfogande mot i lagen bestämd ersättning. Den, som ej vill begagna sig av sagda möjlighet, skall erlægga en årlig avgift till staten av 1 eller 1.2 procent av värdet. Avlösningen ordnades genom särskilda värderingsnämnder, vari staten utsåg tre och jordbesittaren två ledamöter. Den kontanta inbetalningen till statskassan användes till statliga inköp av jord. Den jord, som besittarna avstå till staten, användes till bildande av husmansbruk.

Riksdagen har tidigare gjort framställningar i fideikommissfrågan. Sålunda anhöll riksdagen i skrivelse den 16 mars 1909, nr 47, att Kungl. Maj:t täcktes låta utarbета och för riksdagen framlägga förslag till lagbestämmelser, på vilka villkor lantfastighet, som utgjorde fideikommiss, måtte kunna av innehavaren helt eller delvis säljas mot det att köpeskillingen i stället sattes såsom fideikommiss. Vidare anhöll 1914 års *senare riksdag* i skrivelse den 22 september 1914, nr 279, att Kungl. Maj:t täcktes, efter verkställd utredning rörande de i riket bestående fideikommissstiftelser i såväl fast som lös egendom, taga under övervägande, dels på vilka villkor bestående fideikommissstiftelser måtte, där ej särskild anledning till undantag förelägo, kunna upphävas, dels ock huruvida och på vad sätt bestämmelser, innefattande förbud mot instiftande av nya fideikommiss i lös egendom, måtte kunna meddelas, samt därefter för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

*Riksdagen
1909 och 1914.*

I anledning av 1914 års riksdagsskrivelse uppdrog Kungl. Maj:t åt envoyén A. Ehrensvärd att i ämnet verkställa utredning. Denna utredning hann icke avslutas, dock avlämnade Ehrensvärd 1919 ett förslag till lag om fideikommissstiftelsers upplösning.

Åt jordkommissionen uppdrogs att slutföra den av riksdagen begärda utredningen i fideikommissfrågan. Då kommissionens arbete 1923 avbröts, förelåg intet utarbetat förslag i ämnet utan endast ett principutlåtande jämte vissa andra förarbeten (kommissionens betänkande del VI). Redogörelse för kommissionens betänkande i frågan återfinnes i första lagutskottets utlåtande nr 38 till 1924 års riksdag.

Jordkommissionen.

Frågan bringades 1924 ånyo inför riksdagen genom motioner. Första lagutskottet hemställde i utlåtande nr 38 om skrivelse till Kungl. Maj:t Med bifall till utskottets hemställan anhöll riksdagen i skrivelse den 23

1924 års riksdag.

maj 1924, nr 201, — med förklarande, att riksdagen fortfarande ansåge det böra tagas under överbägande, dels på vilka villkor bestående fideikommissstiftelser, där ej särskild anledning till undantag föreligger, kunde upphävas, dels ock huruvida och på vad sätt bestämmelser, innefattande förbud mot instiftande av nya fideikommiss i lös egendom, kunde meddelas — att Kungl. Maj:t ville efter utredning för riksdagen snarast möjligt framlägga förslag till lagbestämmelser i syfte att fastighet, som utgör fideikommiss, må kunna, där ej särskilda skäl tala däremot, för bildande av nya självständiga jordbruk eller egna hem helt eller delvis säljas mot det att köpeskillingen i stället sättes såsom fideikommiss.

*Till lagrådet
1925 remitterat
förslag
m. m.*

Med anledning av riksdagens sistnämnda skrivelse utarbetades inom justitiedepartementet ett förslag till lag om försäljning i vissa fall av fideikommiss-egendom.

Enligt förslaget skulle det tillkomma länsstyrelserna att med vissa inskränkningar medgiva försäljning av fideikommissjord, därest försäljningen avsåge bildande av mindre jordbruk eller tillgodoseende av behov av mark för bostadsändamål, eller försäljningen skedde till vissa nyttjanderättshavare. Köpeskillingen skulle avsättas och förvaltas såsom fideikommisskapital.

Sedan förslaget den 13 mars 1925 remitterats till lagrådet, avstyrkte lagrådets samtliga ledamöter i utlåtande den 30 mars 1925 förslagens upphöjande till lag.

Då den 21 november 1925 till lagrådet remitterades förslag till sådan ändring i 1810 års förordning, att obligatoriskt inhämtande av regeringsrättens yttrande i fideikommissärenden ej längre skulle förekomma, uttalade dåvarande chefen för justitiedepartementet, att han ännu icke tagit slutlig ställning till spörsmålet, huruvida förslaget till lag om försäljning i vissa fall av fideikommiss-egendom borde efter överarbetning i vissa avseenden föreläggas riksdagen eller om utväg till frågans ordnande borde sökas på annat sätt. Det syntes nämligen icke vara uteslutet, att det av riksdagen åsyftade ändamålet kunde i väsentliga avseenden uppnås genom vissa administrativa åtgärder. — Därefter publicerades en redogörelse för den praxis, som tillämpas inom justitiedepartementet vid behandlingen av fideikommissärenden.

*Interpellations-
svar vid
riksdagen
1927.*

I ett av chefen för justitiedepartementet den 9 juni 1927 avgivet svar å en av herr Lindhagen i första kammaren framställd interpellation i fideikommissfrågan anfördes bland annat följande.

Sedan lagberedningen med utgången av 1925 avslutat behandlingen av arvsrätten, hade lagberedningen övergått till den huvuddel av ärvdabalken, till vilken fideikommissfrågan hörde, nämligen testamentsrätten. Spörsmålet, om det allmänna borde — såsom i Danmark — vid försäljning av fideikommissjord erhålla rätt till andel i köpeskillingen eller till inköp av någon del av jorden, vore av den natur, att det knappast kunde upptagas i annat sammanhang än vid det förestående principiella avgörandet av fideikommissfrågan i dess helhet.

Såsom framgår av den nu lämnade redogörelsen har riksdagen vid skilda tillfällen gjort framställning till Kungl. Maj:t angående frågan om fastighetsfideikommiss. Med anledning härav hava åtskilliga utredningar i detta svårlösta spörsmål också ägt rum, och för närvarande läres lagberedningen till behandling förehava den del av ärvdabalken, till vilken fideikommissfrågan hör, nämligen testamentsrätten. Utskottet finner icke anledning att på grund av motionen påkalla förnyad åtgärd från riksdagens sida.

Utskottet.

4) Frågan om viss särskild skogslagstiftning m. m.

I motionen I: 273 av herr *Lindhagen* hemställes, att riksdagen med anledning av egnahemspropositionen ville besluta sådana ändringar och tillägg i förslaget, 1) att egnahemsrörelsens upplysningsverksamhet utsträcker sig att omfatta även småbrukarnas undervisning i skogsvård, och detta icke minst på husbehovsskogsområdena; 2) att i den mån småbrukarnas rätt till husbehovsvirke tillgodosätts genom servitut på enskild skogsmark, vartill egnahemsverksamheten också medverkat, lagbestämmelser måtte antagas, som skydda jordbrukaren mot att berövas sin rätt genom att skogsägaren avverkar skogskapitalet; samt 3) att lagbestämmelser om uthålligt skogsbruk på större enskilda skogar beslutas i syfte bland annat att trygga de genom egnahemsverksamheten tillkomna småbruken att vid behov kunna erhålla varaktig arbetsförtjänst genom skogsarbete.

Motion.

Då skogsvårdsstyrelserna, jämlikt 4 § i förordningen den 15 juni 1923, hava till uppgift att, bland annat, befrämja den enskilda skogshushållningen genom utbredande av kunskap i skogsskötsel samt då det ej kan anses lämpligt, att hithörande pågående upplysningsverksamhet överflyttas från skogsvårdsstyrelserna till egnahemsorganen, finner utskottet ej skäl förorda åtgärd med anledning av första punkten i motionen.

Utskottet.

Vad angår motionärens hemställan under punkt 2), må erinras om lagen den 18 juni 1926 om delning av jord å landet 20 kap. 3 §, vari ägare av fastighet, till vars förmån gäller servitut till skogsfång (och mulbete) å annan fastighet, medges rätt att erhålla utbrytning av servitutet, där det visas att servitutet äventyras. Genom sålunda förefintlig möjlighet till avlösning av servitut torde det spörsmål, som avhandlas i förevarande punkt i motionen, hava blivit beaktat.

Rörande den tredje punkten i motionen vill utskottet bringa i åtanke riksdagens beslut 1927 med anledning av herr Lindhagens motion, nr 162, angående uthålligt skogsbruk på bolags och enskilda skogar av större omfattning. I utlåtande, nr 48, avstyrkte jordbruksutskottet enhälligt motionen. Därvid framhölls, bland annat, att 1923 års skogsvårdslag förutom skydd för återväxt och yngre skog även ägde särskilda restriktiva möjligheter i fråga om avverkning, som hotade fastighets framtida behov av skog, samt

beträffande avverkning i svårförnygrade skogar. Ett stigande intresse för skogsvård gjorde sig också gällande. Riksdagen biföll utskottets hemställan. Då anledning saknas intaga annan ståndpunkt än 1927, torde jämväl yrkandet i punkten 3 icke böra föranleda någon riksdagens åtgärd.

5) Frågan om expropriationslagstiftning till stöd för strävandena att anskaffa jord för bildande av nya jordbruk m. m.

Motioner.

I de likalydande motionerna I:163 av herr *Möller m. fl.* och II:295 av herr *Hansson i Stockholm m. fl.* hemställes, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t *dels* begära förslag till sådana ändringar i gällande lag om expropriation, som erfordras för att bereda möjlighet till expropriation av mark för tillgodoseende jämväl av i motiveringen till motionen angivna ändamål (för anläggning eller utvidgning av företag, som äro av större gagn för orten, samt för kolonisationsändamål eller för utvidgning av ofullständiga jordbruk), *dels* hemställa att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning huruvida ökade garantier kunna vinnas, att ersättningen bestämmes till belopp, som närmare än understundom är fallet motsvarar den i anspråk tagna markens verkliga värde, samt genom främjande av avtal under hand eller på annat sätt kostnaderna för ett expropriationsförfarande nedbringas, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen giver anledning.

I motiveringen hava motionärerna, i vad angår motionens första yrkande, anfört i huvudsak följande.

Bestämmelser om skyldighet för markägare att för tillgodoseende av allmänna intressen avstå mark mot ersättning hade länge funnits i svensk lagstiftning, men i äldre tider i jämförelsevis begränsad omfattning.

Gällande bestämmelser om de ändamål, för vilka expropriation finge ske, återfunnes i lagen den 12 maj 1917 om expropriation. Enligt 1 § i nämnda lag kunde expropriation äga rum bland annat för tillgodoseende av olika lokala intressen av kommunal (punkt 4) och hygienisk (punkt 5) art, för beredande av bostäder (punkt 7), för vissa andra sociala ändamål (punkt 8) men även för tryggande av skogsåterväxt (punkt 9) samt för »linbana, som är behöflig för ett företag av större gagn för orten» (punkt 12).

Såsom en påtaglig lucka i lagen måste anses, att under det mark kunde exproprieras för vissa speciella anläggningar till företag, som vore av gagn för orten, expropriation däremot ej kunde ske för anläggning eller utvidgning av dylikt företag. Ur samhällelig synpunkt vore det långt viktigare tillse, att icke genom svårighet eller omöjlighet att anskaffa erforderlig mark helt förhindrades uppkomsten eller utvecklingen av ett ur nationalekonomisk synpunkt önskvärt och för ortsbefolkningens utkomst betydelsefullt företag, såsom exempelvis ett sågverk eller en trämassfabrik vid mynningen av en större flottled.

Statsmakterna hade redan medgivit expropriationsrätt för att möjliggöra utnyttjandet av vattenkraft och torrläggning av mark (se nya vattenlagen), för att göra kalhuggen skogsmark skogbärande samt för att inom vissa områden åstadkomma tryggade bostadsförhållanden. I analogi härmed syntes

expropriationsrätt böra medgivas även i fråga om jord, som erfordrades för kolonisationsändamål eller för utvidgning av ofullständiga jordbruk. Sannolikt vore, att en dylik rätt icke så ofta torde behöva tagas i anspråk, men dess förefintlighet skulle med all säkerhet befrämja frivilliga upplåtelse av odlingsmark.

Vad angår *frågan om ersättningens nedbringande vid expropriation* hava motionärerna anfört följande.

Mot expropriationslagens bestämmelse, att löseskilling skulle erläggas motsvarande fastighetens fulla värde, torde väl i princip intet vara att erinra. Men erfarenheten gäve vid handen, att de ersättningar, som bestämdes, understundom sattes oskäligt höga, varigenom oomintetgjordes lagens syftemål att öppna möjlighet att till skäligt pris anskaffa mark för i lagen angivna ändamål. Det syntes böra övervägas, huruvida rättelse härutinnan kunde vinnas. Att innan närmare utredning ägt rum angiva, huru frågan borde lösas, läte sig icke göra. Möjligen skulle en skyldighet för nämnden att motivera sitt beslut samt att till protokollet anteckna avvikande meningar kunna verka som ett korrektiv (jämför 41 § expropriationslagen, som nu innehölle stadgande i motsatt riktning). Även andra utvägar kunde tänkas och borde bli föremål för övervägande.

Ett expropriationsförfarande vore i regel jämförelsevis tidsödande och medförde avsevärda kostnader. Till undvikande av tidsutdräkt och nedbringande av kostnaderna borde frivilliga överlåtelse befrämjas. För närvarande gällde, att ersättning ej finge bestämmas lägre än vad den exproprierande i målet erbjudit (38 §) samt att den exproprierande skulle vara pliktig att — med undantag varom nu ej vore fråga — gälda all expropriationsmålets handläggning, expropriationsersättningens bestämmande och fördelning eller eljest av expropriationen följande kostnad. Givet vore emellertid, att den exproprierande kunde vara benägen att förlikningsvis, för att slippa dröjsmål och expropriationskostnader, erbjuda ett jämförelsevis högre lösenbelopp, om han visste, att det avgivna anbudet, därest detsamma avsloges, icke längre bleve av betydelse för expropriationsersättningens bestämmande. Och givet vore också, att markägaren vore mera benägen antaga ett fördelaktigt anbud, om han visste, att ersättningen av en nämnd kunde komma att bestämmas till lägre belopp. Och hade förlikning ej kunnat komma till stånd, syntes det ej överensstämmande med rättvisa och billighet, att den exproprierande skulle betala alla kostnaderna, även om ersättningen ej bestämts till högre belopp, än vad som av honom förlikningsvis erbjudits.

I motionen I:204 av herr *Lindhagen* har hemställts, att riksdagen ville hos Kungl. Maj:t begära expropriationslagstiftning såsom ett yttersta medel i strävandena för rikets kolonisation, utbrytning av arrendejordbruk, fulländning av ofullkomliga jordbruk och anskaffande av tomtmark för nya bostäder.

Under hänvisning till sist nämnda motion har i den av herr *Hage m. fl.* väckta motionen II:360 hemställts, att riksdagen måtte hos Kungl. Maj:t begära, att vid övervägandet av jordfrågorna jämväl beaktas behovet av ett *expropriationsförfarande* såsom ett yttersta medel i strävandet för rikets kolonisation, för utbrytning av arrendejordbruk, för fulländning av ofullkomliga jordbruk och för anskaffande av tomtmark för nya bostäder.

Vidare har herr *Lindhagen* i motionen I:267 hemställt, att riksdagen med anledning av egnahemspropositionen, så vitt den rör *bildandet av nya jordbruk*, ville besluta sådana ändringar och tillägg i förslaget, att, bland annat (hemställan under punkt 8 i motionen), jordanskaffningen, en såvitt rör enskild jord — enligt jordkommissionen företrädesvis bolagsjord och gods — kompletteras med skäliga expropriationsbestämmelser för vinnande av erforderliga och rimliga uppgörelser vid den tid, på den plats, i den omfattning, mot det pris och till förmån för den person som vederbör. Herr *Lindhagen* har därjämte i motionen I:268 hemställt, att riksdagen med anledning av egnahemspropositionen, såvitt den rör *frilösning av arrendejordbruk*, ville besluta sådana ändringar och tillägg i förslaget, att, bland annat (hemställan under 3 i motionen), på tillämpligt sätt givas även i detta fall enahanda bestämmelser, som ifrågasatts uti yrkandet till motionen I:267 under bland annat punkten 8). I motionen I:269 har herr *Lindhagen* vidare hemställt, att riksdagen med anledning av egnahemspropositionen, såvitt den rör *förbättring av ofullständiga jordbruk*, ville besluta sådana ändringar och tillägg i förslaget, som ifrågasatts i yrkandet till motionen I:267 under bland annat punkten 8). Slutligen hemställes i motionen I:270 (punkten 2) av herr *Lindhagen*, att riksdagen med anledning av egnahemspropositionen ville besluta sådant tillägg till densamma, att jordanskaffning för *tillhandahållande av tomtmark för nya bostäder* kompletteras med expropriationsbestämmelser, som möjliggöra skäliga uppgörelser om erforderliga tomtförvärv från bolags, spekulanter och större enskilda jordägares fastigheter. — I nu omnämnda motioner I:267—270 av herr *Lindhagen* har vidare yrkats, att bland annat nu angivna bestämmelser fastställas genom lag.

I motiveringen till herr *Lindhagens* förenämnda motion I:204 anföres bland annat följande.

I ett land som vårt med stora enskilda egendomar och i synnerhet mycket utbredda bolagsdomäner måste det finnas ett yttersta medel för att anskaffa jord i rätta ögonblicket, på lämplig plats, till erforderlig omfattning och för rimligt pris. Ett sådant medel vore expropriation, som sedan gammalt funnits i svenska lagstiftningen för åtkommande av jord till så kallat allmänt behov. Enskilda järnvägsföretag hade ock expropriationsrätt. Detta rättsmedel vore även medgivet större enskilda företag såsom i vattenlagstiftningen och även gruvlagstiftningen. Vidare vore den numera medgiven för lösen av tomt med hus, tillhörigt annan än jordägaren, samt av tomt för uppförande av folkets hus m. m. dylikt.

För den sociala jordfrågan behövdes sådan expropriationsrätt ytterligare för följande ändamål: 1) bildandet av nya jordbruk, 2) fullkomnande av ofullständiga jordbruk, 3) frilösning av arrendejorden, 4) anskaffande av tomtmark för nya bostäder.

Icke blott för jordanskaffningen utan även för annan behörig hänsyn vore en expropriationsrätt i det allmännas hand oumbärlig.

Norrlandskommitténs konservativa och liberala majoritet förordade expropriation för bildande av nya jordbruk. Reservanter ansåge expropriation

behövas även för fullkomnande av ofullständiga jordbruk och frilösning av arrendejordbruk, vartill emellertid även en majoritet under arbetets gång ställde sig sympatisk. Sedan hade dylika förslag förekommit i alla jordberedningar, och till sist förordade jordkommissionen expropriationsrätt för samtliga ovannämnda fyra ändamål. Det borde icke förglömmas, såsom ofta skedde, att denna utväg vore endast ett yttersta medel, vars blotta tillvaro i regel vore ägnad att åstadkomma rimliga avtal utan att något expropriationsförfarande behöfve tillitas. Synpunkterna på denna angelägenhet vore utförligt utvecklade i tidigare motioner (se särskilt motion 162 år 1920 i första kammaren) liksom ock i jordkommissionens betänkande.

Såsom framgår av i detta utlåtande redan lämnad redogörelse (sid. 6—12) har riksdagen tidigare och senast under åren 1924—1927 haft att taga ståndpunkt till motionsvis framställda förslag rörande expropriationslagstiftning till stöd för strävandena att anskaffa jord för bildande av nya jordbruk, att frilösa arrendejordbruk, att utveckla ofullständiga jordbruk och att anskaffa tomtmark för nya bostäder. Därvid har riksdagen funnit sålunda framställda förslag icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Utskottet.

I anslutning till den ståndpunkt, riksdagen sålunda hittills intagit, vill utskottet avstyrka de motionsvis nu framställda djupt ingripande förslagen om expropriationsinstitutets utsträckning att avse anskaffande av mark jämväl för de i motionerna åsyftade nya ändamålen. Några framträdande svårigheter att i den fria marknaden uppbringa erforderlig jord för hithörande ändamål torde för närvarande icke göra sig gällande, och genom det av utskottet ovan tillstyrkta förslaget om egnahemsverksamhetens utveckling, åsyftande jämte annat rationellare anordning för jordanskaffning, böra ökade möjligheter öppnas för tillgodoseende av förefintligt jordbehov.

Vad därefter angår det i de likalydande motionerna I:163 och II:295, andra punkten, framställda yrkandet, att riksdagen ville anhålla om utredning, huruvida ökade garantier kunna vinnas, att ersättningen vid expropriation bestämmes till belopp, som närmare än understundom är fallet motsvarar den i anspråk tagna markens verkliga värde, samt genom främjande av avtal under hand eller på annat sätt kostnaderna för ett expropriationsförfarande nedbringas, kan utskottet i denna del biträda motionärernas hemställan. Såsom i sagda motion uttalas torde det visserligen vara en riktig princip, att löseskillingen för mark, som exproprieras jämlikt lagen i ämnet den 12 maj 1917, motsvarar fastighetens fulla värde. Men förnekas kan icke, att ett expropriationsförfarande i verkligheten understundom medför avsevärt större kostnad för den exproprierande, än kostnaden vid motsvarande förvärf från en jordägare, som godvilligt avstår mark. En utredning av detta spörsmål synes därför böra komma till stånd, därvid de av motionärerna framförda synpunkter rörande löseskillingens bestämmande jämväl torde böra komma under omprövning.

Utskottets hemställan.

Under åberopande av vad sålunda anförts hemställer utskottet,

I) att riksdagen må — i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 97 samt motionerna I: 260, I: 274, I: 275, II: 447 och II: 454 —

1) *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må, i huvudsaklig överensstämmelse med de i bilagorna A, B och C till detta utlåtande intagna, av utskottet tillstyrkta bestämmelser, utfärda

a) kungörelse angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten,

b) kungörelse med reglementariska föreskrifter angående den statsunderstödda egnahemslåne- och premielåneverksamheten,

c) kungörelse med reglementariska föreskrifter angående den statsunderstödda jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamheten;

2) *dels* godkänna sådan ändring av § 3 tredje stycket av de utav riksdagen 1925 antagna allmänna grunder för upplåtande av kolonat å kronoparker i Norrland och Dalarna, att ledningen av och kontrollen över kolonisationsnämndernas verksamhet skall utövas av statens egnahemsstyrelse i stället för genom jordbruksdepartementet;

3) *dels* för statens egnahemsstyrelse för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 39,500 kronor;

4) *dels* för utlämnande för 1928 av förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlarna för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 810,000 kronor;

5) *dels* för utlämnande för 1928 av statsbidrag till hushållningssällskap för jordförmedlingsverksamhet för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 125,000 kronor;

6) *dels* för utlämnande av premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 800,000 kronor;

7) *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må för 1929 bevilja statslån från egnahemslånefonden intill ett belopp av 20,000,000 kronor, därav 14,500,000 kronor för jord-

brukslägenheter och 5,500,000 kronor för bostadslägenheter;

8) *dels* såsom kapitalökning till egnahemslånefonden för budgetåret 1928—1929 anvisa ett reservationsanslag av 9,000,000 kronor;

9) *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må av jordförmedlingsfondens kapitalbehållning till jordanskaffningslån åt hushållningssällskap, enligt av utskottet härom tillstyrkta grunder, disponera under 1929 tillhoppa högst så stort belopp, att vad som utestår i beviljade jordanskaffningslån icke vid något tillfälle under sagda år överstiger 1,500,000 kronor;

10) *dels ock* medgiva, att den del av jordförmedlingsfondens till ny utlåning disponibla kapitallgång, som ej anvisas såsom jordanskaffningslån jämlikt vad ovan under 9 sägs, må av Kungl. Maj:t under 1929 användas för utlämnande av förlagslån åt aktiebolag och föreningar enligt av utskottet härom tillstyrkta grunder;

II) att riksdagen må

1) i anledning av motionen I: 272 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i syfte att låneunderstöd ur egnahemslånefonden eller annorledes må kunna utgå jämväl för samfällda (kooperativa) jordbruk;

2) i anledning av motionerna I: 118, I: 267, I: 268, I: 269, II: 199, II: 305 och II: 447 i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag rörande beredande av ökade möjligheter för lantarbetare, hemmansägare-, arrendators- och småbrukaresöner samt andra mindre bemedlade eller obemedlade härför lämpliga personer att erhålla egna jordbruk;

3) i anledning av motionerna I: 163 och II: 295 i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida ökade garantier kunna vinnas, att ersättningen vid expropriation enligt gällande lag om expropriation bestämmes till belopp, som närmare än understundom är fallet motsvarar den i anspråk tagna markens verkliga värde, samt genom främjande av avtal under hand eller på annat sätt kostnaderna för ett expropriationsförfarande nedbringas, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen giver anledning;

III) att motionerna I: 118, I: 163, I: 203, I: 204, I: 236, I: 260, I: 267, I: 268, I: 269, I: 270, I: 271, I: 272, I: 273, I: 274, I: 275, I: 276, I: 277, II: 199, II: 295, II: 305, II 357,

68 *Sammansatt andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2.*

II: 360, II: 447, II: 454, II: 455 och II: 456 må, i den mån de icke kunna anses besvarade genom utskottets hemställan här ovan under I och II, icke föranleda någon riksdagens åtgärd.

Beträffande sättet för anskaffande av det såsom kapitalökning tillstyrkta anslaget torde statsutskottet framdeles under riksdagen avgiva förslag.

Stockholm den 11 maj 1928.

På sammansatta andra lag- och jordbruksutskottets vägnar:

C. J. JOHANSSON

Vid ärendets slutbehandling hava närvarit:

från första kammaren: herrar greve *Spens*, *Linder*, *Andersson* i Fältenborg, *Tjällgren*, *Lindhagen*, *Sundberg*, *Gabrielsson* och *Eriksson*^{1 2} i Ljusdal samt

från andra kammaren: herrar *Johansson* i Uppmälby, *Hage*, *Ödström*², *Johanson* i Hallagården, *Pettersson* i Bjälbo, *Olovson* i Västerås, *Hedlund* i Häste och *Adler*.

¹ Deltagit i behandlingen endast av punkterna II) och III).

² Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Bilaga A.

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse

angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten;

given Stockholms slott den

Kungl. Maj:t har, efter riksdagens hörande, funnit gott förordna som följer.

Kap. I.

Om statens egnahemsstyrelse och den statsunderstödda lokala egnahemsorganisationen.

§ 1.

I denna kungörelse omfördäld statsunderstödd egnahemsverksamhet må, under överinseende av statens egnahemsstyrelse och på nedan angivna villkor, utövas av hushållningssällskap, kommuner, aktiebolag och föreningar (låneförmedlare).

Statens egnahemsstyrelse.

§ 2.

Statens egnahemsstyrelse, med säte i Stockholm, har till uppgift att svara för egnahemsärendenas centrala handläggning och därvid utöva ledning, uppsikt och kontroll över låneförmedlarna i vad angår av dem utövad statsunderstödd egnahemsverksamhet och vad därmed sammanhänger samt vidtaga de övriga åtgärder, som enligt denna kungörelse och eljest meddelade föreskrifter ankomma på styrelsen, ävensom att i allmänhet verka för egnahemsverksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling.

§ 3.

Styrelsen består av en chef och *fyra* ledamöter, samtliga utsedda av Kungl. Maj:t, varjämte hos styrelsen anställas tjänstemän och biträden enligt vad därom särskilt bestämmes.

Styrelsen består av en chef och *tre* ledamöter, samtliga utsedda av Kungl. Maj:t, varjämte hos styrelsen anställas tjänstemän och biträden enligt vad därom särskilt bestämmes.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

Chefen, tillika benämnd statens egnahemsinspektör, är i främsta rummet ansvarig för styrelsens förvaltning.

Ledamöterna deltaga i överläggningar och beslut rörande sådana viktigare ärenden, som jämlikt styrelsens av Kungl. Maj:t utfärdade instruktion skola avgöras samfällt av chefen och ledamöterna i plenum.

Till ledamöter böra utses för uppdraget lämpliga och sakkunniga personer, *därav tre* med insikt om egnahemsverksamhetens praktiska bedrivande och företrädande de olika intressen, som därav beröras. *Den fjärde ledamöten, med uppgift att huvudsakligen deltaga vid behandlingen inom styrelsen av frågor rörande medelsförvaltningen och kontrollen däröver, skall representera samarbetet mellan statskontoret och styrelsen.*

Till ledamöter böra utses för uppdraget lämpliga och sakkunniga personer med insikt om egnahemsverksamhetens praktiska bedrivande och företrädande de olika intressen, som därav beröras.

Hushållningssällskapens egnahemsnämnder.

§ 4.

Hushållningssällskap utövar här avsedd statsunderstödd egnahemsverksamhet genom en av sällskapet inrättad, på nedan angivet sätt sammansatt egnahemsnämnd, med uppgift att i sällskapets namn och å dess vägnar bedriva egnahemslåne- och premielåneverksamhet samt jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamhet enligt de i denna kungörelse samt särskilt utfärdade reglementen meddelade bestämmelser samt i övrigt verka för egnahemsverksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling inom sällskapets område.

För egnahemsnämnd skall gälla instruktion, antagen av hushållningssällskapet och godkänd av egnahemsstyrelsen.

§ 5.

Hushållningssällskaps egnahemsnämnd skall bestå av fem ledamöter *eller, där sällskapet av särskild anledning så finner påkallat, sju ledamöter.* Suppleanter utses till *i regel högst* samma antal *som ledamöter.*

Hushållningssällskaps egnahemsnämnd skall bestå av fem ledamöter. Suppleanter utses till samma antal.

Till ledamöter böra utses för uppdraget lämpliga och sakkunniga personer inom sällskapets område företrädande den jordbrukande befolkningen,

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

den jord- och lånesökande allmänhetens intressen, de statligt-administrativa synpunkterna samt förtrogenhet med områdets olikartade bygdeförhållanden.

Av ledamöterna *skall halva antalet och en därutöver väljas* av sällskapet förvaltningsutskott, som även utser suppleanter för dem. Övriga ledamöter och suppleanter utses för statens räkning *och tillsättas av egnahemsstyrelsen*. Ledamot liksom suppleant utses för en tid av högst fyra år.

Egnahemsnämnds ordförande utses bland nämndens ledamöter av sällskapet förvaltningsutskott eller, om förvaltningsutskottet så bestämmer, av nämnden.

Vid egnahemsnämnds sammanträde har en var närvarande ledamot en röst. Såsom nämndens beslut gäller den mening, om vilken de flesta röstande förenat sig, men vid lika röstetal den mening, som biträdes av ordföranden vid sammanträdet; dock må i egnahemsnämnds instruktion kunna göras förbehåll av innebörd, att beslut angående beviljande av egnahemslån eller vidtagande av annan åtgärd, som medför ekonomisk förpliktelse för sällskapet, icke må fattas, därest två *eller, om nämnden består av sju ledamöter, tre* av de utav sällskapets förvaltningsutskott valda ledamöterna motsätta sig beslutet.

Egnahemsnämnds ledamöter svara gent emot sällskapet, en för alla och alla för en, för de nämndens beslut, till vilka de med sina röster bidragit.

§ 6.

De medel, som staten anvisar hushållningssällskap för egnahemsverksamhetens bedrivande, skola hållas avskilda från sällskapets övriga medel samt förvaltas och bokföras jämlikt de grunder, som härom må varda bestämda i egnahemsnämndens instruktion.

Av ledamöterna *väljas tre* av sällskapets förvaltningsutskott, som även utser suppleanter för dem. Övriga ledamöter och suppleanter utses för statens räkning *av Kungl. Maj:t*. Ledamot liksom suppleant utses för en tid av högst fyra år.

Egnahemsnämnden utser en av sina ledamöter att vara ordförande.

Vid egnahemsnämnds sammanträde har en var närvarande ledamot en röst. Såsom nämndens beslut gäller den mening, om vilken de flesta röstande förenat sig, men vid lika röstetal den mening, som biträdes av ordföranden vid sammanträdet; dock må i egnahemsnämnds instruktion kunna göras förbehåll av innebörd, att beslut angående beviljande av egnahemslån eller vidtagande av annan åtgärd, som medför ekonomisk förpliktelse för sällskapet, icke må fattas, därest två av de utav sällskapets förvaltningsutskott valda ledamöterna motsätta sig beslutet.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

Hushållningssällskapet skall ansvara för, att dess egnahemsnämnd tillgodoses med för egnahemsverksamhetens behöriga bedrivande erforderliga tjänstemän och biträden samt nödiga lokaler och inventarier. En av sällskapet anställd jordbrukskonsulent med åliggande att biträda egnahemsnämnden bör — så vida ej annan anordning medgives i nämndens instruktion — vid nämndens sammanträden närvara och föredraga ärendena.

De hushållningssällskapens tjänstemän, som hava till åliggande att biträda egnahemsnämnden, få icke åtaga sig enskilda uppdrag åt jord-säljare.

§ 7.

Hushållningssällskaps egnahemsnämnds förvaltning och räkenskaper skola granskas av tre revisorer, av vilka två väljas av sällskapet och en tillsättes av egnahemsstyrelsen. Av egnahemsstyrelsen tillsatt revisor bör, så vida ej annat av särskilda skäl betingas, vara av handelskammare eller på annat av Kungl. Maj:t godkänt sätt auktoriserad såsom revisor.

Exemplar av revisorernas berättelse avlämnas dels till vederbörande hushållningssällskap, som beslutar rörande ansvarsfrihet för nämndens ledamöter, dels ock till egnahemsstyrelsen, som jämväl skall erhålla del av sällskapets beslut i anledning av revisorernas berättelse.

Revisorerna åtnjuta för uppdraget ersättning av sällskapet.

För revisorerna skall gälla instruktion, antagen av hushållningssällskapet och godkänd av egnahemsstyrelsen.

§ 8.

Därest hushållningssällskap för sin del iakttaga för sällskapets egnahemsverksamhet gällande bestämmelser, understödjer staten verksamheten genom att, i den ordning nedan sägs, ställa låne- och anslagsmedel till förfogande samt lämna bidrag till bestridande av de med egnahemsverksamheten förenade förvaltningskostnader och förluster.

Egnahemsombud och egnahemskommittéer i kommunerna.

§ 9.

Hushållningssällskaps egnahemsnämnd skall utse egnahemsombud, i regel ett ombud för varje kommun inom sällskapets område, med uppgift att biträda nämnden och verka för egnahemsverksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling inom ombudets distrikt. Där särskilda skäl sådant betinga, må ombuds distrikt omfatta två eller flera intill varandra liggande kommuner eller ock del av kommun.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Till egnahemsombud bör utses person i orten, som har intresse för egnahemsverksamheten samt besitter för uppdraget goda personliga förutsättningar.

Det ankommer på sällskapet att besluta, huruvida och enligt vilka grunder egnahemsombud må för uppdraget tilldelas ersättning av sällskapet, börande härom meddelade föreskrifter intagas i egnahemsnämndens instruktion.

§ 10.

En var kommun äge att, genom det organ som utövar kommunens beslutanderätt, välja två egna representanter, företrädande huvudsakligen den ene de jord- och lånesökandes krets och den andre de jordägandes, att jämte det enligt § 9 för kommunen utsedda egnahemsombud bilda kommunens egnahemskommitté med uppgift att, under egnahemsombudets ordförandeskap, biträda egnahemsnämnden och verka för egnahemsverksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling inom kommunen. Är kommun delad i två eller flera ombudsdistrikt, må två sådana representanter väljas för vart och ett av kommunens ombudsdistrikt.

Kommun, som valt representanter till egnahemskommitté, har att härom underrätta egnahemsnämnden.

Låneförmedlande kommuner, aktiebolag och föreningar.

§ 11.

Mom. 1. Såsom villkor för att kommun må utöva i denna kungörelse omförmäld statsunderstödd egnahemsverksamhet gäller, att kommunen skall hava antagit instruktion med reglementariska föreskrifter rörande verksamheten, vilken instruktion skall vara godkänd av egnahemsstyrelsen.

Mom. 2. I instruktionen skola bestämmelser finnas intagna i, bland annat, följande avseenden, nämligen

a) angående det kommunala organ, som skall handhava kommunens hithörande egnahemsverksamhet, samt om detta organs sammansättning och befogenhet med avseende å verksamheten, samt

b) att för verksamheten skola föras särskilda räkenskaper.

§ 12.

Mom. 1. Såsom villkor för att aktiebolag eller förening må utöva i denna kungörelse omförmäld statsunderstödd egnahemsverksamhet gäller:

a) att aktiebolaget skall vara behörigen registrerat;

b) att föreningen skall vara registrerad såsom ekonomisk förening;

c) att aktiebolaget eller föreningen har till uppgift att befrämja för- c) att aktiebolaget eller föreningen har, där ej Kungl. Maj:t av sär-

(Kungl. Maj:ts förslag.)

värvandet av egnahem samt av Kungl. Maj:t, vid prövning i varje särskilt fall, finnes vara lämplig såsom mellanhand vid den statsunderstödda egnahemsrörelsen och bereda tillräcklig trygghet för, att egnahems förvärvande av mindre bemedlade personer bliver på ett oegennyttigt och ändamålsenligt sätt befrämjat;

d) att en å statens vägnar av egnahemsstyrelsen utsedd ledamot i bolagets eller föreningens styrelse skall äga deltaga i överläggningarna men ej i besluten;

e) att ett av egnahemsstyrelsen tillsatt ombud skall äga å statens vägnar deltaga i granskningen av bolagets eller föreningens räkenskaper och förvaltning;

f) att bolagets bolagsordning eller föreningens stadgar äro upprättade i överensstämmelse med nedan i mom. 2 angivna grunder; samt

g) att bolaget eller föreningen skall hava antagit instruktion med reglementariska föreskrifter rörande hithörande verksamhet, vilken instruktion skall vara godkänd av egnahemsstyrelsen.

Mom. 2. Den för bolaget gällande bolagsordning liksom de för föreningen gällande stadgar skola, jämte annat, innehålla:

a) att föremålet för bolagets eller föreningens verksamhet är att främja förvärvandet av egna hem;

b) att under bolagets eller föreningens bestånd ej till aktieägarna eller medlemmarna må för något år såsom vinstutdelning utbetalas mer än en viss, i bolagsordningen eller stadgarna bestämd procent å inbetalade aktiekapitalet eller insatserna;

c) att föreningens räkenskaper skola avslutas för år;

d) bestämmelse huru stor del av föreningens årsvinst skall avsättas till reservfond, innan vinstutdelning till föreningsmedlemmarna må äga rum;

e) bestämmelse, huruvida, i händelse till aktieägarna eller medlemmarna under något år icke utbetalats såsom vinstutdelning vad de må i sådant avseende för ett år högst utbekomma, underskjutande beloppet må kunna framdeles under bolagets eller föreningens bestånd eller vid dess upplösning till dem utbetalas eller ej;

f) att, om bolaget eller föreningen upplöses, av dess tillgångar ej må till aktieägarna eller medlemmarna utbetalas mer, än som motsvarar inbetalade aktiekapitalet eller insatserna jämte vad enligt bestämmelse,

(Utskottets förslag.)

skilda skäl medgiver undantag, till uteslutande uppgift att befrämja förvärvandet av egnahem medelst statslån och statsanslag samt av Kungl. Maj:t, vid prövning i varje särskilt fall, finnes vara lämplig såsom mellanhand vid den statsunderstödda egnahemsrörelsen och bereda tillräcklig trygghet för, att egnahems förvärvande av mindre bemedlade personer bliver på ett oegennyttigt och ändamålsenligt sätt befrämjat;

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

meddelad på grund av föreskriften i punkt e) här ovan, må kunna till dem utgå;

g) bestämmelser rörande användningen ej mindre under bolagets eller föreningens bestånd av tillgängliga vinstmedel, i den mån desamma icke enligt gällande lag om aktiebolag eller enligt föreningens stadgar skola avsättas till reservfond eller må utbetalas till aktieägarna, än även i händelse av bolagets eller föreningens upplösning av de tillgångar, som kunna återstå, sedan till aktieägarna eller medlemmarna utbetalats vad till dem enligt bolagsordningen eller stadgarna må för sådant fall utgå; samt

h) föreskrift därom att, i händelse bolaget eller föreningen undfår statslån från egnahems-lånefonden eller jordförmedlingsfonden, ändring i bolagsordningen eller stadgarna i något av de avseenden, varom i detta moment förmåles, icke är giltig, med mindre Kungl. Maj:t lämnat medgivande till ändringen.

Mom. 3. I den uti mom. 1 g) omförmälda instruktion skall bestämmelse finnas intagen, bland annat därom, att för bolagets och föreningens statsunderstödda egnahemsverksamhet skola föras särskilda räkenskaper.

Mom. 3. I den uti mom. 1 g) omförmälda instruktion skall, där *Kungl. Maj:t medgivit sådant undantag som i mom. 1 c) avses*, bestämmelse finnas intagen, bland annat därom, att för bolagets och föreningens statsunderstödda egnahemsverksamhet skola föras särskilda räkenskaper.

Mom. 4. För statens räkning förordnad ledamot och förordnat granskningsombud äga att av bolaget eller föreningen åtnjuta ersättning med belopp, som i brist av åsämjande bestämmes av egnahemsstyrelsen.

Ledamot och granskningsombud, som här avses, skola årligen å tid, som bestämmes av egnahemsstyrelsen, till denna inkomma med berättelse över fullgörandet av det dem lämnade uppdrag samt skola i övrigt dels till egnahemsstyrelsen ofördröjligen anmäla, om de finna något förefalla i bolagets eller föreningens egnahemsverksamhet, som strider mot gällande bestämmelser eller eljest icke överensstämmer med en sund utveckling av egnahemsrörelsen, dels ock ställa sig till efterrättelse de föreskrifter egnahemsstyrelsen kan finna nödigt för dem utfärda.

Ledamot och granskningsombud, som nu nämnts, äga att, där fattat beslut icke överensstämmer med hans mening, få denna avvikande mening antecknad i protokollet, respektive revisorernas berättelse.

Kap. II.

Om statslån och statsanslag till låneförmedlarna.

§ 13.

I den ordning och under de villkor nedan sägs må låneförmedlare, som avses i kap. I, kunna av *Kungl. Maj:t* tilldelas a) statslån från egnahemslånefonden (*egnahemsstatslån*), b) statsanslag från anslaget för utlämnande av premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten (*premielåneanslag*) samt c) statslån från jordförmedlingsfonden (*jordanskaffningslån* och *förlagslån*).

§ 13.

I den ordning och under de villkor nedan sägs må låneförmedlare, som avses i kap. I, kunna tilldelas a) statslån från egnahemslånefonden (*egnahemsstatslån*), b) statsanslag från anslaget för utlämnande av premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten (*premielåneanslag*) samt c) statslån från jordförmedlingsfonden (*jordanskaffningslån* och *förlagslån*).

Egnahemsstatslån.

§ 14.

Egnahemsstatslån är avsett att av låneförmedlare användas för utlämnande av egnahemslån för jordbrukslägenheter och egnahemslån för bostadslägenheter, under iakttagande av vad härom stadgas i av *Kungl. Maj:t* utfärdat reglemente för den statsunderstödda egnahemslåne- och premielåneverksamheten.

§ 15.

Låneförmedlare, som önskar erhålla egnahemsstatslån, skall före den 10 november året näst före det, för vilket lånet sökes, till egnahemsstyrelsen därom ingiva till *Kungl. Maj:t* ställd ansökning, enligt av egnahemsstyrelsen fastställt formulär. Det åligger egnahemsstyrelsen att så snart ske kan med eget utlåtande överlämna ansökningarna till *Kungl. Maj:t*.

§ 16.

Av *Kungl. Maj:t* beviljat egnahemsstatslån må, efter ingången av det år, för vilket lånet beviljats, och sist innan amorteringsskyldighet jämlikt § 18 mom. 2 inträder, av vederbörande låneförmedlare lyftas i statskontoret i mån av behov, börande låneförmedlare därvid beräkna behovet med hänsyn till å ena sidan det belopp, som kan förväntas bliva under

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

skälig tid framåt, i regel ett halvt år, utbetalt å beviljade egnahemslån, samt å andra sidan av låneförmedlaren redan innehavd tillgång av lyftade men ej utbetalda lånemedel. Statslånebelopp, som icke uttagits under sålunda föreskriven tid, återfaller till fonden.

Låneförmedlande bolag och förening skall därjämte, innan någon del av statslånet må utbekommas, till statskontoret avlämna av statskontoret godkänd säkerhet för den avgivna skuldförbindelsens uppfyllande. Dylik låneförmedlare må icke förvägras att under lånetiden utbyta avlämnad säkerhet mot annan, som kan av statskontoret godkännas.

Inteckning uti egnahemslägenhet, beviljad eller lämnad såsom säkerhet för egnahemslån, som av vederbörande låneförmedlare utlämnats från statslånet i fråga, må kunna, därest sådan inteckning deponeras på sätt och under villkor i övrigt, som statskontoret finner lämpliga, särskilt med hänsyn till dess bibehållande vid gällande kraft, av statskontoret antagas såsom säkerhet intill ett belopp, icke överstigande beträffande jordbrukslägenhet fem sjättedelar och beträffande bostadslägenhet tre fjärdedelar av lägenhetens genom taxeringsbevis eller på annat sätt, som statskontoret godkänner, intygade värde vid den tid, då säkerheten erbjudes.

Därest statskontoret under lånetiden skulle finna ställd säkerhet icke vidare vara nöjaktig, skall låneförmedlaren inom av statskontoret förelagd tid, dock minst tre månader, avlämna nya säkerhetshandlingar, som av statskontoret godkännas.

§ 17.

Vad av lyft egnahemsstatslån icke vid utgången av det år, för vilket lånet beviljats, blivit till egnahemslån utlämnat eller eljest disponerat, skall till statskontoret inbetalas före utgången av mars månad nästpåföljande år, där ej Kungl. Maj:t på av låneförmedlaren före utgången av januari månad ingiven ansökning medgiver denne rätt att ytterligare ett år för avsett ändamål innehava statslånebeloppet i fråga. Ränta å belopp, som sålunda återbetalas, skall erläggas i den ordning § 18 mom. 4 stadgar.

§ 18.

Mom. 1. Av låneförmedlare utbekommet egnahemsstatslån skall, i den mån detsamma icke bör inbetalas i sådan ordning, som i §§ 17 och 25 sägs, med avseende å återbetalningen delas i en amorteringsdel, utgörande två femtedelar av utbekommet statslånebelopp, samt en stående del, utgörande tre femtedelar av samma belopp.

Mom. 2. Å amorteringsdelen erlägges, intill dess densamma blivit till fullo gulden, vid statslån, som utlämnats till beredande av egnahemslån för jordbrukslägenheter, en annuitet av sex och en halv procent, och vid statslån, som utlämnats till beredande av egnahemslån för bostadslägenheter, en annuitet av åtta procent. Därvid räknas såsom ränta i förra

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

fallet fyra och en halv procent och i senare fallet fem procent, allt å oguldet kapitalbelopp av amorteringsdelen. Amorteringsskyldigheten inträder, då fråga är om statslån, som utlämnats till beredande av egnahemslån för jordbrukslägenheter, med sjätte året efter utgången av det kalenderår, för vilket lånet beviljats, samt, då fråga är om statslån, som utlämnats till beredande av egnahemslån för bostadslägenheter, med fjärde året efter utgången av det kalenderår, för vilket lånet beviljats. Intill dess kapitalavbetalningen börjar, erlägges endast ränta efter fyra procent om året å statslånets hela belopp. Därefter erlägges, jämte annuiteten å amorteringsdelen, ränta å statslånets stående del, intill dess jämväl denna lånedel till fullo inbetalts, efter fyra och en halv procent om året vid statslån, som utlämnats till beredande av egnahemslån för jordbrukslägenheter, och efter fem procent om året vid statslån, som utlämnats till beredande av egnahemslån för bostadslägenheter.

Mom. 3. Egnahemstatslånets stående del kan, där ej sådant förhållande varom i § 19 sägs, mellankommer, från statens sida icke uppsägas, förrän amorteringsdelen till fullo gulddits, och åtnjuter låneförmedlaren därvid sex månaders uppsägning. I varje fall skall likväl den stående delen vara gulden inom fem år, från det sista inbetalningen å amorteringsdelen bort fullgöras.

Mom. 4. Ränta och amortering å statslån skall för varje år av låneförmedlare inbetalas till statskontoret före utgången av mars månad nästföljande år; skolande sålunda den första amorteringen verkställas, då fråga är om statslån, som utlämnats till beredande av egnahemslån för jordbrukslägenheter, under det sjunde året från utgången av det år, för vilket lånet beviljats, samt, då fråga är om statslån, som utlämnats till beredande av egnahemslån för bostadslägenheter, under det femte året från utgången av det år, för vilket lånet beviljats.

Mom. 5. Å till betalning förfallet kapitalbelopp, som ej inbetalas till statskontoret inom härför stadgad tid, skall låneförmedlaren erlägga ränta efter sex procent om året från förfallodagen, till dess likvid sker.

§ 19.

Varder av låneförmedlare beviljat egnahemslån icke till fullo utbetalt vid tiden för amorteringstidens inträde eller rätten till utbekommande av egnahemslån eller del därav av låntagaren förverkad eller redan utbetalt egnahemslån helt eller delvis till låneförmedlaren återbetalt i annan ordning än såsom kapitalavbetalning å amorteringsdelen i överensstämmelse med amorteringsplanen, skall det lånebelopp, till vars utbekommande rätten förfallit eller förverkats eller som till låneförmedlaren återbetalts, före mars månads utgång året efter det, då sagda rätt förföll eller förverkades eller återbetalningen ägde rum, jämte ränta inbetalas av låneförmedlaren till statskontoret.

Premielåneanslag.

§ 20.

Premielåneanslag är avsett att av låneförmedlare, som beviljas egnahemsstatslån för utlämnande av egnahemslån för jordbrukslägenheter, användas för utlämnande av premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten å jordbrukslägenheter, under iakttagande av vad här om stadgas i av Kungl. Maj:t utfärdat reglemente för den statsunderstödda egnahemslåne- och premielåneverksamheten.

§ 21.

Låneförmedlare, som önskar erhålla premielåneanslag, skall till egnahemsstyrelsen därom ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökning, enligt av styrelsen fastställt formulär, inom tid, som gäller för ingivande av ansökning om egnahemsstatslån. Det åligger egnahemsstyrelsen att så snart ske kan med eget utlåtande överlämna ansökningarna till Kungl. Maj:t.

§ 22.

Av Kungl. Maj:t beviljat premielåneanslag må av vederbörande låneförmedlare efter ingången av det år, för vilket anslaget beviljats, och, så vida ej annat av Kungl. Maj:t medgives, före den 1 november samma år på en gång eller i skilda delar lyftas i statskontoret emot avlämnande av en utav låneförmedlaren utställd, av statskontoret godkänd förbindelse, som skall innefatta låneförmedlarens åtagande att använda erhållet anslag för utlämnande av premielån enligt härom meddelade föreskrifter samt att till statskontoret eller order återbetala statsanslaget eller del därav under de förutsättningar och i den ordning i §§ 23 och 25 stadgas.

§ 23.

Vad av anvisat premielåneanslag icke vid utgången av det år, för vilket anslaget beviljats, blivit till premielån disponerat, skall till statskontoret inbetalas före utgången av mars månad nästpåföljande år, där ej Kungl. Maj:t på av låneförmedlaren före utgången av januari månad ingiven ansökning medgiver denne rätt att ytterligare ett år innehåva sålunda odisponerat anslagsbelopp.

Varder av låneförmedlare beviljat premielån icke till fullo utbetalt inom föreskriven tid för lånets utbekommande eller rätten till utbekommande av premielån eller del därav av låntagaren förverkad eller redan utbetalt premielån helt eller delvis återbetalt till låneförmedlaren, skall det belopp, till vars utbekommande rätten förfallit eller förverkats eller som till låneförmedlaren återbetalts, före mars månads utgång året efter det,

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

då sagda rätt förföll eller förverkades eller återbetalningen ägde rum, inbetalas av låneförmedlaren till statskontoret.

Det åligger egnahemsstyrelsen att årligen senast den 1 mars meddela statskontoret erforderliga uppgifter angående de belopp, en var låneförmedlare har att jämlikt denna paragraf inbetala.

Gemensamma föreskrifter om egnahemsstatslåns och premielåneanslags tillgodonjutande.

§ 24.

Låneförmedlare, som tilldelats egnahemsstatslån eller premielåneanslag, är skyldig att beträffande här avsedd egnahemslåne- och premielåneverksamhet ställa sig till efterrättelse de föreskrifter och anvisningar, som egnahemsstyrelsen må meddela, samt att lämna styrelsen omedelbar tillgång till samtliga verksamheten berörande räkenskaper och handlingar ävensom att till styrelsen avgiva de redogörelser över verksamheten, som skola lämnas enligt instruktion eller av styrelsen meddelade särskilda föreskrifter.

§ 25.

Finner egnahemsstyrelsen, att låneförmedlare, som tilldelats egnahemsstatslån eller premielåneanslag, använt sådant belopp i strid mot gällande bestämmelser eller eljest brutit i låneförmedlarens skyldigheter rörande tillgodonjutandet av lånet eller anslaget, äger styrelsen anmäla förhållandet för Kungl. Maj:t, som bestämmer, huruvida beloppet skall vara förfallet till återbetalning.

Sådan anmälan må jämväl göras av statskontoret, därest låneförmedlare icke ställer sig till efterrättelse meddelade bestämmelser i fråga om ränte- och kapitalavbetalningar.

Jordanskaffningslån.

§ 26.

Jordanskaffningslån är avsett att av hushållningssällskap användas för inköp av viss fastighet, lämplig att helt eller delvis användas för bildande av egna hem huvudsakligen för jordbruksändamål, samt för bestridande av de för fastighetens exploatering i dylikt syfte förenade kostnader.

§ 27.

Hushållningssällskap, som önskar erhålla jordanskaffningslån, skall till statens egnahemsstyrelse därom ingiva till *Kungl. Maj:t ställd* ansökning.

Hushållningssällskap, som önskar erhålla jordanskaffningslån, skall till statens egnahemsstyrelse därom ingiva ansökning.

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

Vid ansökningen skola fogas:

a) i huvudskrift eller bestyrkt avskrift handling, utvisande, att sökanden inköpt eller å auktion inropat det jordområde, till vars förvärvande lånet avses, eller att sökanden har anbud att få till visst pris och på angivna villkor inköpa området;

b) beskrivning över området ävensom efter besiktning verkställd utredning angående fastighetens lämplighet för inköp och styckning; samt

c) preliminär plan för områdets styckning, exploatering och försäljning jämte kostnadsberäkningar.

Det åligger egnahemsstyrelsen att skyndsamt föranstalta om erforderlig ytterligare utredning i ämnet samt därefter *med eget utlåtande underställa ansökningen Kungl. Maj:ts prövning.*

§ 28.

Sedan *Kungl. Maj:t* beviljat hushållningssällskap jordanskaffningslån samt därvid godkänt fastighetens inköp och plan för exploateringen, äger sällskapet att på en gång eller i skilda delar lyfta lånet i statskontoret mot avlämnande av till statskontoret eller order ställd, av statskontoret godkänd skuldförbindelse, innefattande sällskapets åtagande att *dels* använda lånet enligt härom stadgade bestämmelser, *dels* vederbörligen fullgöra vad som föreskrives om erläggande av ränta å lånet och om verkställande av återbetalning av lånet eller del därav, *dels ock* i övrigt ställa sig till efterrättelse samtliga för lånets åtnjutande liksom för sällskapets ifrågakommande verksamhet meddelade eller i särskild ordning utfärdade föreskrifter.

§ 29.

Å lyftat jordanskaffningslån erlägges ränta efter fyra procent om året, att av hushållningssällskapet inbetalas till statskontoret före mars månads utgång följande år.

§ 30.

Hushållningssällskap, som tilldelats jordanskaffningslån, är skyldigt att beträffande här avsedd jordanskaffningsverksamhet ställa sig till efterrättelse de föreskrifter och anvisningar, som egnahemsstyrelsen må meddela, samt att lämna styrelsen liksom egnahemsnämndens revisorer omedelbar tillgång till samtliga verksamheten berörande räkenskaper och handlingar ävensom att till styrelsen avlämna de redogörelser över verksamheten, som enligt instruktion eller av styrelsen meddelade särskilda föreskrifter skola lämnas.

§ 31.

Finner egnahemsstyrelsen, att hushållningssällskap antingen icke är i behov av att fortfarande innehava belopp, som tilldelats sällskapet såsom jordanskaffningslån, eller använt sådant belopp i strid mot gällande bestämmelser eller eljest brustit i sällskapets skyldigheter rörande tillgodonjutandet av lånet, äger styrelsen anmäla förhållandet för Kungl. Maj:t, som bestämmer, huruvida beloppet skall vara förfallet till återbetalning.

Sådan anmälan må jämväl göras av statskontoret, därest sällskapet icke ställer sig till efterrättelse meddelade bestämmelser i fråga om ränte- och kapitalavbetalningar.

Förlagslån.

§ 32.

Förlagslån är avsett att av aktiebolag eller förening, som omförmäles i kap. I, användas såsom rörelsekapital vid inköp och exploatering av fastighet, lämplig att helt eller delvis användas för bildande av egna hem huvudsakligen för jordbruksändamål.

§ 33.

Aktiebolag eller förening, som önskar erhålla förlagslån, skall till egnahemsstyrelsen därom ingiva till Kungl. Maj:t ställd ansökning. Det åligger egnahemsstyrelsen att skyndsamt föranstalta om erforderlig utredning i ämnet samt därefter med eget utlåtande underställa ansökningen Kungl. Maj:ts prövning.

§ 34.

Sedan Kungl. Maj:t beviljat aktiebolag eller förening förlagslån samt därvid fastställt plan för lånets återbetalning, äger låntagaren lyfta lånet i statskontoret mot skuldförbindelse och i den ordning i övrigt, som i § 28

sägs rörande jordanskaffningslån, samt mot den säkerhet Kungl. Maj:t vid lånet beviljande närmare föreskriver.

§ 35.

Vad i §§ 29, 30 och 31 sägs om jordanskaffningslån skall i tillämpliga delar även gälla förlagslån.

Kap. III.

Om bidrag av statsmedel till bestridande av låneförmedlarnas förvaltningskostnader och förluster.

§ 36.

Till bestridande av hushållningssällskaps med den statsunderstödda egnahemsverksamheten förenade förvaltningskostnader och å egnahemslånerörelsen uppkommande förluster åtnjuter sällskapet ett årligt statsbidrag motsvarande

a) ett belopp (*procentbidraget*) av 0.55 procent av sällskapets kapitalskuld till egnahemslånefonden vid nästföregående års utgång, vilket procenttal beträffande sällskapets hela kapitalskuld till fonden dock minskas med 0.01 för varje fullt miljon kronor, varmed kapitalkulden överskjuter 3,000,000 kronor, därvid emellertid skall iakttagas, att procenttalet ej i något fall må nedsättas under 0.3; samt

b) för ett vart av sällskapet under nästföregående år beviljat egnahemslån ett *tilläggsbidrag* av beträffande a) Norrbottens läns hushållningssällskap 60 kronor, b) Västerbottens och Jämtlands läns hushållningssällskap 50 kronor, c) Västernorrlands, Gävleborgs, Kopparbergs och Värmlands läns hushållningssällskap 40 kronor samt d) övriga hushållningssällskap 30 kronor.

Uppstår å vad sålunda anvisats överskott hos sällskapet, skall överskottet tillföras en av sällskapet ägd och förvaltd riskfond för egnahemslånerörelsen. Denna fonds tillgångar må dock icke, utan tillstånd av Kungl. Maj:t, användas för andra ändamål än dem, som avses i denna paragrafs första stycke.

§ 37.

Till bestridande av låneförmedlande kommuns, aktiebolags eller förenings med den statsunderstödda egnahemsverksamheten förenade förvaltningskostnader och å egnahemslånerörelsen uppkommande förluster åtnjuter en var dylik låneförmedlare ett årligt statsbidrag motsvarande 0.5 procent av låneförmedlarens kapitalskuld till egnahemslånefonden vid nästföregående års utgång.

§ 38.

Hushållningssällskap, som beviljats jordanskaffningslån, åtnjuter, utöver i § 36 omförmälda statsbidrag, därjämte ett årligt statsbidrag (*jordanskaffningsbidrag*), avsett att utgöra ersättning för av jordanskaffningsverksamheten föranledda försäljnings- och förvaltningskostnader samt utgående med belopp motsvarande 3 procent av försäljningssumman å under nästföregående år försålda lotter från sådan fastighet, som sällskapet förvärvat och enligt fastställd plan exploaterat medelst anlitan- de av jordanskaffningslån.

§ 39.

Det åligger egnahemsstyrelsen att årligen före den 1 juli till Kungl. Maj:t inkomma med, av erforderlig utredning åtföljd, uppgift om de belopp, som jämlikt §§ 36—38 må tillkomma en var låneförmedlare.

§ 40.

Beträffande redovisning av vinst och täckning av förlust, som må uppkomma å hushållningssällskaps med anlitan- de av jordanskaffningslån be- drivet jordanskaffningsföretag, skall följande gälla.

a) Därest de å företaget erhållna inkomsterna överstiga ett belopp motsvarande fastighetens inköpssumma samt de verkliga kostnaderna för de med fastighetens exploatering enligt fastställd plan förenade åtgärderna (däri ej inräknade sådana kostnader, som äro avsedda att täckas med det i § 38 omförmälda statsbidrag) och för ränteutgifter, skall överskottet delas lika mellan staten och sällskapet. Av sällskapets vinstandel skall $\frac{4}{5}$ avsättas till en av sällskapet förvaltd riskfond för jordanskaffningsverksamheten, medan återstående $\frac{1}{5}$ må disponeras fritt av sällskapet. Sällskapets nu sagda riskfond må endast användas för ändamål, som nedan under b) sägs. Statens vinstandel skall tillföras statens riskfond för jordanskaffningsverksamheten, förvaltd av statskontoret.

b) Därest inkomsterna åter understiga de under a) omförmälda utgifter, skall underskottet i första hand täckas med anlitan- de av sällskapets egen riskfond för jordanskaffningsverksamheten. Förslå ej denna fonds tillgångar därtill, täcker staten den kvarvarande bristen med anlitan- de av i första hand statens riskfond för jordanskaffningsverksamheten.

c) Det åligger hushållningssällskap, som beviljats jordanskaffningslån, att ordna sin bokföring så, att egnahemsstyrelsen äger möjlighet att vid varje tillfälle utan svårighet förskaffa sig kännedom om jordanskaffningsföretagets ekonomiska ställning.

d) Egnahemsstyrelsen har att göra framställning till Kungl. Maj:t i ärende, som avser täckande med statsmedel av under b) omförmäلت underskott.

Kap. IV.

Övergångsbestämmelser.

§ 41.

Denna kungörelse skall, där ej annat följer av bestämmelserna i § 42, träda i kraft den 1 januari 1929.

Genom densamma upphävas:

1) kungörelsen den 27 juni 1919 (nr 483) angående allmänna villkor och bestämmelser för statens egnahemslånerörelse med däri senare gjorda ändringar;

2) kungörelsen den 27 juni 1919 (nr 484) angående allmänna villkor och bestämmelser för lån från jordförmedlingsfonden;

3) kungörelsen den 26 september 1919 (nr 622) med särskilda föreskrifter angående erhållande och tillgodonjutande av statslån från jordförmedlingsfonden;

4) kungörelsen den 26 september 1919 (nr 623) med särskilda föreskrifter angående erhållande och tillgodonjutande av statslån från egnahemslånefonden;

5) kungörelsen den 25 maj 1923 (nr 128) angående premielån till egnahemslåntagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten;

6) kungörelsen den 19 mars 1926 (nr 55) angående utlämnande av förlagslån från jordförmedlingsfonden; samt

7) kungörelsen den 18 mars 1927 (nr 119) angående statsbidrag till hushållningssällskap för jordförmedlingsverksamhet.

§ 42.

Vad i §§ 2 och 3 ovan stadgas om egnahemsstyrelsens inrättande och verksamhet skall träda i tillämpning från och med den 1 juli 1928, och skola till följd därav de uppgifter, som jämlikt bestämmelser i de uti § 41 andra stycket omförmälda kungörelser eller eljest meddelade föreskrifter ankomma på egnahemsavdelningen eller egnahemsinspektören i jordbruksdepartementet, från och med sist sagda dag handhavas av egnahemsstyrelsen.

Bestämmelserna i §§ 15, 21, 27 och 33 här ovan skola, i stället för de i ämnet nu gällande föreskrifter, tillämpas jämväl före den 1 januari 1929 beträffande lån och anslag, som sökas för 1929.

De i § 41 andra stycket omförmälda kungörelser skola även efter den 31 december 1928 lända till efterrättelse i vad angår däri omförmälda lån, bidrag och anslag, som beviljats eller beviljas för tid före 1929.

§ 43.

Föreskrifter, som i övrigt må erfordras för övergången till de i denna kungörelse stadgade bestämmelser, meddelas av Kungl. Maj:t.

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse

**med reglementariska föreskrifter rörande den statsunderstödda
egnahemslåne- och premielåneverksamheten;**

given Stockholms slott den

Kungl. Maj:t har, efter riksdagens hörande, funnit gott fastställa följande reglementariska föreskrifter att lända till efterrättelse vid bedrivande av egnahemslåne- och premielåneverksamhet, varom förmåles i kungörelse angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten.

Allmänna bestämmelser om egnahemslåneverksamheten.

§ 1.

I den ordning och under de villkor nedan sägs må egnahemslån utlämnas till person, som avses i § 2, för att bereda honom tillfälle att å landsbygden eller å till stad hörande område, för vilket stadsplan ej blivit fastställd, förvärva sådant eget hem, där låntagaren — med de i § 14 stadgade undantag — äger såväl jordområdet som därå uppförda byggnader. Dylikt egnahemslån må avse antingen jordbrukslägenhet (*jordbrukslån*) eller bostadslägenhet (*bostadslån*).

Enligt vad härom stadgas i § 15 må egnahemslån utlämnas jämväl för utvidgning och förbättring av jordbrukslägenhet, som sökanden redan innehar, till ett mera bärkraftigt jordbruk, så ock för bostadslägenhets omläggning till jordbrukslägenhet (*tilläggslån*).

§ 2.

Egnahemslån må ej tilldelas annan person, man eller kvinna, än den, som är svensk medborgare, minst 21 år gammal, gjort sig känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel och visserligen ej saknar medel att i någon mån bidra till genomförande av med lånet avsett företag men är i behov av kraftigt bistånd härför samt prövas äga goda personliga förutsättningar för genomförandet av företaget, däri inbegripet, då fråga är om jordbrukslån och tilläggslån, drivande av ett mindre jordbruk.

§ 3.

Jordbrukslån bör beviljas i syfte att främja nybildning av jordbruk och bör sålunda i regel icke beviljas i andra fall, än där sökanden åsyftar

1) att genom nyodling och nybyggnad bilda ett helt och hållet nytt jordbruk eller

2) att genom mera väsentligt nyodlings-, byggnads- eller grundförbättringsarbete i avsevärd mån förbättra eller utvidga förut bestående jordbruk eller sådan del därav, som är avsedd att bilda en ny självständig lägenhet, eller

3) ändock att mera väsentligt nyodlings-, byggnads- eller grundförbättringsarbete icke är avsett att komma till utförande

a) att friköpa torp eller annan jordbrukslägenhet, som sökanden innehar under nyttjanderätt, eller

b) att förvärva bolagsfastighet eller annan fastighet, som ej brukas eller bebos av ägaren själv.

Lägenheten bör befinnas lämplig till jordbruk med härför tjänlig jord och ändamålsenlig storlek samt erforderlig tillgång av olika markslag, varjämte upplåtelsevillkoren böra vara för köparen skäliga.

Jordbrukslån bör företrädesvis beviljas för förvärv av lägenhet av den storlek, att bärkraftigt jordbruk uppstår, varå brukaren med familj erhåller bärgning och sysselsättning; dock må jordbrukslån ock beviljas för förvärv av jordbrukslägenhet av mindre storlek, avsedd till hantverkare- eller arbetaresmåbruk eller dylikt.

Lägenhet må anses såsom jordbrukslägenhet, därest å densamma kunna födas minst två kor. Annan lägenhet betraktas i lånehänseende såsom bostadslägenhet. Lägenhet må dock betraktas såsom jordbrukslägenhet, även om två kor icke kunna födas därå, för så vitt innehavaren beräknas kunna, genom anläggande av växthus eller liknande anordning, erhålla sin väsentliga utkomst av trädgårdsbruk å lägenheten.

§ 4.

Bostadslån bör i regel icke beviljas i andra fall, än där sökanden åsyftar att genom nybyggnad bilda ett nytt eget hem. Om särskilda skäl därtill föranleda, må bostadslån likväl kunna beviljas, ändock att nybyggnad icke är avsedd att komma till utförande, såsom då fråga är om inlösen av jord till byggnad å ofri grund eller inköp av bostadslägenhet, som sökanden innehar under nyttjanderätt.

§ 5.

Mom. 1. Egnahemslån må ej utgå, där det med ledning av uppgjort köpeavtal, värderingsinstrument, brandförsäkringshandlingar, kostnadsförslag eller andra tillgängliga handlingar av låneförmedlaren beräknade värdet å jorden jämte därå befintliga eller för uppförande avsedda bygg-

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

nader överstiger: för obebyggd jordbrukslägenhet 15,000 kronor, för bebyggd jordbrukslägenhet 12,000 kronor och för bostadslägenhet 10,000 kronor; dock att för visst län eller särskild ort Kungl. Maj:t kan medgiva låneförmedlare, efter därom gjord ansökning, rätt att utlämna egnahemslån för obebyggda jordbrukslägenheter, där lägenhetens värde överstiger 15,000 kronor men icke 20,000 kronor, ävensom för bebyggda jordbrukslägenheter, där värdet överstiger 12,000 kronor men icke 16,000 kronor.

Lägenhet, där en mera omfattande ombyggnad erfordras, må anses såsom obebyggd.

Mom. 2. Egnahemslån skall med i §§ 13, 14 och 15 angivna undantag utgå med minst hälften samt, då fråga är om jordbrukslägenhet, med högst fem sjättedelar och, då fråga är om bostadslägenhet, med högst tre fjärdedelar av det på sätt i mom. 1 sagts beräknade värdet å lägenheten.

Där egnahemslån utgår till inlösen av jord till byggnad på ofri grund, må lån lämnas till mindre belopp än hälften av jordens och byggnadens sammanlagda värde.

§ 6.

Den, som önskar erhålla egnahemslån, skall därom skriftligen ansöka, enligt fastställt formulär, hos vederbörande egnahemslåneförmedlare.

Låneförmedlaren skall genom sakkunnig person verkställa besiktning av lägenheter, för vilka egnahemslån blivit sökta.

Låneansökningar skola prövas och avgöras minst fyra gånger om året på fastställda tider, för såvitt särskilda hinder härför ej föreligga.

Den närmare ordningen för ansökningars avgivande och handläggning fastställs i instruktion för låneförmedlaren.

§ 7.

Rörande varje egnahemslån skall, innan någon del därav må av låntagaren uppbäras, mellan låneförmedlaren och låntagaren upprättas fullständigt lånekontrakt i två exemplar, av vilka vardera kontrahenten skall taga ett. I lånekontraktet skola bestämmelser i följande avseenden finnas intagna, nämligen:

beträffande belägenheten, storleken och värdet av den lägenhet, för vars förvärvande lånet lämnas, samt densammes egenskap av jordbrukslägenhet eller bostadslägenhet;

rörande lånets belopp, säkerheten och villkoren i fråga om ränta och återbetalning;

huruvida lånet må lyftas på en gång eller i särskilda terminer, samt angående sättet och villkoren för lånets utbekommande;

angående viss tid, inom vilken lånet skall vara till fullo uttaget, vid äventyr att rätten till utbekommande av ej lyft belopp skall vara förverkad;

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

beträffande vilka byggnader böra å lägenheten uppföras, deras beskaffenhet och tiden, inom vilken de böra vara fullbordade;

rörande låntagarens skyldigheter i fråga om lägenhetens hävdande och underhållande samt byggnadernas brandförsäkrande;

angående den kontroll från låneförmedlarens sida, som låntagaren skall vara skyldig underkasta sig; samt

därom, att möjligen uppkommande tvister mellan låneförmedlaren och låntagaren beträffande tillämpningen av lånekontraktets bestämmelser skola, där icke ärendet ankommer på prövning av överexekutor, avgöras av skiljemän i enlighet med därom gällande lag samt att klander mot skiljemännens beslut icke må äga rum.

I lånekontraktet må icke tiden för vare sig lånets uttagande till fullo eller i kontraktet bestämda byggnaders fullbordande bestämmas senare än till den tidpunkt, då amorteringsskyldigheten inträder.

§ 8.

Låneförmedlare äger ej — utom i fall, varom i §§ 13, 14 och 15 sägs — betinga sig annan säkerhet för egnahemslån än första inteckning i lägenheten.

Utan hinder av vad nu föreskrivits må sådana inteckningar för annat än fordran, vilka icke hava avsevärd betydelse för egnahemslägenhetens värde, kunna få kvarstå med bättre förmånsrätt än till säkerhet för egnahemslån lämnad inteckning; ägande tillika låneförmedlare, utan hinder av dessa bestämmelser, att, sedan lånekontrakt upprättats, såsom förskott å beviljat egnahemslån utbetala större eller mindre del därav mot säkerhet, som låneförmedlaren prövar tillfredsställande, i vilket fall emellertid intecknings-säkerhet, som ovan sagts, skall vara för hela egnahemslånet ställd senast före början av det år, med vilket amorteringsskyldigheten inträder, vid äventyr att egnahemslånet anses hava förverkats och vad i förskott utbetalts skall jämte ränta genast återbetalas till låneförmedlaren.

§ 9.

I fråga om ränta och återbetalning må ej i det uti § 7 omförmälda lånekontrakt betingas andra villkor än i § 18 av kungörelsen angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten stadgats angående egnahemsstatslån, dock med undantag i följande avseenden, nämligen:

1) att tiden, inom vilken de årliga ränte- och kapitalavbetalningarna skola vara av låntagaren fullgjorda, må kunna bestämmas annorlunda än i nyssnämnda § 18 mom. 4 sägs, dock ej tidigare än till november månad det år, för vilket betalningen utgår;

2) att låntagaren skall äga att, därest han så önskar, ej mindre under amorteringstiden på en gång infria återstoden av amorteringsdelen än

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

även före lånetidens utgång inbetala egnahemslånets stående del i dess helhet eller delvis; samt

3) att låneförmedlaren må kunna förbehålla sig rätt att under nedan angivna förutsättningar uppsäga egnahemslånet till inbetalning å tid, som låneförmedlaren bestämmer, nämligen:

a) om låntagaren ej fullgör vad i kontraktet föreskrivits i fråga om lägenhetens bebyggande;

b) om låntagaren visar sig försumlig i att erlægga föreskriven ränte- och kapitalavbetalning eller livförsäkringsavgift;

c) om låntagaren försummar att erlægga brandförsäkringsavgift för lägenheten eller eljest åsidosätter för brandförsäkringens giltighet stadgade villkor;

d) om fastigheten vanvårdas till jord och byggnad eller om byggnad nedrives eller bortflyttas och värdet å lägenheten därigenom eller till följd av skogs avverkande eller eljest så minskas, att säkerheten för egnahemslånet ej vidare kan anses fullt betryggande;

e) om äganderätten eller beträffande i § 14 omnämnda lägenheter besittningsrätten eller tomträtten till lägenheten i dess helhet eller del därav genom köp eller annat fång från låntagaren övergår i andra fall, än då lägenheten i dess helhet övertages antingen av efterlevande make eller av bröstarvinge eller av efterlevande make och bröstarvinge, vilka behålla lägenheten oskiftad, eller ock av annan person, vilken är behörig till egnahemslåns erhållande;

f) om låntagaren genom bedräglig uppgift föranlett egnahemslånets eller därmed förenad livförsäkrings beviljande; eller

g) om låntagaren avflyttar från lägenheten under sådana omständigheter, att det kan skäligen antagas, att han eller hans familj icke vidare ämna bebo densamma, eller eljest sådana förhållanden inträffat, att låntagaren, med hänsyn till det med egnahemslånet avsedda ändamål, uppenbarligen icke längre bör få tillgodonjuta detsamma.

§ 10.

På framställning av låneförmedlare äger vederbörande länsstyrelse ombesörja, att räntor och avbetalningar å av låneförmedlaren utlämnade egnahemslån varda i samband med någon kronans uppbörd genom vederbörandes försorg debiterade, uppburna och redovisade.

§ 11.

Med egnahemslån må livförsäkring förenas på sätt härom särskilt beskrives.

§ 12.

Låneförmedlaren skall genom sakkunnig person, på sätt härom närmare bestämmes i instruktion för låneförmedlaren, verkställa inspektion å lägenheter, för vilka egnahemslån beviljats.

Vissa särskilda egnahemslånevillkor.

§ 13.

Den omständigheten, att i fråga om jordbrukslägenhet kronan för fordran å ogulden köpeskilling för marken innehar första inteckningen, skall ej utgöra hinder för att egnahemslån till nödiga byggnaders uppförande utlämnas mot närmast efterföljande inteckning, därest denna bringas att i anseende till förmånsrätten icke stå efter kronans inteckning; skolande sådant egnahemslån utgå med minst hälften och högst fem sjättedelar av värdet utav de innehavaren tillhöriga åbyggnader, som äro avsedda att uppföras å lägenheten.

§ 14.

Utan hinder därav, att läntagaren icke har äganderätt till jordområdet, må egnahemslån utgå

1) för uppförande eller inlösen av byggnader å fastighet, som upplåtits under åborätt enligt lagen om upplåtelse under åborätt av viss jord; samt

2) till förvärfvande av bostadslägenhet, för vilken mark upplåtits med tomträtt eller, beträffande Hvitfeldtska stipendieinrättningen tillhörande mark, med ständigt och oinskränkt besittningsrätt.

För dylika egnahemslån skola, jämte de för egnahemslåneverksamheten i allmänhet gällande villkor och bestämmelser, i den mån de äro tillämpliga och ej strida mot vad här nedan stadgas, följande särskilda villkor och bestämmelser lända till efterrättelse, nämligen

beträffande lån, som avses under 1:

att lånet skall betraktas såsom lån för jordbrukslägenhet;

att lånet skall utgå med minst hälften och högst fem sjättedelar av värdet utav de åbon tillhöriga byggnader, som finnas eller äro avsedda att uppföras å lägenheten;

att i stället för vad i § 9 mom. 3 e) stadgas skall gälla, att låneförmedlare må kunna förbehålla sig rätt att uppsäga egnahemslånet till inbetalning å tid, som låneförmedlaren bestämmer, om åborätten övergår till ny innehavare, varvid dock den nye innehavaren må kunna medgivnas övertaga betalningsansvaret för lånet på oförändrade villkor, därest han antingen varder godtagen såsom åbo på grund av 5 § andra stycket av ovannämnda lag, i vilket fall dylikt övertagande i regel icke bör förvägras, eller ock

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

eljest antages till åbo och prövas lämplig att på oförändrade villkor övertaga sagda betalningsansvar;

att det åligger låneförmedlaren att ofördröjligen hos länsstyrelsen för antecknande i den i 46 § av förenämnda lag omförmälda bok göra anmälan om fordran hos åbo för utlämnat egnahemslån så ock om lämnat medgivande om överflyttning av betalningsansvaret för sådant lån å ny åbo;

att, därest för låneförmedlare uppkommer förlust till kapital eller ränta å till åbo vederbörligen utlämnat egnahemslån, låneförmedlaren skall äga att efter därom hos Kungl. Maj:t gjord framställning samt under förutsättning, att låneförmedlaren gjort vad på honom skäligen ankommit för förhindrande av sådan förlust, av statsmedel erhålla ersättning för vad som förlorats; samt

att, därest åbo vill inlösa fastigheten enligt 33 § i lagen om upplåtelse under åborätt av viss jord, låneförmedlare är berättigad lämna samtycke därtill samt låta lånet utestå under villkor att för lånet, som därefter underkastas de för egnahemslåneverksamheten eljest gällande bestämmelser, ställes inteckningssäkerhet i fastigheten; ävensom

beträffande lån, som avses under 2:

att lånet skall utgå med minst hälften och högst tre fjärdedelar av värdet utav de innehavaren tillhöriga åbyggnader, som finnas eller äro avsedda att uppföras å lägenheten;

att för lån till bostadslägenhet å Hvitfeldtska stipendieinrättningen tillhörig mark låneförmedlare äger antaga den säkerhet, han prövar lämplig; samt

att inteckningar i tomträtt må kunna godtagas såsom säkerhet för egnahemslån i samma utsträckning som inteckningar i fast egendom; dock under villkor dels att vid tiden för lånets beviljande återstår av upplåtelse-tiden så mycket, att denna återstod med minst tjugu år överskjuter den tid, som åtgår till inbetalning av egnahemslånets amorteringsdel, dels ock att tomträttsavtalet är så avfattat, att tomträtten icke under upplåtelse-tiden kan förverkas eller eljest upphöra.

§ 15.

För utlämnande av tilläggs-lån, som omförmäles i § 1 andra stycket, skola, jämte de för egnahemslåneverksamheten i allmänhet gällande villkor och bestämmelser, i den mån de äro tillämpliga och ej strida mot vad här nedan stadgas, följande särskilda villkor och bestämmelser lända till efterrättelse, nämligen

1) att tilläggs-lån må beviljas under förutsättning,

a) att låntagaren innehar ett jordbruk eller annan mindre lägenhet av den art, att han huvudsakligen på grund av jordbrukets eller lägenhetens ringa areal icke av jordbruk kan erhålla erforderlig utkomst; att han vinnlagt sig om nöjaktig skötsel av sitt äldre jordbruk; samt att han

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

åsyftar att, genom förvärv och tillgodogörande av lämplig jord, avsedd att tilläggas lägenheten, (*tillskottsjord*) i väsentlig grad utvidga och förbättra lägenheten till större bärkraft i jordbrukshänseende;

b) att värdet av fastigheten, efter förvärvet av tillskottsjorden och härav möjligen föranledda byggnads- och förbättringsarbeten, icke överstiger det i § 5 angivna maximivärdet för jordbrukslägenhet;

2) att tilläggslånet icke må överstiga fem sjättedelar av det utav låneförmedlaren beräknade tillhopatagna värdet av tillskottsjorden jämte de på grund av förvärvet av tillskottsjorden föranledda byggnads- och förbättringsarbeten å lägenheten, börande tilläggslånet icke i regel understiga hälften av nu angivet värde;

3) att hinder ej möter att såsom säkerhet för tilläggslån godtaga gemensam in-teckning i den äldre lägenheten och tillskottsjorden, om in-teckningen har bästa rätt i tillskottsjorden och sådan förmånsrätt i den äldre fastigheten, att den för tilläggslånet lämnade in-teckning kommer att vara belägen inom fem sjättedelar av fastighetens efter utvidgningen genom värdering av låneförmedlaren beräknade belåningsvärde, under förutsättning tillika att med bättre rätt i den äldre fastigheten in-tecknad gäld utgöres av egnahemslån, hypotekslån, sparbankslån eller annat välordnat fastighetslån; samt

4) att tilläggslånet skall betraktas såsom lån för jordbrukslägenhet.

Premielåneverksamheten.

§ 16.

I den ordning och under de villkor nedan sägs må premielån utlämnas till lämpliga lånesökande personer, som tilldelas jordbrukslån eller tilläggslån, för utförande av nyodlings-, byggnads- eller grundförbättringsarbeten.

§ 17.

Premielån må icke beviljas annan egnahemslåntagare än den, som åsyftar att genom nyodling och nybyggnad bilda ett helt och hållet nytt jordbruk eller att genom mera väsentligt nyodlings-, byggnads- eller grundförbättringsarbete i avsevärd mån förbättra eller utvidga den med jordbrukslånet förvärvade eller med tilläggslånet utvidgade lägenheten och som för sådant ändamål är i behov av understöd.

För att nyodlingsarbete må kunna räknas såsom mera väsentligt, skall minst en hektar jord nyodlas.

Med mera väsentligt byggnadsarbete förstås, att antingen det för lägenheten erforderliga ekonomihuset nyuppföres eller underkastas större ombyggnad eller ock bostadshuset nyuppföres.

§ 18.

Vid utlämnande av premielån bör företräde givas den, som därmed avser att utföra sådana företag som nyodling, uppförande av ekonomihus, gödselstad och dylikt.

§ 19.

Premielån må ej utgå med högre belopp än som motsvarar halva den av låneförmedlaren beräknade arbetskostnaden för de odlings- och byggnadsföretag, som befinnas för lägenheten i fråga böra understödjas; dock må premielån i intet fall överstiga 1,500 kronor.

Å premielån erlägges ej ränta.

§ 20.

Den, som önskar erhålla premielån, skall därom skriftligen ansöka, enligt fastställt formulär, hos vederbörande låneförmedlare. Dylik ansökan bör ingivas samtidigt med ansökningen om egnahemslån och av låneförmedlaren prövas i samband med denna, dock må premielån, därest egnahemstyrelsen av synnerliga skäl så medgiver, kunna få beviljas egnahemslåntagare utan direkt samband med beviljandet av egnahemslånet.

§ 21.

Innan någon del av premielånet till låntagaren utbetalas, skall mellan denne och låneförmedlaren upprättas premielånekontrakt i två exemplar, av vilka vardera kontrahenten skall taga ett. I detta kontrakt skola bestämmelser i följande avseenden finnas intagna, nämligen:

a) angående arten, omfattningen och den beräknade arbetskostnaden för det eller de arbeten, för vilkas utförande premielånet beviljats, ävensom den tid, då varje arbete skall vara fullbordat;

b) rörande premielånets belopp samt tid och ordning för lånets utbetalande;

c) därom att premielåntagaren, om sådant fall inträffar, att låneförmedlaren enligt upprättat lånekontrakt om egnahemslån å lägenheten må till inbetalning uppsäga egnahemslånet, icke därefter äger rätt att utbekomma någon del av premielånet samt är skyldig att, om låneförmedlaren så påfordrar, ofördröjligen återbetala redan utbetokmet premielånebelopp;

d) därom att premielåntagaren, om låneförmedlaren finner arbetena icke hava blivit inom föreskriven tid vederbörligen utförda, är skyldig att, vid påfordran av låneförmedlaren, ofördröjligen återbetala utbetokmet premielånebelopp;

e) därom att premielåntagaren är skyldig underkasta sig den tillsyn över arbetenas utförande, som låneförmedlaren finner nödig;

f) därom att utbetokmet premielån anses guldett, då låneförmedlaren finner arbetena vara inom föreskriven tid vederbörligen utförda, ävensom

Sammanfattning andra lag- och jordbruksutskotts utlåtande Nr 2. 95

(Kungl. Maj:ts förslag.)

(Utskottets förslag.)

angående skyldighet för låneförmedlaren att däröver utfärda skriftligt intyg; samt

g) därom att möjligen uppkommande tvister mellan låneförmedlaren och låntagaren beträffande tillämpningen av premielånekontraktets bestämmelser skola, där icke ärendet ankommer på prövning av överexekutor, avgöras av skiljemän i enlighet med därom gällande lag samt att klander mot skiljemännens beslut icke må äga rum.

I premielånekontraktet må icke tiden för vare sig lånets utbetalande till fullo eller i kontraktet bestämda arbetens fullbordande bestämmas senare än till den tidpunkt, då amorteringsskyldigheten för egnahemslånet inträder, eller, därest premielånet jämlikt § 20 beviljats utan samband med egnahemslånet, tre år efter premielånets beviljande.

Premielån bör till låntagaren utbetalas i den mån arbete vederbörligen utförts. Efter tillstånd av egnahemsstyrelsen må låneförmedlare dock utbetala beviljat premielån i förskott mot säkerhet, som låneförmedlaren prövar vara tillfyllest. Låneförmedlare äger att i stället för kontant utbetalning av premielånebelopp göra motsvarande avdrag å förfallen ränta å egnahemslånet.

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1929.

Bilaga C.

Förslag

till

Kungl. Maj:ts kungörelse

med reglementariska föreskrifter rörande den statsunderstödda jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamheten;

given Stockholms slott den

Kungl. Maj:t har, efter riksdagens hörande, funnit gott fastställa följande reglementariska föreskrifter att lända till efterrättelse vid bedrivande av jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamhet, varom förmäles i kungörelse angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten.

Allmänna bestämmelser.

§ 1.

I detta reglemente omförmäld jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamhet avser att i nedan angiven ordning underlätta för härtill lämpliga jordsökande personer att 1) förvärva tjänlig jord till a) bildande av jordbruksegnahem eller b) utveckling av ofullständiga jordbruk eller 2) frilösa arrendejordbruk huvudsakligen av den storlek, att egnahemslån kan ifrågakomma för arrendejordbrukets förvärvande.

§ 2.

Jord, som ifrågasättes till användning för något i § 1 angivet ändamål, bör med hänsyn till jordmån, läge, avsättningsförhållanden, jordpris och andra på frågan inverkan omständigheter antagas kunna tjänligen användas för ändamålet.

Därest fråga är om till nyodling ifrågasatt jord, bör med särskild uppmärksamhet tillses, att sådan jord är odlingsvärd och kan odlas för rimliga kostnader.

Egendom med tillräckliga, i gott stånd varande byggnader och för större jordbruk särskilt lämplig jord och ägofigur bör ej, utan synnerliga skäl, genom här avsedd verksamhet styckas i annan mån än beträffande sådan del, som utan olägenhet för egendomens rationella drift kan avskiljas och i övrigt lämpar sig för egnahemsändamål.

§ 3.

I den mån jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamheten avser jordbruksegnahem, bör eftersträvas, att sådan brukningsdel bliver av den storlek, att bärkraftigt jordbruk uppstår, varå brukaren med familj erhåller bärgning och sysselsättning. Förutom härför erforderlig areal åker eller odlingsjord bör brukningsdelen, där så kan ske och ortens förhållanden det påkalla, tilläggas skogs- och betesmark för husbehov av bränsle och gagnvirke samt för erforderligt bete å härför lämplig mark.

Där sådant betingas av särskilda omständigheter, må verksamheten ock avse egnahemslägenheter av mindre storlek, avsedda till hantverkare- eller arbetaresmåbruk, trädgårdsbruk eller dylikt.

Ofullständigt jordbruk, som huvudsakligen på grund av ringa areal åker, kultiverad betesmark eller för dessa ändamål lämplig oodlad jord icke giver brukaren erforderlig utkomst av jordbruket, må genom här avsedd verksamhet kunna tilläggas ytterligare jord, så att jordbruket därigenom når om möjligt den storlek, som avses i första stycket.

§ 4.

Jord, som tillhandahålles genom hithörande verksamhet, bör upplåtas till sådant pris och under sådana villkor i övrigt, att tillträdarens kostnad för förvärvet och vad härmed sammanhänger icke bliver högre, än att företaget bör kunna av honom i fortsättningen genomföras.

Jordansökan och egnahemsombuds befattning härmed.

§ 5.

Jordsökande bör vara svensk medborgare, minst 21 år gammal, hava gjort sig känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandel samt prövats äga goda personliga förutsättningar för genomförande av det företag, som avses med jordförvärvet, däri inbegripet drivande av ett mindre jordbruk.

Vid bedömande av jordsökandes lämplighet, därvid hustrus förutsättningar även torde uppmärksammas, bör hänsyn ock tagas till sökandes behov av bistånd för jords anskaffande och hans möjlighet att med till buds stående hjälpmedel bilda ett sådant jordbruk, att han erhåller nöjaktig försörjning.

Då fråga är om förvärv av jord till bildande av nytt jordbruk å obruten mark, bör jordsökandes lämplighet prövas med särskild noggrannhet.

§ 6.

Jordsökande, som önskar påkalla den statsunderstödda egnahemsorganisationens biträde för anskaffande av jord för i § 1 avsedda ändamål, bör

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

härmed till hushållningssällskapets vederbörande egnahemsombud inlämna ansökan enligt av egnahemsstyrelsen fastställt formulär (jordansökan).

Befinnes sökanden uppfylla i § 5 angivna fordringar, bör ombudet söka att inom sitt distrikt till sökanden anvisa lämplig jord samt medverka vid köps avslutande. Därest jordsökande ej kan på så sätt tillgodoses, skall ombudet med eget yttrande skyndsamt insända ansökningen till vederbörande hushållningssällskaps egnahemsnämnd.

Egnahemsombud bör vidare, på uppdrag av och efter anvisningar av vederbörande hushållningssällskaps egnahemsnämnd, biträda nämnden i dess nedan omförmälda jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamhet.

Vad här sägs om egnahemsombud skall, där egnahemskommitté tillsatts, i tillämpliga delar gälla egnahemskommitté.

Hushållningssällskaps egnahemsnämnds allmänna befattning med jordförmedlingsverksamheten.

§ 7.

Hushållningssällskaps egnahemsnämnd bör med anledning av till nämnden inkomna jordansökningar, vilka böra inregistreras i särskild förteckning, och nämndens kännedom i övrigt om behovet att för i § 1 avsedda ändamål uppbringa jord, söka vidtaga erforderliga åtgärder för tillgodoseende av dylika ansökningar och sådant jordbehov.

Egnahemsnämnd bör för den skull för sitt områdes vidkommande

a) söka förvärva ingående kännedom om tillgången å jord för förenämnda ändamål, oavsett om jorden är i enskild eller publik ägo, samt i särskild förteckning inregistrera sålunda erhållna uppgifter,

b) verka för att lämplig jordtillgång genom den enskilda företagsamheten utnyttjas för ifrågakvarande ändamål samt därvid, bland annat, sprida uppgifter om tillgänglig jord,

c) lämna jordsökande, som avses i § 5, anvisning å i den allmänna marknaden salubjuden lämplig jord samt, i mån av behov och möjlighet, biträde vid jordområdes och köpevillkors bedömande, köps avslutande och härmed sammanhängande angelägenheter ordnande, ävensom

d) på begäran av jordsäljare, i mån av behov och möjlighet, granska styckningsplaner, salupris och försäljningsvillkor samt medverka vid utväljandet av köpare ävensom, där så befinnes lämpligt, för jordsäljares räkning och på hans risk enligt skriftligt avtal ombestyras hithörande verksamhets utförande.

d) granska jordsäljares styckningsplaner, salupris och försäljningsvillkor, i anledning därav göra de erinringar och vidtagna åtgärder, som kunna vara av behovet påkallade, samt medverka vid utväljandet av köpare ävensom, där så befinnes lämpligt, för jordsäljares räkning och på hans risk enligt skriftligt avtal ombestyras hithörande verksamhets utförande.

Hushållningssällskaps jordanskaffning medelst användande av jordanskaffningslån.

§ 8.

Därest den jordsökande allmänhetens önskan och behov att förvärva jord för i § 1 angivna ändamål icke kan på ett tillfredsställande sätt tillgodoses genom enskilda jordsäljares verksamhet på området eller eljest genom sådan förmedling, som avses i §§ 6 och 7, bör hushållningssällskapet genom sin egnahemsnämnd vidtaga av förhållandena påkallade åtgärder för bedrivande av jordanskaffningsverksamhet med anlitan av jordanskaffningslån, varom förmäles i kungörelsen angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten.

Sådan jordanskaffningsverksamhet må även igångsättas, därest ett särskilt gynnsamt tillfälle skulle yppa sig till förvärfv av jordområde, som på fördelaktigt sätt synes kunna användas för i § 1 avsedda ändamål.

§ 9.

Vid utövändet av sådan jordanskaffningsverksamhet, som avses i § 8, skall följande iakttagas.

a) Jordköpet sker av hushållningssällskapet, efter förslag av dess egnahemsnämnd. Sedan *Kungl. Maj:t* godkänt köpet, lagfares den inköpta egendomen i sällskapets namn.

a) Jordköpet sker av hushållningssällskapet, efter förslag av dess egnahemsnämnd. Sedan *statens egnahemsstyrelse* godkänt köpet, lagfares den inköpta egendomen i sällskapets namn.

b) Hushållningssällskapet skall genom styckning och försäljning genomföra företaget enligt plan, som godkännes av *Kungl. Maj:t*. Innan sagda plan fastställts, må icke sällskapet avyttra någon del av fastigheten eller avverka eller låta avverka skog å densamma över husbehovet. Företagets genomförande omhändervades av sällskapets egnahemsnämnd, som därvid är underkastad tillsyn och kontroll av egnahemsstyrelsen.

b) Hushållningssällskapet skall genom styckning och försäljning genomföra företaget enligt plan, som godkännes av *egnahemsstyrelsen*. Innan sagda plan fastställts, må icke sällskapet avyttra någon del av fastigheten eller avverka eller låta avverka skog å densamma över husbehovet. Företagets genomförande omhändervades av sällskapets egnahemsnämnd, som därvid är underkastad tillsyn och kontroll av egnahemsstyrelsen.

c) Sällskapet äger försälja lott från det inköpta området, för så vitt försäljningspriset icke med mera än 10 procent över- eller understiger det enligt försäljningsplanen bestämda salupriset. Är avvikelser större, skall beslut om försäljningen i fråga underställas egnahemsstyrelsen.

*(Kungl. Maj:ts förslag.)**(Utskottets förslag.)*

d) Då fråga är om försäljning från området av sådana lägenheter, för vilkas förvärvande egnahemslån må kunna ifrågakomma, äger sällskapet att med lottköparen överenskomma om sådana villkor för köpeskillingens gäldande, att en tiondel betalas kontant vid köpeavtalets ingående eller senast vid tillträdet samt att, därest den del av egnahemslån som må hänföra sig till fastighetens inköp i befintligt skick icke skulle förslå att till fullo gälda återstående nio tiondelar av köpeskillingen, sålunda överskjutande fastighetsskuld må hos sällskapet innestå mot säkerhet av inteckning i fastigheten, liggande närmast efter den för egnahemslånet lämnade inteckning, att av köparen förräntas efter fem procent om året och avbetalas i lämpliga av sällskapet, enligt föreskrifter från egnahemsstyrelsen, fastställda terminer.

e) Vid försäljning från området av andra fastigheter, än sådana som avses under d), bör köpeskillingen i regel antingen gäldas kontant eller till viss del med övertagande av betalningsansvaret för i sådan fastighet kvarliggande, däri intecknad, äldre enskild gäld.

**Jordförmedling av annan än hus-
hållningssällskap.**

§ 10.

*Då annan låneförmedlare än hus-
hållningssällskap planlägger styck-
ning av område till egnahemslägen-
heter, skall preliminär plan för om-
rådets styckning, exploatering och
försäljning jämte kalkyler för styck-
ningsföretagets genomförande ingi-
vas till statens egnahemsstyrelse
senast åtta dagar innan åtgärder
vidtagas för styckningslotts utbju-
dande till försäljning.*

*Om annan än låneförmedlare plan-
lägger dylig styckning, skall mot-
svarande uppgifter i enahanda ord-
ning ingivas till vederbörande låne-
förmedlare, vid risk att redan på
grund av försummelse härutinnan
egnahemslån icke komma att be-
viljas.*

Denna kungörelse träder i kraft den 1 januari 1929.

Reservationer:

I. Reservationer vid utskottets hemställan under punkt I.

Beträffande punkt I i dess helhet:

1) av herr *Linder*, som anfört:

Vid behandlingen av denna för egnahemsrörelsens framtida möjligheter och utveckling betydelsefulla fråga har jag icke i alla avseenden kunnat biträda det nu framlagda förslaget vare sig i den kungl. propositionens avfattning eller med den utformning, som utskottet givit.

Till allt vad som sakligt kan utvinnas ur förslaget till rörelsens förbättrande och till egnahemstagarnas fördel, ansluter jag mig. Sålunda bör jordanskaffningen och kontrollen häröver verksamt befrämjas. Vidare hör till det program, som rörelsen omedelbart bör omfatta, såväl arrende-frilösningen som tilläggskolonisationen.

Emellertid skulle allt detta i sak kunnat vinnas även med nuvarande organisation. Möjligen kunna de ändringar i organisationen, som av Kungl. Maj:t och utskottet föreslås, i någon mån stärka kontrollen över läneförmedlingen. Därtill kommer att den centrala ledningen tillföres i form av styrelseledamöter utifrån det praktiska livet erfarenhet och friska synpunkter, vilket även säkerligen bereder vissa fördelar. Men dessa båda vinster hade säkert kunnat beredas verksamheten utan att pressa denna in i en lokal organisationsform, som enligt min bestämda övertygelse icke kommer att för framtiden bliva lyckligare än den nuvarande.

Motståndet beträffande den av utskottet förordade organisationen riktar sig främst mot att nu kanske för oöverskådlig framtid statens egnahemsrörelse fastläses vid hushållningssällskapens egnahemsnämnder. Ingen tror väl, att verksamheten, knuten till hushållningssällskapens ekonomiska intressen och risker och med den i stort sett kritiska, ofta nog till miss-tro gränsande uppfattningen om småbruksnybildningen, skulle erhålla lokala organ för effektiv jordanskaffning för nya jordbruk eller för tillägg till ofullständiga jordbruk, och ej heller skulle någon intensivare ledning för arrendejordbrukens frilösning vara att förvänta. Snarare har man erfarenhetsbetonad rätt att antaga det denna organisationsform i stort sett ej kommer att medföra de goda ansatsernas förverkligande.

Inom utskottet har jag därför påyrkat, att de nya organisationsformerna tillsvidare borde få anstå och att riksdagen i stället borde med, såsom förut sagts, biträdande av de reella förbättringarna i verksamheten till Kungl. Maj:t skriva med begäran om ytterligare utredning och förslag i syfte att erhålla självständiga länsegnahemsnämnder, vars ledamöter utsåges *dels*

av staten samt *dels* av hushållningssällskap och landsting. Utan en sådan självständig organisation torde aldrig en fullt effektiv och socialt betonad egnahemsverksamhet i vårt land komma att förverkligas. Och först i anslutning till en sådan får enligt mitt förmenande en central egnahemstyrelse avsedd betydelse och fullt berättigande.

Därest det nu föreliggande organisationsförslaget för året avvisas, torde dock icke något längre uppskov behöva befaras. Omedelbart kunde nytt förslag utarbetas och underhandlingar om hushållningssällskapens lösande eller vidblivande av tidigare engagemang igångsättas. Den möjligheten synes alls icke utesluten, att man redan till nästinstundande riksdag skulle kunna förvänta nytt förslag på riksdagens bord. I själva verket har redan i sakkunnigas betänkande andra tänkbara organisationsformer ventilerats.

Även i övrigt torde de nu föreslagna nya åtgärderna för verksamhetens befrämjande ej bliva tillräckligt effektiva utan att förslagen kompletteras med expropriationsrätt för jordanskaffning. I detta avseende ansluter jag mig till de motionsvis framförda yrkanden om skrivelse beträffande expropriation för bildande av nya jordbruk (rikets kolonisation), för frilösning av arrendjordbruk, för fullkomnande av ofullständiga jordbruk samt för anskaffande av tomtmark till bostäder och andra erforderliga ändamål på sätt i vederbörande motioner omförmäles.

Oavsett den principiella ståndpunkt, som ligger till grund för dessa uttalanden, har jag likväl, sedan det föreliggande organisationsförslaget blivit av utskottet i princip förordat, biträtt sådan utformning i de olika förslagen, som jag ur mina synpunkter ansett påkallade. Sålunda ansluter jag mig till de av utskottet under II 1) och 2) tillstyrkta skrivelserna.

På grund av vad jag sålunda anfört hemställes,

1) att riksdagen må — med avslag å Kungl. Maj:ts proposition nr 97 så vitt den avser däri framlagt organisationsförslag — i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om ny och skyndsamt utredning i syfte att erhålla självständiga länsegnahemsnämnder samt för riksdagen förlägga de förslag, vartill utredningen kan föranleda;

samt, därest detta bifalles,

2) att riksdagen må medgiva Kungl. Maj:t att i ämnet utfärda erforderliga kungörelser, vilka med uteslutande av det nya organisationsförslaget i huvudsak ansluta sig till de i bilagorna A, B och C till utskottets utlåtande intagna, av utskottet tillstyrkta bestämmelser;

3) att riksdagen må

a) *dels* för egnahemsavdelningen inom jordbruksdepartementet för budgetåret 1928—1929 anvisa samma anslagssumma som för innevarande budgetår eller ett förslagsanslag av 18,400 kronor;

b) *dels* för utlämnande för 1928 av förvaltningsbidrag till egnahemslåneförmedlarna för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 810,000 kronor;

c) *dels* för utlämnande för 1928 av statsbidrag till hushållningssällskap för jordförmedlingsverksamhet för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra förslagsanslag av 125,000 kronor;

d) *dels* för utlämnande av premielån till egnahemslantagare för nyodlings- och nybyggnadsarbeten för budgetåret 1928—1929 anvisa ett extra reservationsanslag av 800,000 kronor;

e) *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må för 1929 bevilja statslån från egnahemslånefonden intill ett belopp av 20,000,000 kronor, därav 14,500,000 kronor för jordbrukslägenheter och 5,500,000 kronor för bostadslägenheter;

f) *dels* såsom kapitalökning till egnahemslånefonden för budgetåret 1928—1929 anvisa ett reservationsanslag av 9,000,000 kronor;

g) *dels* medgiva, att Kungl. Maj:t må av jordförmedlingsfondens kapitalbehållning till jordanskaffningslån åt hushållningssällskap, enligt grunder som avses ovan under 2), disponera under 1929 tillhoppa högst så stort belopp, att vad som utestår i beviljade jordanskaffningslån icke vid något tillfälle under sagda år överstiger 1,500,000 kronor;

h) *dels ock* medgiva, att den del av jordförmedlingsfondens till ny utlåning disponibla kapitaltillgång, som ej anvisas såsom jordanskaffningslån jämlikt vad ovan under g) sägs, må av Kungl. Maj:t under 1929 användas för utlämnande av förlagslån åt aktiebolag och föreningar enligt grunder som avses ovan under 2).

2) av herr *Lindhagen*, som anförde:

Det nu framlagda förslaget är en tragedi ur min synpunkt, en av de största vi upplevat i riksdagen. Vem skulle tro, att det varit tiden efter den allmänna rösträttens införande förbehållet att i de tre nu ifrågavarande stora jordfrågor, som redan den patriarkaliska högern och liberalismen i norrlandskommittén ägnade så stort intresse, överlämna åt den nutida konservatismen att lösa dem efter sitt sinne »för att vinna något». I en motion (I: 267) skildras i vissa delar den sociala jordfrågans fem krisår 1924—1928 och dess lidandes väg. Med sådan taktik förlorar man emellertid lätteligen allt. Annorlunda ställde sig andra kammarens stora majoritet i striderna

uti jordfrågan vid sekelskiftet, och arbetarepartiet begagnar icke alls denna taktik i sina stora industriella stridsfrågor.

Förslaget är, så vitt jag kan förstå, ett tämligen livlöst provisorium, som visserligen förr eller senare kommer att utplånas av förhållandena. En definitiv ordning måste en gång byggas på en organisatorisk särskilnad mellan den sociala jordfrågan och den tekniska jordbruksvården. Detta blir hädanefter så mycket mer av förhållandena påkallat, som det nya förslaget avser att utgöra en lösning av den under ett fjärdedels sekel på dagordningen stående frågan om rikets kolonisation genom bildandet av nya jordbruk, frilösning av arrendejordbruk, förbättring av ofullständiga jordbruk, vartill kommer såsom ett oundgängligt komplement den likaledes gamla frågan om anskaffande av tomtmark för bostäder och eventuellt även andra erforderliga ändamål. Ett frö till en sådan särorganisation för den sociala jordfrågan är redan nedlagt genom tillkomsten av de i varje län inrättade jordbrukskommissionerna, som skola vaka över vanhävdslagens tillämpning.

Hushållningssällskapens förvaltningsutskott och egnahemsnämnder äro icke kallade för en sådan uppgift. Erfarenheten visar, att den sociala jordlagstiftningen haft sina främsta vedersakare i hushållningssällskapen, och den reform som sällskapens organisation nyligen undergått har, såsom den publicerade förteckningen över förvaltningsutskottens och egnahemsnämndernas ledamöter utvisar, i stort icke undergått någon förändring.¹ Det ligger

¹ En av lantbruksstyrelsen utgiven tryckt årspublikation lämnar närmare uppgift, om vilka yrkesgrupper äro representerade i hushållningssällskapens *förvaltningsutskott* och *egnahemsnämnder*.

Uti *förvaltningsutskotten* sutto år 1922, således före sällskapens omorganisation: 144 godsägare, 132 lantbrukare, 18 landshövdingar, 15 förvaltare, 14 direktörer, 9 bruksägare, 8 ingenjörer, 8 disponenter, 7 agronomer, 7 lantmannaskoleföreståndare, 6 bankdirektörer, 5 domänintendenter, 4 folkskollärare, 4 kaptener, 3 ryttmästare, 3 kamrerare, 3 landsfiskaler, 3 kyrkoherdar, 3 jägmästare, 3 grosshandlare, 2 professorer, 2 löjtnanter, 2 konsulter, 2 godsförvaltare, 2 häradshövdingar, 2 byggmästare, 1 häradsdomare, 1 vice häradshövding, 1 stationsinspektör, 1 major, 1 fanjunkare, 1 borgmästare, 1 inspektör, 1 postmästare, 1 komminister, 1 syssloman, 1 arrendator, 1 rådman, 1 bergsman, 1 bergmästare, 1 jordbrukskonsulent, 1 nämndeman, 1 veterinär, 1 mejeriägare, 1 mejeriföreståndare, 1 åkare, 1 kyrkovärd.

Uti *egnahemsnämnderna* sutto år 1921: 29 godsägare, 27 lantbrukare, 6 sekreterare i hush.-sällskap, 5 landshövdingar, 3 borgmästare, 3 disponenter, 3 direktörer, 3 majorer, 3 nämndemän, 2 agronomer, 2 kamrerare, 2 domänintendenter, 2 lantmannaskoleföreståndare, 1 landskamrer, 1 länsassessor, 1 rådman, 1 överlantmätare, 1 distriktslantmätare, 1 f. d. lantbruksingenjör, 1 jordbrukskonsulent, 1 landsfiskal, 1 f. d. rektor, 1 jägmästare, 1 överstelöjtnant, 1 ryttmästare, 1 kaptän, 1 auditör, 1 ombudsman, 1 bankdirektör, 1 bruksägare, 1 bruksförvaltare, 1 spannmålshandlare, 1 byggmästare, 1 kyrkvärd, 1 häradsdomare, 1 godsarrendator, 1 timmerman, summa 114 stycken. Av dessa senare kunna 27 lantbrukare, 3 nämndemän, 1 godsarrendator, 1 kyrkvärd, 1 häradsdomare samt 1 timmerman eller sammanlagt 34 stycken räknas till allmogeklassen. Denna klass är sålunda synnerligt svagt representerad i egnahemsnämnderna. Det är emellertid icke uteslutet att av dessa, som här antagits vara representanter för allmogeklassen, åtskilliga, särskilt bland gruppen lantbrukare, i verkligheten äro att hänföra till godsägargruppen. Någon representation för de jordsökande förekommer icke.

också i sakens natur, att hushållningssällskapens delegationer, som till sin främsta uppgift haft och fortfarande ha det särdeles viktiga uppdraget att främja den tekniska jordbruksvården, måste, åtminstone ännu under långa tider, få en i politiskt avseende övervägande konservativ besättning. Pioniärer i jordbruksvård äro i det övervägande antal fall personer, som besitta rörelsekapital, erforderliga för experiment och rationell omvårdnad av jordbruket.

Resultaten av den av hushållningssällskapen hitintills bedrivna egnahemsverksamheten äro icke heller ägnade att grundlägga någon förtroendefull kompetens. Någon samlad och inregistrerad erfarenhet om egnahemsrörelsens erfarenheter och resultat har icke kunnat erhållas ur officiella handlingar. Jordkommissionen framställde därför till orterna några frågor om den nya egnahemsbildningen d. v. s. den som åstadkommits genom den statsunderstödda egnahemsrörelsen och ej skett på den gamla naturliga vägen genom hemmansklyvning och annan helt individuell företagsamhet. Det allmänna omdömet blev, att den av staten understödda småbruksrörelsen i det stora hela är misslyckad. (Se jordkommissionen Del IV sid. 33 o. f. och Del V sid. 137—142.) Talrika enskilda vittnesbörd bestyrka riktigheten av denna landsopinion. Naturligtvis får skulden ej helt skjutas på hushållningssällskapen. De naturliga svarigheterna äro stora och ha ökats med åren. I åtskilliga fall ha också goda resultat vunnits. Men klart är, att man hädanefter måste gå till verket på ett annat sätt än hitintills och att därför erfordras en ny mentalitet i organisationen, vilken fortfarande ej kan påräknas hos hushållningssällskapens delegationer.

Det säges nu, att man fortfarande måste kasta sig i armarna på hushållningssällskapen, därför att en ny organisation av flera skäl ej kan övertaga administrationen av alla de ännu ej amorterade lån, som sällskapen beviljat.

Uti hushållningssällskapens *förvaltningsutskott* sutto år 1927, således efter den nya organisationens genomförande: 80 lantbrukare, 65 godsägare, 24 agronomer, 21 landshövdingar, 10 direktörer, 9 hemmansägare, 7 nämndemän, 7 disponenter, 5 förvaltare, 5 bankdirektörer, 5 bruksägare, 4 lantmannaskoleföreståndare, 4 kaptener, 4 riksdagsmän, 3 landstingsmän, 2 lanbruksskoleföreståndare, 2 domänintendenter, 2 professorer, 2 kammarherrar, 2 arrendatorer, 2 majorer, 2 kommunalnämnsordförande, 2 veterinärer, 1 ingenjör, 1 ryttmästare, 1 kamrerare, 1 landsfiskal, 1 förste hovjägmästare, 1 överjägmästare, 1 jägmästare, 1 konsul, 1 godsförvaltare, 1 häradssdomare, 1 vice häradshövding, 1 överstekammarjunkare, 1 inspektor, 1 jur. o. fil. kand., 1 rådman, 1 bergmästare, 1 fastighetsägare, 1 gästgivare, 1 syssloman, 1 mejeriföreståndare. (1 titel ej angiven).

Uti *egnahemsnämnderna* (frånsett suppleanter samt statens ledamöter och statens granskningsombud) sutto år 1927: 26 godsägare, 25 lantbrukare, 18 sekreterare eller kamrerare i hushållningssällskap, 9 jordbrukskonsulenter, 6 hemmansägare, 5 direktörer, 5 landshövdingar, 4 bruksägare, 3 kaptener, 10 lantmannaskoleföreståndare, 2 disponenter, 2 agronomer, 2 kamrerare, 2 borgmästare, 2 nämndemän, 2 riksdagsmän, 2 landstingsmän, 2 domänintendenter, 2 byggmästare, 1 konsul, 1 överstelöjtnant, 1 landsfiskal, 1 bankdirektör, 1 vice häradshövding, 1 rådman, 1 landssekreterare, 1 landskamrer, 1 länsassessor, 1 överlantmätare, 1 spannmålshandlare, 1 lantbruksingenjör, 1 auditör, 1 bruksförvaltare, 1 bergsman, 1 syssloman, 1 kyrkovärd, 1 byggnadskonsulent, (för en ledamot titel ej angiven).

Det behöver knappast erinras, att detta tal föres främst av dem, som på grund av sin politiska uppfattning frukta en social organisation och vilja bibehålla sällskapen vid deras maktställning även i fortsättningen. För detta ändamål ser man gärna, att, såsom nu ifrågasättes, även kommande lån bindas vid sällskapen och därigenom ännu mer förhindras en särskild mellan de två saker, som till naturen äro så olika. Där det finnes en vilja, finnes emellertid merendels en väg. Inga oöverbinnerliga svårigheter möta för att den nya organisationen administrerar även de gamla lånen. Men det enklaste sättet är väl, särskilt ur de ovannämnda farhågornas synpunkt, att hushållningssällskapen bibehållas vid förvaltningen av sina gamla lån och att den nya organisationen får i ro syssla med de nya lånen efter ändrade grundsatser.

Även av dessa skäl synes den föreslagna organisationen vara grundligt förfelad, såvitt man nämligen önskar någon effektiv nyorientering i metoder och resultat.

Detta omdöme bestyrkes bäst därav, att det beslutade vidhållandet i allt väsentligt av den gamla ordningen omintetgjort en allvarlig diskussion över de många realiteter, som här uppställa sig till bedömande. Det synes vara nyttigt att i denna fråga studera den historiska framställningen över egnahemsrörelsen och dess förhållande till den sociala jordfrågans organisation, som återfinnes i jordkommissionens betänkande (Del IV sid. 162—186). De krav, som där rests från olika beredningar, tala ofta ett annat språk än som föres i kolonisationssakkunniges betänkande och årets egnahemsproposition, och de framförda förväntningarna motsvaras föga av det nedsjunkna, tillplattade resultat, som nu framlagts för riksdagen. De många ämnen, som måste bedömas och därför även diskuterats i jordkommissionens betänkanden, hava endast i ringa mån och då företrädesvis på ett överhalkande sätt övervägts i dessa två dokument.

Ett ytterligare vittnesbörd är den överraskande nyheten, att de stora nydaningar i jordfrågan, som framförts redan 1904 inom norrlandskommittén och nu först skulle vinna någon lösning, inpressats under den gamla länerörelsen och dess organiserande medelst kungörelser och reglementen efter riksdagens hörande. Hitintills har all social jordlagstiftning både i förslagen och i statsmaktens beslut givits formen av lag. Endast denna ordning är mäktig att rymma all den omtanke, som erfordras, samt slå vakt om de omistliga rättigheter och förpliktelser, som här i så hög grad spela in. Det förtjänar att erinras om den instruktion som jordbruksminister S. O. Nylander år 1911 gav de då tillsatta egnahemsakkunnige. »Vid en undersökning angående verkningarna av statens dittillsvarande egnahemslänerörelse och de förändringar i densamma, som på grund av vunnen erfarenhet möjligen borde företagas, syntes det honom vara av vikt, att *uppmärksamhet jämväl ägnades andra åtgärder*, som från statens sida kunde vidtagas för att ytterligare underlätta och befordra denna så viktiga rörelse, då *erfarenheten visat, att detta kunde ske även på andra vägar än genom*

utlämnande av statslån. Frågan borde sålunda i hela dess omfattning göras till föremål för *en mera ingående granskning* och utredning, med stöd varav statsmakterna måtte kunna på ett mera planmässigt och efter förhållandena avpassat sätt främja den för land och folk så betydelsefulla egnahemsbildningen.» Jordbruksministern Alfred Peterssens motivering till 1919 års proposition i egnahemsfrågan lyfter den likaledes i mångt och mycket på ett högre plan, än det i vilket den nu blivit inställd. Han yttrade bland annat: »De, vilka förorda en *fullständig systemförändring* och därvid bland annat yrka, att *lånerörelsen skall drivas direkt för statens räkning och på statens risk*, synas mig ovedersägligen anlägga *större och mera omfattande synpunkter* på frågan än de, som förfäktat motsatt riktning. De förras starka betonande av jordfrågan såsom mer än hittills förtjänt av uppmärksamhet är otvivelaktigt grundat på en riktig uppfattning. Det ligger också enligt min mening något mycket tilltalande i deras krav på *en enhetlig, målmedveten, kraftig och på alla tillhörande områden verksam organisation*. De åsyfta att möjliggöra en egnahemsrörelse, stark nog att på ett genomgripande sätt påverka och nästan omgestalta vårt svenska samhälle.»

Vid sidan av kravet på att rörelsen skall drivas direkt för statens räkning upprullas även kraven på, att detta måste ske på statens risk, att staten måste uppträda såsom målsman för den svagare, att jordbruket omsider verkligen får ej blott i förhoppningarnas värld utan i realiteten sitt erforderliga tillbehör i jord, skog och bete för att kunna tillbörligen föda åtminstone en familj, att omkostnaderna bliva skäligen och överkomliga genom prissättningar, gratisbidrag i mån av behov samt rationellt ordnad belåning, att en expropriationslagstiftning ställes såsom bakgrund för att åstadkomma rimliga uppgörelser och trygga dem, som ha anspråk på besittningen av jord, att arrendatorerna därvid särskilt skyddas till möjligheten att få behålla sitt hem och sin utkomst, att ny kolonisation, lämpligast för kolonisten samt billigast för honom och det allmänna, i främsta rummet bör beredas denne i hans hemort samt att för det inre försvarsarbete, som nu skulle ta ett mäktigt uttryck i de nya ansatserna, också likaväl som det yttre försvaret och i ännu högre grad enligt min mening tillgodoses med erforderliga pengar. Det är å andra sidan här icke fråga om några orimligheter. Det ställes ingen fordran på någon, att han »skall taga allt och giva åt de fattiga». Hänsyn bör också tagas till jordägarens avsevärda intressen, och för den jord eventuellt med byggnader, som frigöras från hans äganderätt, erhåller han ju dock ersättning i pengar.

Man kan då verkligen ifrågasätta, huruvida det nu framlagda förslaget i realiteten giver något mera än den gamla egnahemsrörelsen. I sådan händelse vore ett avslag nu på sin plats. Genom att fastlåsa ett förslag, som är i grunden oriktigt eller ej giver något, blir det mycket svårare för att ej säga ogörligt att inom avsevärd tid förvänta någon ändring. Detta var en utpräglad uppfattning av den gamla andra kammaren under

dess stormaktstider och därefter rättade den sin taktik. Den av herr Linder avgivna reservationen går i den riktningen och sammanfaller med den uppfattning, som herr Linders i utskottet förfäktat. Då denne senare var förhindrad närvara vid det tillfälle, då de provisoriska besluten så gott som i ett klubbslag definitivt fastslogos, har han begärt att till utskottets betänkande få föga följande särskilda uttalande: »Därest jag ej blivit förhindrad att närvara vid de definitiva beslutens fattande inom utskottet, skulle jag ha anslutit mig till den av herr Linder vid punkten I avgivna reservation.» En dylik förklaring fick förr i tiden avgivas till lagutskottets betänkande, till och med om medlem ej alls deltagit i behandlingen. Nu har det emellertid ansetts ej behörigen kunna äga rum, varför jag med herr Linders begivande i stället på detta sätt tillkännagiver även hans skiljaktiga mening inom utskottet.

I stort sett måste jag instämma i den av herrar Linder och Linders framlagda uppfattningen. Men jag kan ej inskränka mig att tillsvidare endast begära ny organisation och lämna de övriga stora bristerna tämligen obesedda åt framtiden, även om en ny granskning av organisationen sannolikt medför en ny granskning även av det övriga innehållet.

På grund av vad sålunda anförts hemställer jag,

1:o att riksdagen — oavsett det provisorium som nu kan varda antaget — hos Kungl. Maj:t anhåller om nytt förslag skyndsammast möjligt, byggt på statens ledning av egnahemsrörelsen, organisationens frigörelse från hushållningssällskapen och deras tekniska jordbruksvård, effektivare skydd och hjälp för de svagare än nu ifrågasättes samt en lagstiftning, som tillgodoser möjligheter till en sådan framryckning;

eller om detta ej bifalles,

2:o att riksdagen till Kungl. Maj:t avlåter en sådan skrivelse, som herr Linder med instämmande av herr Linders förordat.

3) av herr *Hage*.

Beträffande punkt I. 1. a.

(förslaget till kungörelse angående allmänna grunder för den statsunderstödda egnahemsverksamheten):

Vid § 3 fjärde stycket, § 5 andra stycket, § 9 andra stycket och § 10:
av herr *Lindhagen*, som anført:

Det borde vara ostridigt att till medlemmar i de olika organen borde väljas personer, som lämpa sig för själva uppdraget och äga den för den-

samma nödiga mentaliteten, oavsett i vilket intresseläger de må befinna sig. Det rätta sinnelaget är här den förnämsta rekommendationen. I anslutning till denna mening innehöll jordkommissionens organisationsförslag (§ 14): »Till medlemmar i de olika organ, genom vilka enligt denna lag ifrågavarande statsverksamhet skall utövas, böra endast utses personer, som kunna antagas äga erforderlig erfarenhet samt håg och förståelse för densamma.» I det föreliggande förslaget lämnas i detta avseende enligt min uppfattning de mest kuriösa bestämmelser, syftande än att binda ledamöterna vid den gamla ordningen än att införa en intresserepresentation och än ett sammelsurium av olika representativa uppgifter. En sådan utnämning kan icke vara annat än ägnad att äventyra verket.

Sålunda föreslås i propositionen att ledamöterna i egnahemsstyrelsen böra vara »för uppdraget lämpliga och sakkunniga personer med insikt i egnahemsverksamhetens praktiska bedrivande och företrädande de olika intressen, som därav beröras». Då det nu är meningen att i väsentliga delar ändra praktiken, kan det väl ej vara lämpligt att ovillkorligen föreskriva insikt i den gamla praktiken. Kravet på företrädande av olika intressen är upprivande för arbetet och måste utarma sinnelaget för själva saken.

Till ledamöter i egnahemsnämnderna böra enligt förslaget utses »för uppdraget lämpliga och sakkunniga personer inom hushållningssällskapets område företrädande den jordbrukande befolkningen, den jord- och lånesökande allmänhetens intressen, de statligt administrativa synpunkterna samt förtrogenhet med områdets olikartade bygdeförhållanden.» Med andra ord en s. k. polsk riksdag. Och hur går det då med själva saken? Det finnes icke mycken plats kvar här för sinnelaget.

Till egnahemsombud i kommunerna skall utses »person i orten, som har intresse för egnahemsverksamheten samt besitter för uppdraget goda personliga förutsättningar.» Detta är, synes mig, omsider en förnuftig formulering. Karaktäristiskt är emellertid, att kolonisationssakkunnige hade efter ordet intresse infogat orden »och förståelse», men det senare ordet har i propositionen uteslutits.

Till egnahemskommittéer i kommunerna under egnahemsombudets ordförandeskap äger kommun välja två egna representanter »företrädande huvudsakligen den ene de jord- och lånesökandes krets och den andre de jordägandes». Således igen en intresserepresentation med ett obehörigt privilegium för jordägare och en dunkel hänvisning i övrigt. Varför skulle en kommun ej få välja i stället för två personer, som kunna antagas lätteligen bli va oeniga och förfalla till rättshaveri, en eller två personer, som ej tillhöra någondera kretsen, men intaga en neutral ställning och en välsinnad uppfattning om uppdragets mänskliga förpliktelser. Blott denna axplockning ur förslaget bör övertyga oss om, hur föga här är fråga om nyorienteringar.

Det hemställas,

1:o att i stället för förslaget ovannämnda brokiga och äventyrliga kvalifikationer för ledamöter i egnahemsstyrelsen (3 § fjärde stycket), egnahemsnämnderna (5 § andra stycket), egnahemsombudet i kommunerna (9 § andra stycket) samt egnahemskommittéerna i kommunerna (10 §) måtte införas en gemensam bestämmelse av den lydelse, som jordkommissionen föreskrivit, nämligen: »Till medlemmar i de olika organ, genom vilka ifrågasvarande verksamhet skall utövas, böra endast utses personer, som kunna antagas äga erforderlig erfarenhet samt håg och förståelse för densamma»

eller om detta ej bifalles,

2:o att bestämmelser om medlemmars kvalifikationer må alldeles utgå ur förslaget.

Vid § 4.

av herr *Lindhagen*, som anført:

En huvuduppgift för den nya ordningen måste vara att hjälpa dem till rätta, som behöva vägledning i råd och dåd. Jordkommissionen föreslog, att statens genom lagstiftning inrättade organisationer skulle i stort sett uppträda såsom målsman för de jordsökande. Det nu framlagda förslaget är i huvudsak fortfarande byggt på en motsatt princip. Envar, som önskar komma i besittning av ett jordbruk, får på egen risk och ansvar leta sig fram bland labyrinter av författningar och myndigheter samt ytterst anlita advokathjälp. Detta tillstånd bör även på det nuvarande förslagets grund kunna förbättras genom stadgande av skyldighet för alla vederbörande att på sina orter gå tillhanda med både råd och dåd. Jordkommissionen lade synnerlig vikt på denna sak samt stadgade såväl skyldighet både i författningens instruktioner, vilket saknas i förslaget, som ock särskilda bestämmelser till närmare utveckling av denna skyldighet. Det hemställas alltså,

att riksdagen ville besluta i kungörelsen i anslutning till jordkommissionens förslag (§§ 8, 10, 15 och 16) införa ett nytt kapitel, så lydande:

»**Upplysningsverksamhet.**

Egnahemsnämnd, egnahemsombud och egnahemskommittéer skola tillhandagå allmänheten med råd och upplysningar.

Framställning i ärende, som berör egnahemsverksamheten, kan ingivas eller insändas med posten till egnahemsnämnd eller egnahemskommitté. Kräves handläggning i första hand av annan än den, till vilken ansök-

ningen avgivits, överlämnar denne senare ansökningen till vederbörande. Varje sökande är berättigad att motse en tillmötesgående, omsorgsfull och skyndsam prövning av sin framställning.

Förfrågan kan ock ingivas eller insändas med posten omedelbart till nämnda organisationer eller ock till någon av dess medlemmar, vilken senare därefter överlämnar den till vederbörande organisation. Till sådan medlem kan fråga likaledes framställas muntligen, i vilken händelse den tillfrågade bör noga utreda sakens sammanhang och därom göra anteckning, som av den frågande godkännes, samt därefter vidare med ärendet förfara på sätt ovan sägs. Svar skola av vederbörande organisation eller deras ordförande med posten eller annorledes delgivas den, som framställt förfrågan. Vid tvekan om rätta förhållandet skall sakkunnigt besked inhämtas.»

Vid §§ 4 och 5.

av herr *Lindhagen*, som anför:

Statens representanter i nämnden böra, såsom kolonisationssakkunniga föreslagit, vara i majoritet. Att ett flertal hushållningssällskaps förvaltningsutskott rest invändningar däremot har icke bort föranleda Kungl. Maj:t att förbigå nämnda förslag.

Vare sig nämndens majoritet utses av staten eller av hushållningssällskap, kan den icke kallas för »en av sällskapet inrättad nämnd». Den får antagas fullfölja en självständig allmän uppgift oberoende av vilka korporationer, som fått uppdrag att bidra till nämndens sammansättning.

Det hemställes — frånsett därav föranledda formella ändringar i andra paragrafer — alltså,

a) att § 4 erhåller följande förändrade lydelse:

»Den här avsedda statsunderstödda egnahemsverksamheten utövas genom en för varje län inrättad på nedan angivet sätt sammansatt egnahemsnämnd med uppgift att å det allmännas vägnar bedriva egnahemslåne- och premielåneverksamhet samt jordförmedlings- och jordanskaffningsverksamhet enligt de i denna kungörelse samt i särskilt utfärdade reglementen meddelade bestämmelser samt i övrigt verka för egnahemsverksamhetens ändamålsenliga bedrivande och utveckling inom länets område. För egnahemsnämnd skall gälla en instruktion, som på förslag av nämnden godkännes av egnahemsstyrelsen;»

b) att tredje stycket i § 5 erhåller följande förändrade lydelse:

»Av ledamöterna väljas tre ledamöter för statens räkning av Kungl. Maj:t, som även utser suppleanter för dem. Övriga ledamöter och suppleanter väljas av hushållningssällskapet i länet. Ledamot liksom suppleant utses av hushållningssällskapet i länet för en tid av högst fyra år;»

c) att riksdagen ville, oavsett om staten eller hushållningssällskapen utse majoriteten i nämnderna, besluta, att förevarande kapitel rubrik skall förändras från föreslagna »hushållningssällskapens egnahems-nämnder» till »egnahemsnämnderna».

Vid § 7.

av herrar *Lindhagen* och *Hage*, som anförde:

Denna gemensamma folkliga angelägenhet är i förslaget minst av allt byggt på någon lokal självstyrelse. Landstinget, som eljest plägar ihåggkommas såsom valkorporation för olika länsändamål, är alldeles uteslutet. Det synes oss, att det nu föreliggande provisoriet gärna kan tillåta sig åtminstone en liten glimt av en erinran om landstingens tillvaro. Vi hemställa alltså,

att en av de två revisorer, som skola väljas av hushållningssällskapet, måtte i stället tillsättas av landstinget och att lydelsen av § 7 ändras sålunda: »Egnahemsnämnds förvaltning och räkenskaper skola granskas av tre revisorer, av vilka en utses av egnahemsstyrelsen, en av landstinget och en av hushållningssällskapet. Av — — — egnahemsstyrelsen».

Vid § 26.

av herrar *Lindhagen* och *Hage*, vilka anförde:

Jordanskaffningen bör uppenbarligen avse icke endast bildande av nya jordbruk, frilösning av arrendejordbruk och fulländning av ofullständiga jordbruk. Därtill måste, på sätt jordkommissionen hemställt och vid 1924 års riksdag yrkats, läggas anskaffande av mark för nya bostäder. Egnahemsrörelsen sysslar i detta fall företrädesvis med anskaffande av lån till själva bostadshusen. Endast undantagsvis kunna slumpbitar av för jordbruk anslagen mark disponeras även för bostadsändamål. I princip sysslar däremot egnahemsrörelsen icke med denna väsentliga del i folkets egnahemssträvanden, särskilt icke såvitt rör landsbygden. Det hemställs,

att i 26 § efter ordet »jordbruksändamål» tilläggas orden »men även vid behov för bostadsändamål».

Vid § 32.

av herrar *Lindhagen* och *Hage*, vilka anförde:

På de skäl som anförts under § 26 hemställes,

att efter ordet »jordbruksändamål» tilläggas »men även vid behov för bostadsändamål».

Beträffande punkt I. 1. b. (förslaget till kungörelse med reglementariska föreskrifter angående den statsunderstödda egnahemslåne- och premielåneverksamheten).

Vid § 2.

av herr *Lindhagen*, som anförde:

Uti denna paragraf betonas, att den, som söker egnahemslån, ej bör sakna medel att i någon mån bidraga till genomförande av företaget. På detta sätt blir det återigen fråga om att stödja allenast den, som har egna tillgångar. Den obemedlade blir såsom vanligen är fallet utan hjälp. Jordkommissionen liksom motionen I: 267 sid. 10—12 taga avstånd från ett sådant åskådningssätt, och även i andra motioner beröres denna angelägenhet. Då detta är en principfråga av stor betydelse, bör det nu framlagda förslaget ej antagas utan att likvärdigt utrymme för den obemedlade beredes uti författningens principiella uttalande.

Jordkommissionen har trott, att frågan ej kan lösas på annan väg än genom att statsverket övertar erforderlig del av kostnaden.

Utskottet synes i sin motivering, om än något oklart, anknyta de största förhoppningarna till ett arrendesystem. Gäller det att skapa nya jordbruk, måste väl således den obemedlade erhålla arrendet av jordbruket först sedan det allmänna uppodlat och bebyggt lägenheten. Arrendet bör då väl betäcka räntan å kostnaderna för dessa åtgärder och blir således ungefär lika dyrt som räntan å ett lån, som den obemedlade erhåller för att själv utföra nybygget med följd, att det blir hans eget. I bägge fallen blir det således förmodligen oftast en utgift över hövan, som kräver avkortning i ena fallet av arrendeavgiften och i andra fallet av ränteutgiften. Är det åter fråga om ett redan färdigt arrendejordbruk, skulle förslaget således i strid mot sitt syfte att bereda arrendatorerna möjlighet till frilösen å andra sidan i detta sammanhang förorda, att de av dem som äro obemedlade — och det äro väl de flesta — skola få sitta kvar. Men då berövas de ju den trygghet, som de skulle vinna och som vinnes endast genom den av jordkommissionen ifrågasatta arrendeavlösningslagen med stöd av en expropriationslag.

Denna vill man ju dock ej veta av liksom icke ens trygghet i arrendebesittningen. All åborätt har ju ock ansetts förkastlig.

Enligt jordkommissionens förslag till frilösning av arrendejordbruk i förening med förslaget till rationell arrendelagstiftning skulle arrendatorerna erhålla optionsrätt, icke kunna vräkas från arrendet annat än av laga skäl samt få välja den tidpunkt för frilösningen, som är för arrendatorn överkomlig. Utskottet synes vilja lösa frågan om de obemedlade endast genom att ställa honom i sämre klass än de bemedlade och detta kan av mig ej tillstyrkas.

Den anvisade utvägen förefaller mig således snarare vara den svagaste. Det är väl ock därför kanske, som förhoppningarna inom utskottet mera talrikt vänt sig till densamma. Det synes mig vara rådligast, att riksdagen ej uttalar sig med bestämdhet om utvägarna. Det är beklagligt att denna sak, som borde varit utredd och även föranlett särskilt öfvervägande av jordkommissionen, nu skall åter behöva kastas ut till ny och säkerligen hopplös utredning.

Rörande förslagets krav på sparsamhet, nykterhet och hedrande vandelyttrade jordkommissionen:

»I egnahemsrörelsen har någon gång införts den terminologien, att för att kunna förhjälpas till ett eget hem måste sökanden även »vara känd för sparsamhet, nykterhet och hedrande vandely». Kolonisationskommittén har även tillägnat sig denna formulering. I främmande länders lagar och lagförslag om bildandet av nya jordbruk synes i allmänhet saknas en dylik föreskrift. Förslaget har också avstått ifrån densamma. Det betyder i själva verket en klassificering av jordsökande uti fariséer och syndare. En sådan föreskrift är ett farligt medel till godtycke, skrymteri och uppställandet av mycket stränga fordringar. Den som någon gång fått en fläck på sin vandely i det förflutna eller till äventyrs någon tid av sitt liv tagit för mycket till bästa eller råkat ut för ekonomiska svårigheter bör icke därför avstängas från möjligheter till upprättelse och utsättas för varjehandla lågsinnat forskande i hans förflutna liv.»

Med kännedom om svenskarnas benägenhet att i onödan rota i andras gamla försyndelser och om deras trohet mot formerna även på sakinnehållets bekostnad kan den föreslagna bestämmelsen lätt föranleda, att en människa, som söker upprätta sig, blir hänsynslöst slagen tillbaka. Det är alldeles tillräckligt med föreskriften, att personen skall äga goda personliga förutsättningar.

Det hemställs alltså,

a) att ur § 2 utgå orden »visserligen ej saknar medel att i någon mån bidraga till genomförande av med lånet avsett företag men»;

b) att i § 2 av ovan antydda skäl orden »gjort sig känd för sparsamhet, nykterhet och hederlig vandely» ej särskilt betonas, vadan de ock böra utgå ur nämnda paragraf.

Vid § 3.

av herr *Lindhagen*, som anför:

Jordbrukslägenheter med otillräckliga ägor hava sedan länge utbrutits och även bildats. Trots lagar däremot har en sådan ordning sedan fått fortgå. Den nya lagen om delning av jord på landet inger farhågor för att denna ordning skall fortsätta. Det kan därför redan i författningen ej tillräckligt betonas, att detta tillstånd någon gång bör upphöra. Kravet på förbättring av ofullständiga jordbruk blir på det sättet alldeles oöverkomligt. Här står nu: erforderlig tillgång av »olika markslag». Det kan vara i många fall av vikt till förekommande av smussel i författningens tillämpning, att det i författningen upprepas, att därmed menats åker, äng, odlingsmark, husbehovsskog och bete.

Det tillägges i förslaget, att upplåtelsevillkoren därjämte böra vara för köparen skäliga. Då omkostnaderna härvid är det primära vid sidan av ägornas tillräcklighet, bör också fastställas, att även skäliga grunder för prissättningen föreskrives. Motionen nr 267 och följande i första kammaren hänvisa i detta avseende till jordkommissionens förslag I (sid. 20). Att blott röra sig med ordet »skälig», ofta visserligen den enda möjliga utvägen, förpliktar dock icke till så mycket. Tolkningen blir fri. Någon formulering i detalj kan dock ej nu medhinnas, vilket må antecknas såsom ett ytterligare skäl bland de många, som tala för en återvisning av ärendet.

Emellertid hemställes,

att § 3 andra stycket får följande förändrade lydelse:
»Lägenheten bör befinnas lämplig till jordbruk med härför tjänlig jord och ändamålsenlig storlek samt erforderlig tillgång av åker, äng, odlingsmark, skog, bete och andra nödiga markslag. Upplåtelsevillkoren böra vara för köparen skäliga och må egnahemslån i regel ej beviljas, om ej prissättningen enligt egnahems-nämndens bestämmande är moderat och byggd på rationella grunder med särskild hänsyn tagen till egnahems- verksamhetens sociala uppgift.»

Beträffande punkt I. 6.

(anvisande av anslag för utlämnande av premielån till egnahemslåntagare):

av herr *Lindhagen*, som anför:

Då här avsetts att taga ett »nytt steg», innefattande synnerligen betydande utvidgningar av egnahemsverksamheten, ligger det i sakens natur, att denna avsikt ej kan realiseras utan att också nya penningar anslås för ändamålet. På benägenheten eller obenägenheten därtill manifesterar sig väl sinnelaget. När det gäller anslag till försvarsväsendet utåt, begäres upp-

116 *Sammansatt andra lag- och jordbruksutsk. utl. Nr 2. Reservationer.*

riktigt de stora summor, som verkligen behövas. Den lilla höjning, som utskottet i anslutning till kolonisationssakkunniges förslag ifrågasatt, innebär, såsom det också blivit sagt, knappast mera än en liten markering, att nya frågor föreligga. Det har anmärkts i propositionen, att det gamla anslaget på denna punkt är alldeles för knappt. Gäller det att tillgodose de obemedlade utan återbetalningsskyldighet, bör uppmärksamheten särskilt fästas på tilläggsanslaget, som i själva verket avser en sådan anslagsform. Det har av vederbörande meddelats, att ansökningarna om premielån uppgå till cirka 1,300,000 kronor och om egnahemslån till 26 à 27 miljoner kronor årligen. Med återopande jämväl i övrigt av motionen I: 275 hemställas,

att anslaget under denna punkt för nästkommande budgetår höjes till 1,500,000 kronor.

Beträffande punkt I. 7.

(bestämmande av årsutlåningen från egnahemslånefonden för 1929):

av herr *Lindhagen*, som — under återopande av de av honom under punkt 6 angivna skäl — hemställt,

att låneanslaget för 1929 höjes till 30,000,000 kronor, fördelade med 22,000,000 kronor för jordbrukslägenheter och 8,000,000 kronor för bostadslägenheter.

II. Reservationer vid utskottets hemställan under punkt II.

Beträffande punkt II. 1:

av herrar greve *Spens* och *Sundberg*, vilka anförde:

Av kolonisationssakkunnigas betänkande (sid. 143 o. ff.) och utskottets utlåtande synes framgå, att den utredning rörande understöd ur egnahemslånefonden jämväl för samfällda (kooperativa) jordbruk, som föreslagits, icke avser s. k. öppna i vanlig mening kooperativa företag, utan slutna föreningar mellan till antalet begränsade personer, som samfällt bruka och arbeta på en av dem gemensamt inköpt gård.

Utskottet har förklarat sig anse, att det bör undersökas, huruvida åtgärder kunna genomföras »i syfte att i särskilda fall förhjälpa därtill lämpliga personer att gemensamt förvärva och bruka någon större eller medelstor jordbruksegendom.»

Då emellertid av sakkunnigebetänkandet synes framgå ej mindre att i vårt land redan utförda enstaka försök med samfällda jordbruk givit mindre tillfredsställande resultat, än även att det är synnerligen tvivelaktigt om samfällda jordbruk kunna beräknas här fylla någon nämnvärd uppgift eller ens kunna lyckligt genomföras, kan det uppenbarligen ej vara lämpligt att

igångsätta en utredning till befrämjande av uppkomst av sådana jordbruk.
På grund härav hemställes,

att riksdagen må avslå utskottets förslag uti punkten II. 1.

Beträffande punkt II. 3:

1) av herrar greve *Spens, Andersson* i Fältenborg, *Sundberg, Gabrielsson, Pettersson* i Bjälbo och *Hedlund* i Häste, vilka anfört:

Bestämmelserna i gällande expropriationslag innefatta i möjligaste mån betryggande garantier för att ersättningen till den, som har att avstå sin egendom för något i lagen angivit ändamål, blir fastställd i överensstämmelse med egendomens verkliga värde. Någon utredning i enlighet med utskottets förslag till åstadkommande av större garantier i detta avseende torde alltså icke vara erforderlig.

Utskottet har även påkallat utredning i syfte att nedbringa kostnaderna för expropriationsförfarandet. Jämväl i detta avseende torde gällande lag innefatta tillräckliga garantier. Detta sista spörsmål har för övrigt i huvudsak varit föremål för riksdagens prövning flera gånger, senast år 1927, utan att föranleda till någon riksdagens åtgärd.

På grund härav hemställes,

att riksdagen må¹ avslå utskottets hemställan under punkten II. 3.

2) av herrar *Tjällgren* och *Johanson* i Hallagården, vilka yrkat,

att riksdagen må, i anledning av motionerna I:163 och II:295, i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utredning och förslag i syfte att vid expropriation enligt gällande lag kostnaderna för expropriationsförfarandet må nedbringas.

III. Reservationer vid utskottets hemställan under punkt III.

Beträffande den i motionerna I:203 och II:357 avhandlade frågan om kontroll över den sociala arrendelagen:

av herrar *Linder, Lindhagen, Hage, Johansson* i Uppmälby, *Olovson* i Västerås och *Adler*, vilka yrkat,

att riksdagen, i anledning av motionerna I:203 och II:357, ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande av sådant tillägg till den sociala arrendelagstiftningen, att någon kontroll å lagens tillämpning må kunna genom jordbrukskommissionerna eller annorledes åstadkommas.

Till stöd för detta yrkande har herr *Lindhagen* anført:

»Såsom närmare utvecklats i motionen, kan den sociala arrendelagstiftningen på angivna sätt med lätthet kringgås. Detta sker också såsom blivit upplyst. Det kan väl icke vara riktigt, att en antagen lag lämnas så vind för våg. I motionen har med tillitande av jordkommissionerna angivits en utväg, på vilken nödig kontroll med ingen eller föga kostnad kan anordnas.

Utskottet har icke vågat bestrida missförhållandet utan endast skrivit, att intet nytt inträffat sedan frågan avslogs förra riksdagen. Däröfver är det icke fråga utan om en kontroll behövs. Det nya har för öfrigt inträffat, att oeffterrettigheten pågått ännu ett år.»

Beträffande den i motionen I: 271 avhandlade frågan om lagstiftning angående fideikommiss:

av herrar *Lindhagen* och *Hage*, vilka yrkat:

att riksdagen med anledning av motionen I: 271 ville hos Kungl. Maj:t anhålla om öfvervägande i vad mån som bidrag till jordanskaffningen borde tillitas särskilda prestationer vid försäljning av fideikommissjord i huvudsaklig anslutning till den danska lagstiftningen samt för riksdagen framlägga lagförslag i ämnet.

Till stöd för detta yrkande har herr *Lindhagen* anført följande:

»I motionen har erinrats hurusom fideikommissjord numera med administrativt tillstånd försäljes utan att, på sätt riksdagen påyrkat, försäljningen reglerats genom särskild författning eller hänsyn tages till den vinst, som genom detta tillstånd tillfaller fideikommisset. Danska lagstiftningen har antagit särskilda lagbestämmelser därom och jordkommissionen har senast påkallat ett öfvervägande utan att detta föranlett någon åtgärd. Med 8 röster mot 6 beslöt utskottet avslå yrkandet.»

Beträffande den i motionen I: 273 avhandlade frågan om viss särskild skogslagstiftning m. m.:

av herr *Lindhagen*, som anført:

Erinringar, öppna eller förtäckta, ha börjat göras mot att de små jordbrukarna ej böra få förfoga öfver någon husbehovsskog, enär de sköta den dåligt. Då i vårt kalla klimat tillgång till virke ur skog är en huvudförutsättning i stora delar av landet för jordbrukets utövande likaväl som avkastningen ur åkern, så bör ju detta påstående leda till ett strävande att meddela undervisning om skogsvård åt småbrukarna på ett mera direkt och verksamt sätt liksom mångenstädes äger rum i fråga om åkerjordens brukande. Detta sker emellertid icke på det sättet, vad författningarna

än må säga om skogsvårdsstyrelsernas uppgift att utbreda kunskap i skogsskötsel. Likgiltigt är däremot, genom vilken det sker, blott det äger rum.

Det är vidare ostridigt, att bekymmer mången gång uppstått därav att rätt till skogsfång genom servitut omintetgjorts genom skogsägarens avverkning av skogskapitalet. Utskottet hänvisar nu till, att lagen om delning av jord på landet medgiver servitutshavare rätt att erhålla utbrytning av servitutet, där det visas att servitut äventyras. Dyliga medgivanden i lagstiftningen betyda i realiteten något endast undantagsvis. En servitutshavare är sällan i tillfälle att vedervåga och bekosta den process, som måste föregå utbrytningen. Han kan också råka i onåd hos personer, av vilka han är i beroende. Det i motionen avhandlade spörsmålet har således icke »blivit beaktat» utan tvärtom i själva verket brutalt avslagits.

Det är en intressant företeelse, att det gamla av andra kammaren mångfaldiga gånger understödda kravet på uthålligt skogsbruk å större enskilda skogar lika väl som å allmänna skogar icke längre i riksdagen vinner beaktande från något håll. Det är ju stora värden, som på oet sättet skulle utan ödesdigert tidsavbrott årligen bevaras för handelsbalansen, näringarna samt skogsarbetarna, till vilka även småbrukarna i stor utsträckning höra. Man har nu av någon oförklarlig orsak ingen mentalitet för själva saken. Det åberopas allenast, att den nuvarande skogslagstiftningen innefattar ett tillräckligt skydd. Förhållandet är ju emellertid, att den fortfarande i stort endast är en återväxtlag. Den skyddar icke alls skogskapitalet, så att en årlig avkastning av detsamma betryggas. Det är väl även därför, som det enligt sakkunniges från orterna vitsord mångenstädes inträffar, att bolagen nu tämligen totalt avverka sina bulvanhemman utan att skogsvårdsstyrelserna röra ett finger. Hur går det då med skogens permanenta årliga avkastning till gagn för den levande generationen? Med åberopande av andra kammarens tidigare upprepade beslut, uttalanden vid den tiden från många skogstjänstemän, jordkommissionens förslag i ämnet, motionens motivering samt främst sakens natur, hemställes,

att riksdagen med anledning av motionen I:273 ville hos Kungl. Maj:t begära övervägande:

a) om småbrukares undervisande på ett personligt och ingående sätt icke blott i jordbruk utan även i skogsvård och i all synnerhet i vården om husbehovsskogsområden;

b) att, i den mån småbrukares rätt till skogsvirke tillgodoses genom servitut på enskild skogsmark, åtgärder måtte vidtagas, som på ett för servitutshavaren överkomligt sätt skyddar denne mot att berövas sin rätt, genom att skogsägaren avverkar skogskapitalet; samt

c) att lagbestämmelser om uthålligt skogsbruk på större enskilda skogar likaväl som på allmänna skogar måtte komma till stånd i syfte bland mycket annat att trygga de genom egnahemsverksamheten tillkomna småbruket att vid behov kunna erhålla varaktig arbetsförtjänst genom skogsarbete.

Beträffande den i motionerna I: 163, I: 204, I: 267, I: 268, I: 269, I: 270, II: 295 och II: 360 avhandlade frågan om expropriation för vissa nya ändamål:

1) av herrar *Linder*, *Lindhagen* och *Hage*, som hemställt,

att riksdagen, med anledning av motionerna I: 163, 204 och 267—270 samt II: 295 och 360, måtte hos Kungl. Maj:t begära övervägande och förslag till expropriationslagstiftning såsom ett yttersta medel i strävandena för bildande av nya jordbruk, frilösning av arrendejordbruk, fulländning av ofullständiga jordbruk samt anskaffande av tomtmark för nya bostäder och andra erforderliga ändamål.

Till stöd för detta yrkande har herr *Linder* åberopat vad han anfört i sin ovan vid punkt I intagna reservation.

Herr *Lindhagen* har till stöd för sagda yrkande anfört följande.

»Expropriation såsom ett medel bland andra för lösning av jordfrågan upptogs till behandling av norrlandskommittén och har sedan oavlatligt framförts i riksdagen. Inom kommittén sysslades med lagstiftningar för att ytterst genom expropriation bilda nya jordbruk, avlösa arrendejordbruk och förbättra ofullständiga jordbruk. Jordkommissionen framförde också dessa ämnen med tillägg av expropriation för anskaffandet av tomtmark till bostäder. År 1924 framfördes bland annat samtliga dessa fyra krav genom socialdemokratiska partimotioner. De avstyrktes av riksdagen med reservation från socialdemokraterna.

Frågan har nu efter fortsatta påminnelser återkommit vid denna riksdag. I *motionerna I: 163 och II: 295* har hemställts om expropriation för anskaffande av mark för dels ett ur nationalekonomisk synpunkt önskvärt och för ortsbefolkningens utkomst betydelsefullt företag såsom exempelvis ett sågverk eller en trämassefabrik vid mynningen av en större flottled, dels för kolonisationsändamål och dels för utvidgning av ofullständiga jordbruk. I *motionerna I: 204 och 267—270 samt II: 360* har begärts expropriationslagstiftning såsom ett yttersta medel i strävandena för bildande av nya jordbruk (rikets kolonisation), utbrytning av arrendejordbruk, fulländning av ofullkomliga jordbruk och anskaffande av tomtmark för nya bostäder. Beträffande de närmare motiven hänvisas till motionerna.

Utskottet faller tillbaka på det ständigt upprepade förmenandet, att »några framträdande svårigheter att i den fria marknaden uppbbringa erforderlig jord för hithörande ändamål torde för närvarande icke göra sig gällande». Det viktigaste är emellertid att skaffa jord åt vederbörande i hemorten. Detta ligger i sakens natur, och genom värmlandsundersökningens enquête visade sig, att svaret från alla socknarna gingo så gott som enhälligt i samma riktning. Även de tre s. k. bolagsreservanterna i norrlandskommittén påstodo, att jord fanns och att expropriation därför ej behövdes. Men de tillade, att det väl icke var nödvändigt, att jord behövde anskaffas just i hemorten. Däri låg ett erkännande att, om så var förhållandet, behövdes nog expropriation. Utskottet har emellertid alldeles undandragit sig, trots uppfordran, att ingå på denna sak. De ifrågavarande skilda uppfattningarna i vår tid äro väl, uppriktigt sagt, allenast ett uttryck för olika uppfattningar eller intressen beträffande problemet om äganderättens helgd.

Man får besinna, att expropriation avser icke blott att underlätta frivilliga avtal om anskaffande av jord. Det gäller också erforderliga och rimliga uppgörelser vid den tid, på den plats, i den omfattning, mot det pris och till förmån för den person, som vederbör, med mera dylikt.

Beträffande de i motionerna I:163 och II:295 väckta frågorna om åtgärder för att nedpressa de ofta uppdrivna expropriationsprisen på mark och expropriationskostnaderna må erinras, att den förra frågan på ett än mer ingående sätt åsyftas uti yrkandena i motionerna I:267—270, vilka däri begära särskild hänsyn till det sociala ändamålet och åberopa till övervägande jordkommissionens formulering i detta syfte. Dessa motioner borde således ej av utskottet förbigåtts.»

2) av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Eriksson* i Ljusdal, *Olovson* i Västerås och *Adler*, vilka anfört:

Den uppfattning beträffande utvidgad expropriationsrätt, som kommit till uttryck i motionerna I:163 och II:295, finna vi vara riktig. Vi ha sålunda inom utskottet yrkat bifall till motionerna även i denna del. I likhet med motionärerna finna vi det vara önskvärt och behövt, att expropriationsrätt medges i fråga om jord, som erfordras för kolonisationsändamål eller för utvidgning av ofullständiga jordbruk. Utan stödet av en expropriationslagstiftning torde statsmakternas strävanden att underlätta skapandet av nya jordbruk och utvidgning av ofullständiga sådana icke kunna leda till önskade resultat. Dessa strävanden kunna ju helt omintetgöras därigenom att den jord, som för ändamålet borde kunna tagas i anspråk, antingen icke upplåtas alls eller upplåtes endast mot oskäligt pris. Liksom motionärerna hålla vi före, att en expropriationsrätt icke så ofta torde behöva tagas i anspråk, men dess förefintlighet skulle med all säkerhet befrämja frivilliga upplåtelser av odlingsmark.

Såsom motionärerna framhålla, måste det anses vara en lucka i lagen, att medan mark kan exproprieras för vissa speciella anläggningar till företag, som äro av gagn för orten, mark däremot icke kan exproprieras för anläggning eller utvidgning av dylikt företag. Det måste vara att anse som ett samhällsintresse av första ordningen, att anläggandet och utvidgandet av för samhället betydelsefulla företag icke förhindras eller i avsevärd mån försvåras därigenom att lämplig mark undanhålles. Även beträffande ifrågavarande ändamål torde förefintligheten av expropriationsrätt i de flesta fall vara ägnad att leda till frivilliga upplåtelser.

Under åberopande härav och med hänvisning till vad motionärerna anfört få vi hemställa,

att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till sådana ändringar i gällande lag om expropriation, som erfordras för att bereda möjlighet till expropriation av mark för tillgodoseende jämväl av i motionerna I: 163 och II: 295 angivna ändamål.

IV. Reservationer vidkommande utskottets motivering.

Beträffande utskottets motivering till dess hemställan under punkt I. 1. a. § 4 (angående hushållningssällskapens egnahemsnämnder; sid. 29 i utskottets utlåtande):

av herrar *Johansson* i Uppmälby, *Olovson* i Västerås och *Adler*, vilka ansett, att utskottets motivering i denna del bort haft följande lydelse:

»Frågan om den lokala egnahemsorganisationens ändamålsenliga anordnande — — — icke kunde anses framkomlig.

Utskottet förbiser ingalunda, att vissa tillfälliga svårigheter kunna möta vid en omorganisation, som skall leda till att egnahemsverksamheten helt frigöres från hushållningssällskapen. En sådan omorganisation finner emellertid utskottet vara både önskvärd och möjlig. Enligt utskottets mening bör den framtida egnahemsorganisationen icke vara sammankopplad med någon sidoordnad organisation, utan vara så anordnad, att något organ för det allmänna i allt har det avgörande inflytandet över verksamheten. Givet är, att egnahemsorganisationen skall stå under statens ledning och kontroll, men det torde måhända vara ändamålsenligt att knyta den lokala organisationen även vid landstingen, varigenom de lokala intressena kunde bliva bevakade. Möjligt är ju dock, att den lokala organisationen kan på annat och för det allmänna fullt betryggande sätt anordnas.

Då det av helt naturliga skäl icke varit möjligt för utskottet att i all hast föreslå en helt ny organisation, som skulle ersätta hushållningssäll-

skapens egnahemsnämnder, eller att föreslå de åtgärder, som äro att vidtaga beträffande ansvaret för nu utlämnade egnahemslån, och då Kungl. Maj:ts förslag dock är att betrakta som en förbättring, har utskottet funnit sig böra i denna del tillstyrka detsamma.

Utskottet förutsätter emellertid, att Kungl. Maj:t tager frågan om den lokala egnahemsorganisationens ändamålsenliga anordnande under förnyad omprövning och därvid söker åstadkomma en lokal organisation, varigenom egnahemsverksamheten frigöres från hushållningssällskapen.»

Beträffande utskottets motivering till dess hemställan under punkt II. 2. (angående utredning om beredande av ökade möjligheter för lantarbetare m. fl. att erhålla egna jordbruk; *sid. 40 och 41* i utskottets utlåtande):

1) av herrar *Tjällgren* och *Johanson* i Hallagården, vilka ansett, att utskottets motivering i denna del bort haft följande lydelse:

»Jämte det utskottet — — — att bliva självständiga jordbrukare. Utskottet kommer alltså — — — motioners syfte.»

2) av herr *Lindhagen*, som — under hänvisning till vad han i motiveringen till sin ovan intagna reservation vid utskottets hemställan under punkt I 1. b. § 2 — hemställt,

att i utskottets motivering i denna del de två satserna börjande med »mycket» och slutande med »beaktande» utgå ur motiven samt ersättas neutralt med satsen: »Vid utredningen böra olika utvägar bliva föremål för beaktande.»